ספרות עזר · אנציקלופדיות · שדי חמד

שדי חמד באר בשדי חלק ב

הרב חיים חזקיהו מדיני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שדי חמד באר בשדי חלק ב

הרב חיים חזקיהו מדיני

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שדי-חמד-באר-בשדי-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

כאשר נתפשטו ספרי שדי חמד הראשונים שיצאו לאור עולם בעזה"י בשנת תרנ"א ותרנ"ב קבלתי מכתבי ברכה מרבני גאוני דורנו יצ"ו וראיתי במכתביהם שכאשר יזכירו אותי בשם המחבר ספרי שדי חמד כותבים שם הספר כאשר הונח מטעם המחבר אני הדל שדי ביו"ד (לא שדה בה"ה) אשר נתכוונתי בו לרמוז שמי וכינוי משפחתי ושם עירי ציון היא קודש עיר קדשנו ירושלים תובב"א ושם אבותי ז"ל ומקרא מלא הוא בישעיה (ל"ב י"ב) כאשר הודעתי בפני השדי אשר בספרי שדי חמד הראשונים (בד"ה ראו קראתי בשם): כן נמצא אצלי כמה מאות הערות והארות מחכמי ורבני וגאוני דורנו יצ"ו על דברתי בשדי חמדתי כי לפי רוב הסניפים והסעיפים אשר טפחתי ורביתי בסיעתא דשמיא ואלקטה בשדי כמה מאות עניינים חדשים גם ישנים מספרי המפרשים והפוסקים חדשים גם ישנים ל"ו מצאו כל אנשי חיל ידיהם לפלפל ולסלסל כל אחד במנת חלקו אשר קבל מסיני זה בכה וזה בכה מר בחלק הכללים ומר בחלק אסיפת דינים ומר בחלק דברי חכמים ורבים אשר יאחזו מזה וגם מזה זה מקצר וזה מאריך זה בונה וזה סותר כדרכה של תורתנו הקדושה אשר לנו עם בני ישראל מורשה ובהזכירם לברכה את כל הכתוב לחיים בשלשה הספרים הנ"ל כותבים שם הספר שדי חמד ביו"ד: וכמו כן באיזה ספרים מרבני דורנו האדירים יצ"ו אשר נדפסו אחר שנתפשטו ספרי שדי חמד בעולם בעזה"י באומרם דבר בשמי במה שכתבתי בשלשה ספרים הנ"ל יפטירו בשפה ברורה את שם הספר שדי חמד כתוב ביו"ד כאשר ירדוף הקורא בספרים הקדושים (את אשר אזכור כעת אשא את שמותם על שפתי ואדמה כי ישנם עוד אשר לא עלו על זכרוני לעת עתה).

א') כלילת המנורה אשר נדפס בשנת התרנ"ב לידידי הגאון אבד"ק דובנא רבתי יצ"ו. ב) פעלים לתורה אשר נדפס בשנת תרנ"ג לידידי הרה"ג מיאלסווטגראד יצ"ו.

וכן ג') כללי התחלת החכמה שהדפיס ידידי הרב שו"ב במאריאפאל יצ"ו. וכן ד') כורת הברית לידידי הגאון אבד"ק אהליפולי יצ"ו.

ה') פדה את אברהם אשר נדפס בשנת תרנ"ד לגדול בדורנו סב"ק אבד"ק אזמיר יצ"ו.

וכן ו') שיירי יפה ללב למר קשישא הרה"ג המחבר ס' אבות הראש וספרי יפה ללב יצ"ו

וכן ז') ביכורי שלמה לידידי הרה"ג מאוזארקאוו יצ"ו.

ח') מקוה ישראל בח"ב הנדפס בשנת תרנ"ה לידידי הרה"ג אבד"ק נאווא פראגא יצ"ו.

וכן ט') כנסת חכמי ישראל בקונטריס רביעי הי"ל ע"י ידידי הגאון מאודיסא יצ"ו.

וכן י') מלבושי יום טוב לרבינו התוספת יום טוב שנדפס ע"י הרבנים הכהנים בווארשא יצ"ו וכמדומה לי שגם במחברת הטהורה זכר למקדש לידידי הגאון אבד"ק פאניווזע

יצ"ו הזכיר שמי הדל בשם מחבר שדי חמד וכתוב ביו"ד (המחברת הטהורה הלזו עמי היתה ועתה בקשתיה ולא מצאתי בבית מדרשי לא ידעתי מי שלח ידו בה) גם בהמכתב גלוי פסק דין בהיתר למי שנשתטית אשתו על פי הסכם מאה רבנים שהדפיס ידידי הגאון אבד"ק פראמישלא יצ"ו ביום ג' כי תשא י"ב אדר תרנ"ג במקום שמצינו גדולתו מצינו ענותנותו שבשפלנו זכר לנו וכתב (בד"ה והנה מה דכותבין) וכעת מצאתי בס' שדי חמד שנדפס מחדש במערכת אישות וכו' עי"ש דב"ק ועיניך תחזינה שכתב תיבת שדי ביו"ד: ומלבד כל אלה הנה בהתעודות שנדפסו בספרי שדי חמד הראשונים מרבני דורנו הגאונים יש בהם אשר הזכירו בדב"ק את שם הספר ונכתב כמו שהוא נקרא בשמו אשר קריתי לו שדי חמד ביו"ד ומהם אשר לא הזכירו שם הספר אך כבר היה הספר לעיני קדשם אשר שלחתי להם קונטריסים מודפסים קרעקעין) למען ישכילו בתעודותיהם כנהוג ועיני קדשם ראו אשר כתוב שם הספר שדי חמד ביו"ד ולא היה מי שרפרף בדבר אף כי הם גאונים גדולים בתורה וביראה כלולים: אות היא לעולם אשר דעת קדושים עליונים למעלה יצ"ו מסכמת אשר אין שום חשש ופקפוק בקריאת שם הספר שדי ביו"ד ולא עלה על דעתי שיהא בזה שום מערער עם כי לא אכחד אשר ראיתי באיזה מכתבים מרבני דורנו יצ"ו אשר בהזכירם שם הספר כתבו שמו שדה (בה"ה) חמד אך הייתי סבור שכתבו כן שלא בכונה וסירכייהו נקטי אשר רגילים לכתוב שם שדה בכל מקום בה"ה ולא עלתה על לבי שעושים כן בכונה לכנותו בשם שדה שלא לטעות בו שהוא על שם אחד משמות הקדושים כי מה טעם לזה אחר שבעל השם אני הדל מבאר הכונה וגם כתוב הדר הוא ביו"ד ואין בו שום לחלוחית וסרך קדושת השם ולדעתי הקצרה מותר למחוק תיבה זו דהנה מרן הבית יוסף ביו"ד סי' רע"ו (בד"ה וכתב הר"ש בר) כתב בשם הרשב"ץ בח"א סי' קע"ז שאם כתב שם אלהים אחרים לשם קדושת השם אין בכך כלום דהוי כמקריב בעלי מומין דלא חלה עליהם קדושה ועוד הביא ראיה מדאמרינן בפרק שבועת העדות ד' ל"ה עכ"ל ולא ביאר מרן ראית הרשב"ץ והגאון בס' אניה דיונה באיל המלואים ריש פרק ז"ך הביא מה שכתב הגאון מוהרל"ח בהגהותיו בביאור ראיתו דכונתו מדאמרינן שם כל שמות האמורים בלוט חול ועל כרחין מיירי בשקדשן דבלא קדשן אפילו שמות הקודש לא נתקדשו עכ"ל וכתב על דבריו ולא זכיתי להבין דשם לא אמר אלא דהוא חול ואין צריך לקדשו אבל אם עבר וקדשן עדין לא ידעינן איך הדין וכתב הוא לבאר על פי מה דאיתא במסכת סופרים פרק ז' הלכה ד' כל שמות הדיוטות שאותיותיהן אותיות השם הרי אלו נמחקין כגון והייתם כאלהים חול עוד שם כל השמות האמורים באברהם קדש חוץ מהאחרון וכו' עוד שם בהלכה ז כל השמות האמורים

בלוט חול משמע דומיא דרישא דאמר הרי אלו נמחקין ואם כן שפיר דייק על כרחין איירי בקדשן שאם לא כן אפילו של קודש נמחק אלא שציין הגמרא דשבועות אמנם מהמסכת סופרים הנ"ל מוכח דנמחק אפילו בקדשן עכ"ל וכתב שם באניה דיונה אות ב' (אחר שהביא דברי הרמ"א דהמקדש שם אלהים אחרים הוי כמקדיש בעלי מומין דלא חלה הקדושה כלל) בשם הגאון בני יונה שאם אירע בהם איזה טעות רשאי למחקם אף שנתקדש שאין השם על הוקם עכ"ל: גם בספר משנת אברהם בשער י"ט אות כ"א כתב יש הרבה שמות אל אלהים אלהי שהם חול גמור ולא מבעיא שאין צריך לקדשן אלא אף אסור לקדשן ומותר למחקן כגון אלהים אחרים אל נכר.

אל זר.

עשו לנו אלהים. אלה אלהיך ישראל.

אלהי כסף.

אלהי מסכה. אלהי נחור.

למה גנבת את אלהי. לא תשתחוה לאלהיהם ועוד ועוד ולאו דוקא אלהים אחרים וכי האי גוונא אלא אפילו אלהים שפרושו דיין עד האלהים יבא דבר שניהם.

אשר ירשיעון אלהים. או אלהים שפירושו מלאכים אסור לקדשן ומותר למחקן עכ"ל ומראה מקום הוא תשובת הרשב"ץ ח"א סי' קע"ז מנחת שי מלאכת הקודש מאיר נתיב יפה תואר ומכל הספרים הנ"ל אין גם אחד אתי לעיין בדב"ק ועם שבדברי הרשב"ץ שהביא מרן הב"י לא נזכר בפירוש שאם קדשן מותר למוחקן אולי מרן הב"י קצר בלשון הרשב"ץ ואף מתוך מה שהעתיק בשמו משמע כן דכיון שכתב דלא חלה עליהם קדושה משמע דאף אם קדשן מותר למחקן: מכל האמור אנו למדין דאף מה שהוא בעלמא שם גמור מכל מקום כל שבמקום שנכתב לא נכתב לכונת השם הקדוש אלא לכונת דבר חול אף אם קדשו מותר למוחקו כיון שלא חלעליו שום סרך קדושה ומזה נבין ונדון לשם שדי חמד שגם במקרא לא הונח לכונת השם הקדוש אלא על שדות וכן בקריאת שם הספר שבעל השם מבאר כונתו שלא על שם הקדוש היתה כונתו נראה דמותר למוחקו כשאר דבר של חול כמו שאמרו במסכת סופרים הנ"ל כל שמות הדיוטות שאותיותיהן אותיות השם הרי אלו נמחקין: וראיתי להרב פתח הדביר בחלק ג' בסוף סי' של"ו (ד' נז"ר ע"ד ד"ה ראיתי) שכתב בשם הרב סבא קדישא דוד פראנסיא וז"ל הרב מחנה אפרים בחידושיו על הטור יו"ד בדף ל"ז ע"ג נסתפק בזהובים שכתוב עליהם שם הויה ברוך הוא אם מותר להתיכם והעלה דאם נעשו על ידי נכרים אף דאסור להתיכן שרי ליהנות מהם כיון שלא נעשו לשמו ואם נעשו על ידי ישראל אף בסתם דלא ידעינן אם נעשו לשמו

או לא אסור ליהנות מהן ואני מצאתי מחלוקת בזה בין הרבנים ב"ח וחות יאיר שהביא הרב באר היטב בא"ח סי' של"ד ס"ק י"ז ועיין להרב הנז' דברי התוספות דפרק קמא דערכין וכתב עוד אבל היכא דנגרר השם אמרינן אזלא כתב וכו' ועיין להרב חות יאיר סי' ט"ז ולהרשב"ש סי' תנ"ז עכ"ל הקדוש והגם שאין לי פנאי לראות שרש הענין העליתי דבר על ספר שיהיו שפתי צדיק דובבות ועל תשובת הרב מחנה אפרים עיין להרב דובר מישרים דף ט' ע"א וע"ב עכ"ד הרב פתח הדביר ואין אצלי ספר דובר מישרים ואף לא שו"ת הרשב"ש וכבר כתב בזה הרב משנת אברהם בשער י"ט אות י"ב ובשער כ"א אות ו' ובביאורו סק"ז ובקונטריסי זכר עשה במערכת המ"ם הבאתי דברי הגאון נודע ביהודה במהדורא תניינא יו"ד סי' ק"פ על המטבע שטבעו עליו שם הוי"ה ברוך הוא אם מותר להתיכו ודברי הרב פרי מגדים בסי' של"ד על דברי הרב טורי זהב ס"ק ט"ז ודברי הרב פתחי תשובה ביו"ד סי' רע"ו ס"ק י"ז בשם הגאון בני יונה עי"ש ועל דברי הרב מחנה אפרים אתה תחזה מה שהאריך מרן חיד"א בברכי יוסף סי' רע"ו אות כ"ד בראיות הרב פרי חדש ובמה שדחה הרב מחנה אפרים והרב בית יהודה ח"ב ועיין שם באות כ"ח:

ונראה דאין כל זה ענין לנדון שלנו דהרבנים הנ"ל הם אמרו בכותב לכונת השם אלא שלא קדשו ובזה יש לומר שכיון שכותב לכונת השם הקדוש אף אם לא קדשו ממילא הוא קדוש וכאותה שאמרו גבי שחיטת קרבנות סכין מושכתן למה שהן אבל כשכותב לכונת דבר חול אף שהאותיות שוות הן לאותיות שם הקדוש הרי אמרו במסכת סופרים דמותר למחקן וכן הוא בקריאת השם שדי חמד שאין הרצון בזה לכונת שם קדוש כלל נראה דמותר למחקו ולכן אין שום חשש ופקפוק בקריאת שם הספר שדי חמד ביו"ד כן נראה לדעתי הקצרה וכבר כתבתי שנראה בעליל דעת רבני גאוני דורנו יצ"ו שאין בזה שום חשש כלל: וראיתי בספר יעלזו חסידים לרבין חסידא בעל ספר פלא יועץ ועוד ספרים רבים (והוא קיצור הספר החסידים בתוספת מרובה תורה דיליה אשר אסף איש טהור מכמה ספרים הקדושים במוסר השכל ויראת ה' טהורה כדרכו בקודש) שכתב בדף צ"ו ע"א אין מכנין את השם כלפי הדיוט כגון לכתוב לנדיב יהי כבוד אדוני לעולם ישמח אדוני במעשיו או לכתוב אל אדוני ויאר לנו וכיוצא שהרי כתיב במתכונתו לא תעשו כמוהו וכתיב אל תמירנו וזה המכנה השם להדיוט ואני ראיתי על גבי כתב שכתבו לשר אחד אל מלך יושב על כסא רחמים ונצטערתי מאד עד היכן הגיעה החנופה ואיסור גמור הוא שמלבד מלת אל קודש שעשאה חול איך יתואר בשר ודם חס ושלום בתואר מלך הכבוד לא יאה (מתיבת ואני ראיתי עד יאה כתוב שם מוסגר בחצאי ריבוע אולי אינם דברי הרב המחבר אלא דברי מר יהודאי גאון בן המחבר) ודברים אלו כתובים בספר

החסידים סי' תתקל"ו ומה שכ' ואני ראיתי וכו' הם דברי מרן חיד"א בפירושו על הס' החסידים והוא ספר ברית עולם וסיים ומזה תקיש על כמה שטיות שנהגו סופרים בורים ולא יראי אלהים ויש למחות בידם בחזקת היד עכ"ד:

והרב עיקרי הד"ט בחלק יו"ד סי' כ"ו אות ל' הביא דברי מרן חיד"א הנ"ל וכתב וכן יש לתמוה על המדפיס ספר הרה"ג ברוך אנגיל שבריש הספר הדפיס בזה הלשון רבינו הגדול והקדוש ברוך הוא וכו' אם לא שנאמר דשאני צדיקים שהקדוש ברוך הוא בעצמו חפץ בכבודם ושיקראו על שמו יתברך והוא קרא ליעקב בשם אל כמו שדרשו רבותינו על פסוק ויקרא אל (אף שיש לדחות קצת דהוא יתברך אדון כל יכול לומר כן ולא אנו בריותיו) גם בבבא בתרא דף ע"ה ע"ב אמרו שלשה נקראו בשמו של הקב"ה צדיקים וכו' וכן עתידים שיאמרו לפניהם קדוש כדרך שאומרים לפני הקדוש ברוך הוא ולעולם דכינוי של אל לא מיסתבר לכנות בשר ודם אפילו למשה בדורו) והרב פרי מגדים כתב להשתמש מתיבת אל בצירי שהוא קודש לתיבת אל בסגול שהוא חול אף על פי שאינו עושה שום מעשה באותיות השם כלל ולתיקון ספר תורה רק דממילא על ידי תוספת תיבות החסרות ישמע ויזכר השינוי של לשון הקודש ללשון חול עי"ש וכבר הרב ברית עולם עצמו טרח בסי' תרמ"ד ללמד זכות למנהג גדולים אף בדורות שלפנינו דזה אומר פסוק אחד וזה משיבו דלכאורה הוא מעין דוגמא למה שכתב בספר החסידים שם אל תשחקו בפסוקים וחילוק ידע ביניהם ובפרט כשעושים כן לא בפסוקים אלא בלשונות הש"ס להיות שגורים בפיהם לשונות הש"ס ועם כל זה סיים דירא את דבר ה' יפרוש גם מזה וברור דעד כאן לא אמרו אל תשחקו בפסוקים אלא בדרך שחוק והיתול ולא לאסור להשתמש בהם לדברים של חול ושאם יספר עם חבירו בלשון הקודש או יכתוב אגרת שלומים או משא ומתן יאסר לדבר או לכתוב בלשון הש"ס או לשון פסוק (משום דהוי משתמש בפסוקים ולשון הש"ס לעסקי חול) דהא ודאי קשה לספר ולכתוב בלשון הקודש בלי עירוב לשון פסוק או ש"ס ודיינו שלא להשתמש בשמות דוקא אפילו שלא בדרך שחוק והיתול עכ"ד הרב עיקרי הד"ט שם: ומר קשישא הרה"ג כמוהר"י פלאגי' יצ"ו בקונטרס נפש היפה הנספח לספרו אבות הראש ח"ג אף הוא היה מתכוין להזהיר על זה שלא ישנו את השם הקדוש כלפי הדיוט וסיים את חטאי אני מזכיר שפעם אחת כתבתי על גבי מכתבי לרב אחד (ביהוסף שיו) אל מלך יוסף וכו' ושוב בראותי דברי הרבנים הנז"ל (ספר החסידים ופירוש מרן חיד"א) נצטערתי על הדבר והוא רחום יכפר ועיין עיקרי הד"ט יו"ד סי' כ"ו אות ל' ובספר ארחות יושר פרק י"ב עכ"ל בדף ס"א אות

ז ואין מצוי אצלי ספר ארחות יושר לראות דב"ק: ונראה דאין מכל זה ענין לנדון דידן דדוקא כשבא לכנות שם ותואר שנאמר על הקדוש ברוך הוא.
והוא מכנה אותו כלפי הדיוט בזה וכיוצא לזה הוא שהקפידו רבנן קדישי הנז"ל אבל בנדון שלנו דעיקר הנחת השם הזה אצל תיבת חמד אינו אלא לשם חולין גמורים להורות על שדות מרובים וגם הנחת השם הזה הוא גם כן לכונת חולין גמורים כאשר ביארתי היטב בהקדמת הספר (בפני השדה) נראה ודאי דאין שום חשש בדבר: וקצת נראה להכריח דשם קדוש שנכתב שלא לשם כוונת השם אין בו קדושה מדאמרינן בירושלמי פרק שני דסוטה הלכה ד' תני ר' אליעזר בן שמוע אומר אין כותבין (פרשת סוטה) על עור בהמה טמאה ר' שמעון אומר מכיון דאת אמר למחיקה ניתנה למה אינו כותב תני ר' אלעזר בר' שמעון אומר רואה אני את דברי ר' אלעזר בן שמוע מדברי אבא שמא תאמר איני שותה ונמצא השם גנוז על עור טמאה הרי דאף על גב דהשם נכתב לכונת השם הקדוש ממש כיון שלא נכתב אלא על דעת למוחקו סבירא ליה לר' שמעון דמותר לכתבו על עור טמאה אף על גב דכל מידי דבכתב אסור לכתוב על עור טמאה דנפקא לן מלמען תהיה תורת ה' בפיך כדאמרינן בשבת דף כ"ח לענין תפלין והוא הדין לשאר פרשיות ואף בשאר מצות שאין בהן כתיבתתורת ה' יש הרבה פוסקים שסוברים שצריך שתהא קיומן בדבר טהור דהוקשה כל התורה לתפלין גם לענין זה עיין להרב מגן אברהם בסי' תקפ"ו סק"ג ובמה שרשמתי בזה בקונטרס הכללים מערכת הלמ"ד אות פ"א בס"ד והכא שרי משום שלא נכתב מתחלתו אלא על דעת למחקו והוא הדין לשם קדוש שנכתב מתחלתו לשם חול יש לומר דאין בו קדושה כלל ומותר למוחקו ור' אלעזר בר' שמעון דאמר רואה אני וכו' שמא תאמר איני שותה ונמצא השם גנוז על עור טמא היינו משום דעל כל פנים כונתו בכתיבת פרשת סוטה היא לכוונת השם הקדוש ממש ולכן גנאי הוא שיהיה על עור טמא אבל אם באמת לא נכתב אלא על כונת דבר חול נראה דגם הוא מודה דאין גנאי בדבר כן נראה לפום ריהטא ויש להתיישב הרבה בזה ודעתי קצרה ושפלה.
עניה היא וגם דלה דלה לברר וללבן הדבר כשמלה. ואניח מקום למי שדעתו רחבה וצלולה.
לסלסל להאדיר תורה ולגדלה. וראיתי עתה בספר יקר נדפס חדש ממש לרב גדול גאון בדורנו יצ"ו זה שמו פנים מאירות (חבור נחמד על הירושלמי) שבחידושיו לסוטה פרק ג' הל' ג' בדף ח' ע"ב סי' ל"ג הביא מה שאמר רבי שמעון בפרק שני הנ"ל דכיון דלמחיקה ניתנה מותר לכתבה על עור בהמה טמאה וסיים אלמא דמגילת סוטה כיון שניתנה למחיקה מעיקרא אין בה קדושה כלל וממילא לית כאן כלל לאו דמוחק את השם דכל

העומד למחיקה כמחוק דמי ועיין בשירי קרבן ובמראה הפנים שהביאו פסק הרמב"ם בסוף פרק ט' מהלכות אבות הטומאה דאינה מטמאה את הידים הואיל ולמחיקה ניתנה עכ"ל יצ"ו: ומזה נראה סיוע גדול לנדון שלנו שאם בשם קדוש שנכתב לכונת קדושת השם הדין הוא שמותר למחקו משום שמעיקרו לא נכתב על דעת לקיימו ק"ו אם לא נכתב השם מעיקרו לכונת השם הקדוש אלא לכונת דבר של חול שיהא מותר למוחקו אלא כדברי הרב הנ"ל יצ"ו קשים לדעתי הקצרה שלפי דבריו שמותר למחוק שם שבפרשת סוטה א"כ מאי קאמר ר"א בר' שמעון להכריע כדברי ר"א בן שמוע שמא תאמר איני שותה ונמצא השם גנוז על עור טמא הלא סמי בידן לכשתאמר איני שותה ימחקנו ולא יהא השם גנוז על עור טמא אלא ודאי מוכח דאסור למחקו וממה שאין פרשת סוטה מטמאה את הידים אין ראיה שמותר למחקה דשאני טומאת ידים דמדרבנן היא והם אמרו שדוקא בדבר העומד להתקיים אבל במה שעתיד למחיקה לא גזרו כלל ודברי הרב הנ"ל יצ"ו צריכים עיון ואולי גם הרב לא אמר אלא דאינו עובר בלאו אבל מודה דאסור למחקו ושפיר קאמר ר' אלעזר שמא תאמר איני שותה וכו' (וצריך להתישב במה שכתב גאון עזינו סבא קדישא אבד"ק קאוונא יצ"ו בספרו הבהיר עין יצחק בחלק א"ח ס' ה' מאות ז"ך והלאה ואני אמרתי בחפזי ואין הפנאי אתי כעת ואיך שיהיה) על כל פנים מכל הרשום למעלה נראה דאין שום חשש בנדון דידן וכמו שנראה דעת רבני גאוני דורנו יצ"ו שלא ערערו בדבר (או מה שיש לחוש הוא על הכתוב בפתח השער בחלק הכללים בעזרת האל יתברך וכו' ונתעוררתי בזה עתה סמוך לגמר ההדפסה על פי מכתב רב גדול מגאוני דורנו יצ"ו הכתוב בין מכתבי רבני גאוני דורו המובאים להלן והוא מכתב תשע עשרה אשר עוררני על הכתוב בפתח השער לחזק דברי חכמים שכתבתי שם יזכנו האל יתברך להגות בתורתו וכו' ולזה אין נפקא מינה עתה כי לא אדפיס כעת חלק דברי חכמים אך על פתח השער בחלק הכללים יש לחוש ושלחתי הכף לבית הדפוס לתקן לכתוב במקומו בעזרת הבורא יתברך ואפריון נמטייה לידידי הגאון הנ"ל שעוררני כל זה):

אמנם אחד היה ופרסמו הכתוב רב וגאון בדורנו יצ"ו קרא ערער דחד במכתב לחזקיהו בקבלתו הספרי שדי חמד כי לא נכון בעיניו את אשר ישא את שמו שדי ביו"ד ואעתיק דברי מכתביו ככתבו וכלשונו בשני המכתבים שקבלתי ממנו על דבר זה ולמודעי אני צריך כי מכתבו השני שלחו על ידי הבי דואר והגיע לידי קודם שקבלתי מכתבו הראשון אשר שלחו על יד איש שנסע משם יצ"ו ואישתהי באורחא יותר מעשרה חדשים עד בואו הנה ומסר לי מכתבו הראשון ואני אסדר מכתביו כסדר שכתבם הרב ואערוך אותם

הראשון ראשון ואחריו השני וזה יצא ראשונה (מיום אסרו חג בשבועות שנת תרנ"ב) כאשר הגיע לידי ספריו הנחמדים בעת טרדה דמצוה כאשר מכתב הרצוף פה יוכיח כי לא מצאנו עת ומקום לעיין כי אם בפתחי תמהתי על השם למה לו לעשות כן הלא רז"ל תקנו כן גבי שטרות שלא יהיה השם מוטל באשפה להיות אותיות כאלו בצירוף שם אחד משמות הקודש וכאשר בא אל המכריך מיד קורע דף הראשון ומשליכו ונהי שאינו שם מקודש מכל מקום הרי החמירו הפוסקים אפילו בשם שאינו מקודש כמבואר ביו"ד סי' רע"ו וכמו שהאריך בשו"ת מעיל צדקה סי כ"ד על כן הטוב לקרא בשם שדה חמד ספרים כמו הרב שדה יהושע מובא בקצות החשן סי' רמ"ד כיוצא בהן כמה ספרים כמובא בשה"ג (שם הגדולים) ואם בקרא כ' ישעיה ל"ב אתם גם שם הוי' כתיב ונקודתו מוכיח וידעתי מקום לפלפל בין שם אף על פי שאינו מקודש לאשר על שם שדה הוא אך מהיות טוב וכו' על כן בכרכים הבאים ישנה השם לטובה בשם שדה חמד כנ"ל כתבתי ברהיטנא וכו' עכ"ל: והגיעו כפול שנה עליו הכתוב לעכב במכתבו (מיום ה' פרשת בא שת תרנ"ג) וז"ל כבר הארכתי במכתבי אליו כי היה מן הנכון השנות שם הספר לטובה בשם שדה חמד בה"ה במקום יו"ד כי יש לחוש למה שכתוב ביו"ד סי' רע"ו והמכריך משליך הדפים כנודע וכו' עכ"ד יצ"ו ועל פי דבריו מקום יש בראש לדון ולומר אולי מטעם זה הוא שכתבו איזה מרבני דורנו יצ"ו במכתביהם אלי כתיב שם הספר שדה חמד בה"ה כנז"ל: ואנכי עפר נבהלתי לקראת דברי מכתבו השני הבא אלי ראשונה ובהיותי טרוד מאד ולא אוכל לעיין בספרי הפוסקים בפרט שכתב שהאריך במכתבו הראשון ואין הדברים ההם למראה עיני לשפוט בהם כפי קוצר השגתי לכן אמרתי אלך לי אל הר המור שמורים לכל בני ישראל ואשאל את פה קדשם וכאשר יאמרו אלי אעשה כן עשיתי ומדי דברי עם איזה מרבני גאוני דורנו יצ"ו בזמן הנ"ל (בהיותי מסלסל בעריש פי דבר הרב המערער יצ"ו הן פרץ יוצאת והמכשלה תחת ידי) הודעתי צערי להם ושלחתי להדרת גאונם דברי המערער ובקשתים כי יודיעוני חוות דעתם הקדושה וגמרתי בדעתי שכאשר יזכני ה ברחמיו להדפיס עוד איזה חלקים אזי טרם התחלת ההדפסה אשאל על זה עוד מכמה רבנים גדולים לצאת ידי חובת המקום ברוך הוא והבריות אך כי ארכו הימים מלתא מני אזדא עד אחר שכבר החלותי בעזרת השם יתברך בהדפס (הקארעקטין) כרך השני מחלק הכללים.

וברוך ה' שהחזיר לי אבדתי ונזכרתי מזה ושלחתי לרבני גאוני דורנו מידידי נפשי יצ"ו לשאול חוות דעתם הקדושה וענותם תרבני בתשובה מאהבה ואם ירצה ה' אעתיק דברי קדשם בסדר זמן מכתביהם קודש קמא קמא דאתא לידאי ואחר ששלחתי מכתבי

הראשון (בענין זה) לאחד המיוחד ראשו לכל דבר שבקדושה מר קשישא יוסף צדיקא אבד"ק שאוויל יצ"ו נתעוררתי אשר עירעור הרב המערער יצ"ו יפול על כמה ספרים ראשונים ואחרונים אשר קראו בשמותם כיוצא לזה ולמה לא חשו למה שחשש הרב הנ"ל יצ"ו: פתחתי אני לדודי הספר הנורא סדר הדורות בשמות הספרים (שבסוף סדר תנאים ואמוראים) וראיתי מראות אלקים ספרים רבים מחכמים ורבנים וגאונים אשר ספחו שם אלקים בצירוף תיבה או תיבות וקראו בו שם הספר וכן בשם אל וכיוצא ותאזרני שמחה ואלה שמות הספרים אשר ראיתי שם.

א') בית אלקים ארבעה ספרים מארבעה מחברים (וכן שאר ספרים הכפולים אשר אזכיר בזה הם כל אחד למחבר אחר). ב') בית אל.

ג') בית ה' שני ספרים. ד') דרך ה'.

ה') היכל ה' שני ספרים. ו') זה השער לה'.

ז') חסדי ה' שני ספרים. ח') ה' ניסי.

ט') יחוד אלקו"ת. יו"ד) ימין ה'.

י"א) ימין ה' רוממה. י"ב) ישע אלקים שני ספרים.

(שם ייחס הספר השני למוהר"ר חיים פיזונטי וכפי הנראה נמשך בזה אחר מה שכתב בס' שלשלת הקבלה אמנם בספר המעלות לשלמה המוזכר להלן ראיתי שהשיג על השלשלת הקבלה שלא השגיח יפה והא למוהר"ר משה פיזונטי). י"ג) ישע יה.

י"ד) כבוד אלקים ארבעה ספרים. ט"ו) מבקש ה' ארבעה ספרים.

ט"ז) מועדי ה'. י"ז) מושעות אל.

י"ח) מחנה אלקים. י"ט) מכתבאלקים.

כ') מלחמות ה' חמשה ספרים. כ"א) מערכות האלקות כ"ב) מעשי ה'.

כ"ג) מפעלות אלקים. כ"ד) מפעלות ה'.

כ"ה) מראות אלקים ארבעה ספרים. כ"ו) מתת יה.

כ"ז) נזר אלקים. כ"ח) פלג אלקים.

כ"ט) פתחי יה. ל') קול ה' בכח שלשה ספרים.

ל"א) רוממות אל. ל"ב) שבתות ה' שני ספרים.

ל"ג) תהלות ה'. ל"ד) תנחומות אל שלשה ספרים.

ולפי הנראה הספר תנחומות אל שמביא בשמו בקונטריס נפש היפה שבסוף ספר אבות הרא"ש ח"ג במערכת השי"ן אות ב' דף קל"ג הוא הספר השלישי המוזכר בסדר הדורות הנה בכל הספרים הנ"ל תמצא קפידת הרב המערער מקום לנוח והנך רואה אשר רבנן קמאי ובתראי הנ"ל לית דחש לה וידוע שעל כל הנהוג להשתמש בו במקום כתיבת

השם שלם כמו שלשה יודי"ן וכיוצא יש להחמיר שלא להביאו לידי בזיון חלילה ונראה דכמו כן במה שנוהגים לכתוב ה' במקום השם שלם והקורא קורא השם כדרכו: עוד ראיתי בספר נחמד למראה ח"ב בדף ז"ן ע"ב (בד"ה וחזיה הוית) שמביא ספר אהבת ה' אשר הובאו דבריו בפחד יצחק אות הגימ"ל בערך גדול המצווה ועושה אך בסדר הדורות כתוב ספר זה ואינו כתוב אהבת ה' אלא אהבת השם וכיוצא בו ראיתי בסדר הדורות ספר מלחמת השם ועוד ספר השם שנים ולפי הנראה בכיוצא לזה לא יערער הרב הנ"ל יצ"ו ובאוצר הספרים באות ה"ה מביא ספר השגחת ה' וכן מביא שם כבוד אלקים כן מביא שם ספר קול אלקים באית המ"ם: ואלה דברי מכתבי רבני גאוני דורנו יצ"ו במכתב לחוק.

מכתב א יום ד' ה' ניסן תרנ"ג שאוויל שלו' עד בלי ירח לכבוד וכו' מוהרח"ח מדיני שליט"א אבד"ק קר"ב שלו' וברכה לעד. הגיעני מכתי"ק אחרי אשר חכיתי זמן רב לשמוע משלומו וכו' נידון קריאת הס' שדי חמד אף כי הכותב כתב ששלח לו מכתב נידון זה באריכות אבל אינני רואה שום מקום פקפוק בזה שלא מצינו בכל התורה שיחול קדושה אם לא על ידי כונת אדם שמכוין עצמו להקדישו חוץ מבכור דבפטר רחם תלי רחמנא והרי בהיה מתכוין לכתוב יהודה ושכח לכתוב הדלי"ת דקיימא לן דמוחקו מפני שלא קדש השם הא אם כתבו סתם אמרינן דסתמא לשמן קיימי ואף שנוהגין סילסול להשמיט בחתימה בשמות אות ה"ה וכדומה אבל בשמות הספרים לית מאן דחש לזה כמו שו"ת עדות ביהוסף מהג"ר יוסף אלמושנינו וכן בשמות הרבה ספרים בית אל בית שמואל יד אלי' זכר ישעיה פני יהושע פני אריה שאגת אריה נודע ביהודה בית יהודה שארית יהודה זכרון יהודה וכדומה לאין מספר ועיין בסוף הקדמת ספרי זכר יהוסף ואשר קודם הדפסתו ייעצתי עם כמה רבנים גדולים אם כדאי להזכירו בשם יהוסף לשתף שני שמותי ואמרו כולם שאין שום חשד: וזה לשונו הטהור בסוף הקדמת ספרו וקראתי שם הספר זכר יהוסף כי הוא כולל שני שמות חתימתי כאשר ישתתף השם יהוסף לפניו גם כן וכדרשת רז"ל בסוטה ל"ה על הכתוב עדות ביהוסף שמו שניתוסף לו אות ועיין שם יו"ד ע"ב ועיין בישועות יעקב על אהע"ז בשם יהודית שכתב שאפשר שחששו שלא יהא שתי אותיות השם ביחד וכו' ועיין בחידושי לשבת י"א ב' (עיין בגוף ספרו הקדוש בד' כ"ד ע"ג ופ"ד) ועיין בבית שמואל באות יהושע אם חותם את עצמו יאושע שאין משגיחין בחתימתו ואף דמי שחותם עצמו (כן) הוא משום כבוד השם שלא להיות אותיות השם י' (יו"ד ס') סמוכים יחד על כל פנים מבואר דמדרך הכבוד להקפיד כן גם בתחלת התיבה וגם אין נפקא מינה בין שלש אותיות השם או אפילו בשתי אותיות

דגם הם משמות שאינם נמחקים ומקרוב השגתי ספר יקר המעלות לשלמה (נדפס בשנת התרנ"ד) וראיתי שמזכיר שם.
א') ספר ישע אלקים (אשר לא הוזכר בדברי הרב סדר הדורות והוא) להרב יהונתן פרענקל עי"ש במערכת העין ד' פ' ע"א תוך אות י"ז. ב') משיח ה להמחבר ספר כתונת יוסף ועוד ספרים.
ג') מועדי ה' להרב מוהר"י נאגאר ד') מכתב אלקים (אחר שרשמתי ספר זה בחשבי כי הוא חדש לא נמנה בספרי הקדמונים שכן דרך הרב המעלות לשלמה להביא רק ספרים חדשים לא שיערום הראשונים שקדמוהו שוב התבוננתי שהוא הספר מכתב אלקים שהזכיר הרב סדר הדורות והרב הנ"ל לא ראה דבריו בזה ה') צמח ה לצבי להרב צבי אשכנזי.
וי"ו) תהלות ה' להרב בעל ס' שבט מוסר ועוד ספרים רבים: הרי לפנינו ספרים רבים אשר נקראו בשמות אשר לפי הנראה גם עליהם יש לערער כאשר ערער הרב יצ"ו על קריאת השם שדי חמד ביו"ד וכל כי הא ודאי מדלא חשו לה רבנן קמאי שמעת מינה דשפיר דמי ואף שיש ביד הדוחה לדחות דאין ראיה מכל אלו הספרים שהרי כל חשש הרב המערער הוא על שמשליך הכורך ספרים את הדף שלפתח השער הכפול ואם כן יש לומר שמקרוב הוא שהנהיגו להדפיס את פתח השער כפול כל בימים הראשונים אולי לא היו נוהגים להדפיס אלא דף אחד פתח השער ולכן לא היה מקום לחוש בקוראם שם ספריהם בשיתוף איזה שם קדוש מכל מקום נראה מכל מה שכתבתי למעלה דאין לחוש בנדון דידן כיון שלא נקרא על שום שם קדוש ותיבת שדי חולין גמורים היא: בהודיעי אותם דבר מכתב (השני) של הרב המערער מכל מקום נראה לי דבשמות הספרים ליכא קפידא בזה ולא דמי לאדרכתא בשטרות (ראש השנה ד' ח"י ע"ב שהיו מזכירין שם שמים בשטרות ובטלו זה משום שלמחר פורע חובו ונמצא שטר מוטל באשפה) והשם יתברך רוצה בכבודו וכבוד תורתו כאחת וכמו שהורגלו רוב מחברים לקרוא ספריהם באופן כזה באין שום חשש עכ"ל (נחזור לדברי מכתבו): ומכל שכן בס' שדי חמד שלא היה בו שום כונה לשם קדושת השם רק כפי הוראתו בשין שמאלית שאין אדם בעולם שיחוש לנהוג סילסול שלא להזכיר התיבות במלואם וכיוצא בו מצד שהשם הזה נכתב כן באותיות אלו שאף הנוהגים סלסול הוא רק בשמות בני אדם שקרוב הדבר שניתנו מתחלה לשתף שם שמים עם איזה תואר יחד ומכל מקום כיון שנעשה לשם עצם מאדם אין דורשים בשמות ואין זה בכלל בטלה אדרכתא משטרא ששם היו מכוונים לשם קדושת השם ממש ולבד זה הוא חשש רחוק וקלוש כי הרבה שדרכם להזהיר האוגדי

ספרים לכרוך גם הדפים הקדומים הכפולים וגם אותם שאינם כורכים הדף הקדום הכפול מכל מקום אין בזה חשש מוטל באשפה אף שיתנו אותם במקום שגונזין שאר ספרים שבלו שמשמשים אותם בקדושה ואין כדאי לדבר בזה כל עוד שלא ראינו דברי המפקפק אשר לא ביאר מאין בא בבקורת כזה וכו': יוסף זכרי' בלאאמ"ר הרב מו"ה נתן שטערין אבד"ק הנ"ל.

מכתב ב מהגאון הנ"ל יצ"ו. ואחר שהודעתי לו שקבלתי מכתב שני מהרב המערער והוא המכתב הראשון הכתוב למעלה) השיב במכתבו מיום י"ט למכ"י תרנ"ג וז"ל: כבר כתבתי לו שאינני רואה שום מקום לחוש בזה ולמה לא התעורר בחשש זה גם על קריאת ספרו מכתב לחזקיהו שגם השם י"ה משמות שאין נמחקים והרבה ספרים מגדולי המחברים בכיוצא בזה כמו שהזכרתי לו במכתבי מספר בית אלקים מהרב המבי"ט וכן הרבה בשם אל שגם הוא משמותשאין נמחקים כמו מדרש שמואל בית שמואל תורת נתנאל קרבן נתנאל תפארת שמואל מקום שמואל חגורת שמואל נחלת עזריאל נחלת אוריאל בנין אריאל שם משמואל אלי' רבה תורת יקותיאל תנא דבי אלי' דמשק אליעזר יד אליעזר חמודי דניאל תפאר ישראל נצח ישראל שארית ישראל אור ישראל בית ישראל ספר רזיאל יד אלי' עטרת אלי' וכדומה ובפרט בשם י"ה שהרבה שמות ספרים בשם זה כמו אהבת יהונתן ותפארת יהונתן ומטה יהודה גור אריה יהודה חינוך בית יהודה יהודה יעלה קול יהודה שארית יהודה ספר יהושע מנורת זכריה נפש חיה וכיוצא בהן לאין מספר והמערער בעצמו שהביא מספר שדה יהושע שכן ראוי לקרוא ספרו שדי חמד ולמה ניחא ליה בקריאת שדה יהושע שהוא משמות שאין נמחקין ומה שהראה בקיאותו שהובא בקצות החשן סי' רמ"ד סק"ג שהביא מהמשנה למלך שהזכירו וכנראה לא ראה בפירוש הרא"ף על הירושלמי זרעים שמזכירו כמה פעמים ובהקדמת המגיה לספרו שדה יהושע על דרושים כתב שחבר ספרו שדה יהושע על כל הירושלמי ולא בא בדפוס רק חלק ממנו על סדר זרעים:

ואמנם לא אדע מה חפצו להסתייע מזה על קריאת שם שדה מצד שקרא שמו שדה יהושע והיינו מצד שמצינו זה השם בשמואל א' סי' ו' פסוק י"ח בשדה יהושע מה שאין כן בקריאת השם שדי חמד שמצינו בישעיה ל"ב שחמד הוא תואר על המין מהשדות בכלל שפירושו שדות של חמד אבל מה שלא נמצא מפורש במקרא כמו ביחידה היה נאות לכתוב שדה חמודה ואין בידנו לחדש שם על צד הזרות מזכר ונקבה יחד כי שדה היא נקבה וחמד הוא זכר ואף שמצינו בתורה בשמות לפעמים זכר ונקבה בפסוק אחד עיין רש"י שמות ל"ה י"ז את עמודיו ואת אדניה ושם סי' ל"ד י"ט בראב"ע ומלת מקנך

בא במקום הזה על נקבה וכו' ואין כאן מקום להאריך: ומה שציין לשו"ת מעיל צדקה סי' כ"ד שהאריך בזה רואה אני שלא היה הספר למראה עיניו ורק מה שראה בפתחי תשובה סי' רע"ו סק"ט יש לזה כיוון הרי החמירו הפוסקים אפילו בשם שאינו מקודש כמבואר ביו"ד סי' רע"ו וכמו שהאריך במעיל צדקה סי' כ"ד ומחמת שראה בפתחי תשובה שבסי' כ"ד דחה ראיתו והעלה דאסור ולזה ציין בסי' כ"ד אבל הוא טעות דבסי' כ"ד עסיק לענין שאלה אחרת שאינו נוגע לכאן ויעויין שם בסי' כ"ג שהביא תשובת הג"ר מאיר דפרוסעיין שהיו רוצים לצייר בית הכנסת ועל הכותלים היה כתוב כתב ישן שמות שאין נמחקים אם מותר לטוח עליהן סיד ולכאורה דאין איסור בזה דהרי כל השמות צריכין לכתוב לשם קדושה ואם לא עשה כן ס"ת פסולה ריש סי' רע"ו ואפשר דלית ביה קדושה כלל ולמוחקו נמי שרי ונראה דאף שהביא הט"ז שם בשם הרמב"ם דשם שנכתב שלא לשם קדושה אין בו קדושה מכל מקום נראה דמיירי שטעה לכתוב שלא היתה כונתו כלל לכתוב שם אבל אם מתכוין לכתוב שם אלא שאינו אומר בתחילת כתיבתו שכותב לשם קדושת השם אף דס"ת פסולה מכל מקום לענין איסור מחיקה בקדושה קאי דהא בית יוסף כתב קצת פלוגתא בזה אי צריך לכתוב לשמה כל השמות שאין נמחקים שמעת מינה שאיסור מחיקה אינו תלוי בקדושת השם אך לפי זה קשה מסוטה ל"ה שכתבו התורה בשבעים לשון ואחר כך סידו אותם בסיד שמעת מינה דפשוט דאין בזה איסור אלא דמשם אין ראיה דסיד בסיד היא מחיקה כיון דלאחר שיגרור הסיד רשומו ניכר וכו' עכ"ל בקצרה: והנה שם לא נזכר רק היכא שלא נכתב לשם קדושת השם אף שמתכון לכתוב שם אבל כשלא היתה כונתו כלל לכתוב שם מפורש בדבריו דאין בו קדושה כלל ומכל שכן בנדון דידן שנכתב בפרוש לשם כונה אחרת על שם שדות ועיין שם בסי' כ"ב שהשיב לו וז"ל אשר בדק לן אם לסוד הבית הכנסת על השמות יה"ר מטוח הסיד על האבנים משם אין ראיה כלל דודאי אותו הסיד היה טוח על האבנים דבקל יוכל להסיר וישאר הכתב שתחתיו שלם כמו שהשיב ר"י שקלפו הסיד והרי הוא כמו המדבק שעוה על השם כמ"ש שיד לדבק שעוה על שם שדי שבמזוזה במקום שאינו טהור כל כך וככורך מפה על השם אבל על כתיבת דיו בודאי סיד לח מוחקו ומאבדו ממש ועוד סוף שהסיד מכלה הדיו שתחתיו כטבע הסיד ועוד שאי אפשר לקלפו שישאר הכתב שלם תחתיו וכו' עי"ש עוד בזה מה שאינו נוגע כלל לענין זה.

והנה בשו"ת פרח מטה אהרן ח"א סי' מ"ה נדפס תשובתו באריכות כנראה שניתוספו לו דברים אחר כך בענין השאלה מהעברת הסיד על שמות שלא נתקדשו וכתב גם כן לחלק בין סתמא להיכא שסבור לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלית וכריש זבחים

משום דאינתיק לשם גירושין דההיא וכו' והאריך דלרש"י אם נכתב השם סתם כשר בדיעבד וכן פסק הבית חדש ואם כן פשיטא דאסור למוחקו וכו' והביא מהש"ך ס"ק י"ב שם של קדש שנכתב שלא לשם קדושה מותר למוחקו לצורך תיקון דוקא אבל לגוז ולגנוז שרי אפילו שלא לצורך תיקון וע"כ מיירי שלא נכתב לשם קדושה היינו היכי שנתכוון לכתוב יהודה וכו' ועל כל פנים בנדון דידן גם להש"ך מותר למוחקו גם בלי צורך תיקון כיון שנתכוון על שדות ובפרט דכאן אינו עומד בכל גווני רק לחשש שיביא הכורך ספרים לידי גניזה בתוך שאר עלין מפוזרין וכדין ספרים שבלו ועל כל פנים לא ינהגו בו מנהג בזיון ולא למחיקה וגם בנכתב סתמא מותר לש"ך לגונזו וכנ"ל:

גם מה שתמה הרב פרח מטה אהרן על הסמ"ק שנכתב שלא מדעת מותר למוחקו והא לא גרע מאם כתב השם שלא בדיו או מצויירים במשי על ידי תפירה ועל כן מוכרח לחלק בין שלא כתב כלל לשם השם וכו' וליתא דאפילו שלא מדעת שאינו יודע אם כותב אותיות השם כלל הוי כמתעסק דגרע מסתמא והוי כאילו כתב בפירוש שלא לשמו וכמו בקדשים דמתעסק פסול כחולין י"ג וכמש"ש בתוס' דגרע מסתמא דמתעסק היינו שחושב שהוא חולין דזהו שכתב הב"י בשם סמ"ק אזהרה למוחק השם והיינו שכתב מדעת אבל שלא מדעת לא וכן במשנת חכמים הלכות יסודי התורה פרק ה' ל"ת ג' ביבין שמועה דף י"ב סוף ע"ב השיג בזה על הפרח מטה אהרן שחשב הסמ"ק לטועה ולדעתו שפתיו ברור מללו וכמדומה שנעלם מהפרח מטה אהרן דהתו' גיטין כ"ג ובפ' אין מעמידין ורמב"ם פרק ו' מיסודי התורה שהביא יעוש"ב ועיין בית יוסף יו"ד סי' רע"ו בשם הר"י אסקאנדארי שהביא ראיה דשם שאינו הוי' צריכים לקדש ועיין בתנא תוספאה לתוספתא ברכות פרק ג' הלכה כ"ב משש"ב ועיין בגדולי טהרה בשו"ת סי' ל"ו בדבר הכלי פפייפענקאפ"ף שכתב עליו השם שהיה פשוט אצלו דמותר להשתמש בו ויש ברייתא דערכין ו' שם שכתוב על ידות הכלים יגוד איירי שנכתב לשם קדושה וכן הביאה הרמב"ם וסיים דאף אם היה של מתכות והתיך אותו לוקה ועל כרחין דמוקי ברייתא שכתוב לשם קדושה וכן הש"ך התיר בפשיטות בשם שלא נכתב בקדושה למוחקו ושוב עיין בתוס' שם ומכאן אם כותבין ס"ת וגוררין מקום השם שאסור לכתוב במקומו ועל כרחין דאיירי שנכתב שלא בקדושה דמותר למוחקו ולגוררו ועל כרחין שמפרשים דגם הברייתא מיירי בכתוב של"ש ואפילו הכי יגוד וחולקים על הרמב"ם ואף שיש לפרש דברי התוס' דנפל דיו על השם דמותר למוחקו ולגוררו ואיירי בשם שנכתב בקדושה ואין מחלוקת בין התוס' והרמב"ם ועיין במלאכת שמים כלל ט' סק"ל במה שכתב הט"ז בסי' רע"ו סק"ב אמנם לש"ך סקי"ב דוקא לצורך תיקון וצריך עיון

גדול להקל אם על כל פנים ידע בשעת הכתיבה שכותב השם זולת כונה המנגדת כמו דכיון לכתוב יהודה ושכח הדלי"ת הואיל שיודע שהוציא מחשבתו מכוונת כתיבת השם וכ"נ דעת הרדב"ז ח"א שע"ז ותשב"ץ ח"א סי' קע"ז ובפרי חדש הלכות יסודי התורה וכו' ומ"ש בשב יעקב חלק יו"ד סנ"ד בכונת הש"ך תמוה וכו' ואולי גם דברי הט"ז וש"ך מתפרשים באופן הדמי למתכוון לכתוב יהודה וזה שכתב בבני יונה דף כ"א ע"ד שאם גם במחשבתו לא חשב אלא ידיו עושות מלאכתן הוי כמלאכתהקוף מכל מקום עדיין אסור למחקו אבל אם כיון מחשבתו למלה אחרת שכיון לכתוב יהודה ולא הטיל בו דלי"ת מותר למוחקו וכו' ועיי"ש בס"ק ל"ב בד"ה כתב בתשו' חינוך בית יהודה סע"ב דדוקא כשנתכוון לכתוב יהודה וכו' מהני העברת הקולמוס וכו' יעו"ש מה שתמה עליו והארכתי במקום אחר בתשובה ואכמ"ל: ומכל מקום אם כי אין שום מקום חשש כלל בשם שדי חמד יותר משאר שמות הספרים בשם י"ה ואל שעיקר נתינת והנחת השמות באנשים היה לשתף שם ה' בשמותם כמו מחניה זכריה וכדומה שהורכבו משתי תיבות ומכל מקום לית מאן דחש להא אחר שנעשו לשם העצם ובפרט מצד חשש כריכת הדף הקדום דלא דמי לאדרכתא דכאן ליכא חשש מוטל באשפה רק שלא לבא לידי גניזה ומכל מקום להפיס דעת המערער בנקל לתקן זאת לצוות על המדפיס שישגיחו בהדף הקדום מהשער שישימו למעלה על השין בסוף האות נקודת החירק להורות על שין שמאלית אשר זה ראוי בלאו הכי מצד עצמו לרשום האות כהוגן אשר על כיוצא בו נאמר והנקדנים תופסים אותו על כך ובזה יצאנו מכל החששות גם מצד הפועלים מהדפוס שלא יבואו לטעות בעת סידור השם שדי שלא לקרות שלא כהוגן וכו': יוסף זכרי' בלאאמ"ו הרב מו"ה נתן שטערין ז"ל אבדק"ק הנ"ל.

מכתב ג מהגאון הנ"ל יצ"ו גם במכתבו היקר מיום ט"ל למב"י תרנ"ג בגלגול הדברים כתב וז"ל: ונידון קריאת השם שדי חמד אין כדאי להרבות דברים עוד בדברים פשוטים שאין בהם מקום להסתפק ועיין שו"ת פני יושע ח"א סי' ו' בענין ס"ת שנכתב בית אל בשני שיטין במ"ש הב"י אה"ע סי' קכ"ט על התה"ד סי' קפ"ח ועי"ש במ"ש לחלק לשם פדהצור וצורי שדי לידידיה שנקרא שלמה בשתיהן על שם וה' אהבו ומה שכתב שם דמכל מקום לא הוי קדש לענין שאסור למחקו כיון דבכלל השם היא כמו עמנואל בודאי נקרא על שם המקום וכן שמואל על שם כי מה' שאלתיו וכיוצא בו ואף דאפשר לדחות לחלק בין עמנואל קרא למה שקורין עכשיו על שמו מכל מקום לא אישתמט אח מהפוסקים לכתוב כן ואפשר דהב"י שאמר יה קדש אינו פירוש נענין דאסור למחקו

אלא רוצה לומר דאין פירושו אהבות הרבה חלא על שם המקום הוא וכו' יעש"ב ואכמ"ל יותר בזה עכ"ל יצ"ו וכו': יוסף זכרי' בלאאמ"ו הרב מו"ה נתן שטערין ז"ל אבדק"ק הנ"ל.

מכתב ד.

יום א' י"ג סיון תרנ"ג קאמינקא. היום השגתי מכתב הרב המערער על קריאת שם ספרו שדי חמד ביו"ד הנה מלבד דאין בו קדושת השם (ויש בזה אריכות דברים אכמ"ל) אפילו לקרוא שם איזה ספר בקדושת שם גם כן אין איסור אטו משום דנמצאים אנשים דלא מעלי נאסור להזכיר שם בספר הלא המה מזלזלים וכורכים בספרים גם מעלי הספרים בעצמם הנמצא בהן כמה שמות הקדושים וכן מצינו לאבי הגאון בעל שואל ומשיב שהדפיס ספרו בחייו (והוא בעצמו היה גם כן גאון גדול ונפלא ה"ה כקש"ת מוהר"ר אריה ליבוש נאטהנזאהן) וקרא שמו בית אל גם מצינו לאחד מן הראשונים בעל המבי"ט שקרא ספרו השני בית אלקים על כן אל יפנה לדברים אלו: הנני הכותב בנחיצה רבה ידידו הדו"ש משה נחום ירושלמסקי החופ"ק מכתב ה שיל"ת יועש"ק מ"א למ"ט מונים שנת "כה תברכו" לפ"ק אזארקאוו שלו' עד אין חקר וברכה עד בלי די כבוד אהובי רב חביבי נצמד בעומק לבבי וכו' מו"ה חיים חזקי' מדיני שלי"ט אב"ד דק"ק קאראסוב באזאר המחבר פ' מכתב לחזקיהו ושדי חמד.

אחרי דרך מבוא השלו' כמשפט האהבה. יקרת מכתבו קבלתי שמחתי לראות משלומו יתן ה' שאזכה לשמוע מכבודו אך טוב סלה הנה ידידנו עז הגאון יוסף צדיקא שלי"ט אבד"ק שאוול סיפר לי בתוך מכתבו איך שרב אחד ערער על קריאת שם ספרו שדי חמד מיו"ד (סי' רע"ו) ויעץ למר לכנות החלקים הנשארים שדה חמד והגאון זכר יהוסף השיב למר שאין בו שום מיחוש ואין צריך לשנות וכתב לי פלפלת כל שהו מה שהשיב למר והבנתי מתוך מכתבו שרצונו שגם אנכי אגלה דעתי בזה והשבתי לו שגם דעתי העניה מסכמת לזה וכתבתי טעמי ונימוקי והשיב לי הרב הגאון זכר יהוסף שדברי הו בו בעיניו ואשר כתב למר שליט"א שיבקש אותי שאשלח תשובתי לכבודו לזאת הנה מצווה ועושה ולעשות רצון צדיק חפצתי (אף שטרחה רבה וגדולה היא עלי לכתוב בעצמי בכתב רש"י כי אין לי מעתיק שיוכל לכתוב כתב זה) וכו' וזה החלי בעזר צורי וגואלי: א) קבלתי מכתב מידידנו הגאון האדיר מאור הגולה המחבר זכר יהוסף שליט"א שקבל מכתב מכבוד תורתו שרב אחד ערער על שם ספרו דמר שקראו שדי חמד דנהי שאינו שם מקודש מכל מקום החמירו הפוסקים ביו"ד (סי' רע"ו) ולכן יעץ את כבוד תורתו שיקרא שאר החלקים שדה (בה"ה) חמד ועל זה השיב לו הגאון זכר יהוסף שליט"א וזה לשונו הזהב כבר השבתי לו שאין שום חשש כלל שאין השם נתקדש כיון

שלא נתכוון לקדושת השם כמו בכותב הוי' והיה רצונו לכתוב יהודה שמוחקו כמבואר במסכת סופרים (פ"ה ה"ג) ולא אמרינן רק דסתמא לשמו קאי ולא כשמכוין בפירוש שלא לשם קדושת השם ואינו עולה כלל במחשבתו מזה בכתיבת שדי חמד שהוא מל"ה ישעיה ל"ב על שדות של חמד ולא מצינו שיתקדש מעצמו רק בבכור דבפטר רחם תלי רחמנא (ומלבד למה שהעלו רש"א כן רק לשם הוי' דסתמא לשמה ולא בשאר שמות) ורוב הספרים נקראו בשם בית אל וכדומה פני יהושע נודע ביהודה וכדומה לאין מספר ועיין בסוף הקדמתי בספרי זכר יהוסף דל"ד לאדרכתא בשטרות כר"ה י"ח דהתם החשש שיהיה מוטל באשפה כשפורע חובו מה שאין כן בשמות הספרים דמכל מקום היה צרין גניזה כספר תורה שבלה וכי האי גוונא ובפרט דבקריאת שמות הספרים על שם האנשים ולא לשם קדושת השם ליכא למאן דחש לנהוג סלסול ולהחמיר בזה עכ"ל הטהור של כבוד ידידנו גאון עזינו מופת הדור הגאבד"ק שאוול שליט"א והבנתי שרצונו שאשים עיוני בזה בגודל ענותו ואף שדברי קדשו אין צריכים חיזוק אמרתי להציע אשר העליתי בזה בס"ד ואעתיק פה אשר השיבותי לו בזה וזה לשוני:

ב) מה שכתב כבוד גאונו שאין שום חשש בזה שאין השם נתקדש כיון שלא נתכוון לקדושת השם כדאיתא במסכת סופרים (פ"ה ה"ג) ולא אמרינן רק וסתמא לשמו קאי ולא כשמכוין בפירוש שלא לשם קדושת השם עכ"ל דמר גאונו שליט"א דבריו ברורים כשמש הנה מקור דבר זה הוא מסכת סופרים שהביא כ"ג וכן העלה הט"ז ביו"ד (סי' רע"ו סק"ב) בשם הגהות מיימוני פרק וא"ו דהלכות יסודי התורה דשם שנכתב שלא בכוונה אין בו קדושה וכן כתב הגר"א מווילנא בביאורו (שם אות ו"ו) יעו"ש אם כן מבואר להדיא דאין בו קדושה ממילא מותר למחקו והוא הדין בנדון דידן מותר ואין בו מיחוש כלל ואף דבשפתי כהן (סי' רע"ו ס"ק י"ב) כתב בשמות שלא נכתבו בקדושה דאסור למוחקן רקלצורך תיקון יע"ש נראה דדוקא לצורך תיקון מותר וא"כ בנדון דידן יש לחוש שיהיה נמחק שלא במקום תיקון: ג) אולם יעיין בשו"ת שב יעקב (חלק יו"ד סי' נ"ד) שהעלה דמה שכתב הש"ך דוקא בנתכוון לכתוב השם רק שלא נכתב לקדושת השם אבל כל שלא נתכוין כלל לכתוב שם אז מותר למחוק אף שלא על מנת לתקן והוכיח כן ממסכת סופרים (פרק ה' הלכה ג' והלכה ז') שדוקא בהלכה ז אמרו על מנת לתקן כיון דהשם נכתב כראוי רק דיו נפל עליו מה שאין כן בהלכה ג' דלא היה כוונתו לכתוב רק יהודה מ"ה מותר למחוק ולא הזכיר על מנת לתקן דבזה מותר אף שלא על מנת לתקן יע"ש ושוב הביא מה שמצא בשו"ת הרשד"ם בשאלה דידיה שהיה רוצה לכתוב יהיה וכתב השם דמתיר למחוק ומפרש טעמיה דלא אסרו למחוק אלא כשנכתב בכוונה

לשם קדושת השם ממש ולא אותיות או תיבות שיש בה אותיות מהשם כו שאם לא כן כל מקים שיהיה כתב אל יהיה אסור שהם אותיות המורים על השם והוא מן השמות שאינם נמחקין וכן כל אותיות מתיבות שיש בהם יו"ד ה"א סמוכים כמו יהודך יהיה אסור למחוק וזה דבר שאין לו שחר עכ"ל מהרשד"ם והשב יעקב יע"ש והוא ממש כעין נדון דידן בשם שדי חמד דאף שהם אותיות השם כיון שלא נכתב לשם קדושת השם רק לשם ירושלים מותר למחוק ואין א שום מיחוש כמו שכתב כבוד גאונו: ד) ויעיין כבוד גאונו בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' ע"ז) שהעלה באם צריך לכתוב יהודה וטעה וכתב שם הוי' אם בשעה שכתב שם הוי' נתכוין למה שהיה צריך לכתוב דהיינו יהודא הדבר ברור שלא נתקדש כו' אבל אם היה צריך לכתוב שם וכתבו סתם בלא כונה נתקדש ממילא ואסור למוחקו מפני שכתיבת האותיות מוליך אותן לקדושתן כו' יעו"ש ואם כן בנדון דידן כיון דהיה כונתו לשדות חמד ולא היה כונתו לשם אינו דומה לסתמא ומשום הכי מותר למוחקו ואם כן בזה גם הש"ך מודה דמותר למחוק בנדון דידן אף במקום דאינו לתקן ואין בו חשש כלל: ה) ויעיין כבוד גאונו במחנה אפרים הלכות ספר תורה וז"ל ולענ"ד דכל שכתב את השם שלא בכונת השם שלא היה מכוין לכתוב את השם בהא ודאי מותר למוחקו וכדכתבו הסמ"ק והרשב"ץ אבל בכתב את השם בכוונה ויודע שהוא כותב את השם אפילו תימא דלענין ספר תורה לא מהני עד שיכוין להקדישו לענין מחיקה אסור דכיון שכתבו בכוונה הרי זה מקודש עכ"ל יע"ש שהאריך בזה.

אם כן מבואר כדברי כבוד גאונו ואין חשש כלל בנדון דידן: ו) ויעיין כבוד גאונו בשו"ת פרי צדיק (בחי' ליו"ד סי' רע"א סי"ב) שכתב וז"ל הכותב יהודה ולא כתב בו דלי"ת יתלה למעלה מכאן יש להוכיח דאם כתב אחד מן השמות שלא בכוונת שם והיה בטעות שלא במקום הראוי לכתוב דמותר למחקו דמסתמא כל שנכתב בטעות במקום דלא שייך לכתבו לא לשם קדושה נכתב וכמו זה שדעתו לכתוב יהודה וכתב השם ומה לו לחללו ולחזור ולעשותו שם חול או למחקו דכיון דמוכחא מילתא דלא נתקדש מותר למחקו ועוד יש להביא ראיה מדברי התוספות פ"ד דשבועות וכן התרתי למעשה למחוק שם אלהים שנכתב במקום אליו ואחר כך שמעתי שהרשד"ם התיר כיוצא בזה והביא ראיה ראשונה שכתבתי עכ"ל הרב פרי צדיק א"כ מבואר שם כדברי כבוד גאונו שאין חשש כלל בנדון דידן: ז) ויעיין בשו"ת והשיב משה (חיו"ד סי' נ"ב) שכתב שהרבנים שבות יעקב ושב יעקב ושו"ת כנסת ישראל השיגו על הש"ך ביו"ד (סי' רע"ו ס"ק י"ב) הנ"ל מגטין (דף נ"ד ע"ב) ובספר רשב"ץ על כתובות גיטין הביא בשם אחיו הגאון שמתרץ קושייתם והסכים להש"ך והרשב"ץ השיג עליו ודוחה דברי הש"ך בשתי ידים לומר

שהוא יחיד נגד גדולים הנ"ל אולם הרב והשיב משה (הוא בן המחבר) הסכים למ"ש הגאון אחיו של הרשב"ץ כמו שכתב הש"ך ומתרץ קושייתם מגטין שם בשני אופנים והביא הרבה ראיות להש"ך יע"ש אם כן אתי שפיר כדברי כבוד גאונו שאין חשש כלל בנדון דידן:

ח) הנה אף שהרב והשיב משה הביא דהרב שב יעקב הוא גם כן מהחולקים על שיטת הש"ך אולם במחילת כבוד גאונו זה אינו ואדרבה הוא מסכים להש"ך ומתרץ קושיית השואל שהקשה על הש"ך מגטין (דף נ"ד ע"ב) הנ"ל אולם ראיתי בשב יעקב שם הביא תשובה מהגאון מוה' אברהם ברודא זצ"ל וז"ל ומה שעלה על דעתו דשם הנכתב בטעות לאו שם הוא ולא קדוש כלל תמהני הלא מפורש בסמ"ג (לאוין ס"ג) שאם כתב שם על היריעה ואפילו בטעות שכל היריעה קדושה ודקדק כן מלשון הגמרא שם כו' עכ"ל יע"ש בשב יעקב אולם לעניות דעתי אינו השגה על הש"ך מדברי הסמ"ג דיש לומר דכוונת הסמ"ג הוא שכתב על היריעה אפילו בטעות פירוש כגון שהיה צריך לכתוב יהודא וטעה וסבר שהוא צריך לכתוב שם הוי' והיה כוונתו לכתוב שם רק שהיה בטעות כי באמת היה צריך לכתוב יהודא במקום הזה והוה אמינא כיון שבכתב שלא במקומו אינו קדוש ואשמעינן דאפי' הכי קדוש כל היריעה וצריך גניזה והסברא דלא גרע משם הנכתב על ידות הכלים כדאיתא ביו"ד (סי' רע"ו סי"ג) אבל לעולם שם שנכתב שלא כיון לכתוב שם אין בו קדושה ומודה הסמ"ג דמותר למחקו ועיין בט"ז (שם ס"ק ב') ויראה דדברי ברורים ומתורץ קושיית הגאון מוהר"א ברודא על הש"ך: ט) ויעיין בס' יש סדר למשנה הלכות יסודי תורה שמביא בשם הפרי חדש דדעתו אפילו שם הנכתב שלא לשמה הוא איסור תורה במחיקה ודחה דבריו דכל הפוסקים חולקין עליו יע"ש ועיין בשו"ת חמדת שלמה (חיו"ד סי' כ"ח) שהעלה כשיטת הש"ך והביא ראיה לדבריו מן הירושלמי בפרק הבונה יע"ש וכן נראה בשו"ת חות יאיר (סי' ט"ז) כהש"ך יע"ש עוד מצאתי כדברי כבוד גאונו בשו"ת רבינו חיים ראפאפורט (סי' מ"ה בחיו"ד) ואעתיקו לקמן (באות י"ב) באריכות: י) היוצא לנו מזה דרוב פוסקים רובם ככולם מסכימים דכל שלא נכתב לשם השם רק לשם דבר אחר מותר למחוק כמו שהעליתי בשם הט"ז (בשם הגהות מיימוני) והגר"א מווילנא והרשד"ם והשב יעקב (בדעת הש"ך) והרדב"ז והמחנה אפרים והחות יאיר והרב פרי צדיק ורבינו חיים כהן ראפפורט והרב והשיב משה והגאון אחיו של הרשב"ץ והרב יש סדר למשנה והחמדת שלמה (דלא כהפר"ח והגאון מוהר"א ברודא והשבו"י והרשב"ץ וכנסת יחזקאל) והוא כמו שכתב כבוד גאונו: יא) ואף לפי מה שהעלה בשו"ת הרשד"ם (חיו"ד סי' קפ"ד) לדון על דבר הקושרי ספרים לעשות טבלה ומאבדים אותם בידים

כו' יע"ש ואף לפי מה שכתבו בס' מגן גבורים (סי' קנ"ד בש"ג סק"ב) שנשאלו דהמנהג להדפיס קונטריסים פעמים שלש לנסיון אם יש איזה טעות בדפוס ואחר תיקון הדפוס מניחין מן הצד אם רשאים לשורפן והשיבו דודאי אסור לשורפן דהם בכלל כתבי קדש והביאו שמצאו כן בס' לקוטי פרדס יע"ש אם כן לכאורה גם בנדון דידן יש לאסור לאבד בידים אולם מזה אין ראיה להחמיר בנדון דידן דשאני התם דמיירי מכתבי קודש או מגמרא ופירושיהן דלהכל יש להם בזמן הזה דין כתבי קדש כדכתב הסמ"ג בהלכות שבת דמציליין אותם ועל כרחין דיש להם קדושה לכן אסור לשורפן בידים.

אבל בנדון דידן דליכא חשש מה שנדפס שדי חמד בתוך גוף הספר דזה ודאי לא ילך לאיבוד רק החשש על שער הספר שהוא כפול זה ילך לאיבוד אצל הקושרים והא שער הספר אין לו דין כתבי קדש שלא כתוב עליו דברי תורה ותיבת שדי חמד מותר למחוק כמו שהעליתי בשם רוב פוסקים א"כ ליכא חשש אם ילך לאיבוד ועיין בשו"ת תשב"ץ סי' ב' מענין גרם מחיקה ובשו"ת בית אפרים (חלק יו"ד סי' ס"א) השיג עליו ובשו"ת והשיב משה (חיו"ד סי' נ"ב) תירץ דברי התשב"ץ: יב) אולם לכאורה יש להקשות על כל הנ"ל דנהי דהשם שדיחמד נובע מקרא דישעיה תינח מי שהוא בר אוריין וידע זה אולם על פי רוב הבעלי מלאכות בהדפוסים הם בורים ולא יבינו פירוש המלות וכאשר יחזו אותיות שדי חמד יסברו שהוא שם קדוש וממילא כיון שכוונתם על שם קדוש שוב אסור למחקו אף שנכתב שלא במקומו וכמו שכתב על ידות הכלים כדאיתא (בסי' רע"ו סעיף י"ג) דגדולה מזו חיישינן דאף בכתבן עכו"ם שמא כתבו לקדושה כדכתב הכסף משנה הלכות גירושין (פרק ג' הלכה ט') והבית שמואל (סי' קכ"ג) וכמבואר בערכין (ד' ו"ו) ובחות יאיר סי' ט"ז ויעיין בשו"ת רבינו חיים כהן ראפאפורט (בחיו"ד סי' מ"ה) שנשאל בספר תורה שנכתב שם הויה במקום שהיה צריך לכתוב יהיה והעלה דאי הוה ידוע דהסופר נתכוין לכתוב יהיה אלא דטעה לכתוב וי"ו במקום יו"ד הוי הדין פשוט ממסכת סופרים דרשאי לגררו אלא דאיכא ספק שמא היה הסופר כסבור דצריך לכתוב שם ונמצא שכתב השם בכוונה ואם כן אסור לגררו וצריך קדירה יע"ש אם כן לכאורה בנדון דידן דיש לחוש בבעלי מלאכה מהדפוס שהם בורים שיטעו שהוא שם שדי אסור למחוק והדין עם הרב המערער:

יג) אמנם באמת זה אינו ובנדון דידן יש להקל לפי מה שהעלה ביו"ד (סי' רע"ו ס"ב) ברמ"א וז"ל כתב שם אלהים אחרים לשם קדושה אינו פסול דהוי כמקדיש בעלי מומין למזבח דאינן קדושים (ב"י בשם רשב"ץ) יע"ש בט"ז סק"ב לפי זה בנדון דידן אף אם היה כוונתו בעת הדפסת תיבת שדי לשם קודש גם כן מותר למחקו דהוי כמקדיש בעלי מומין

למזבח דאינן קדושים: יד) אולם לכאורה יש להקשות על זה לפי מה שכתב שם בהגהות הט"ז וז"ל מאד תמוה מפרק קמא דתמורה המקדיש בעלת מום למזבח אף שלוקה הרי זה נתקדשה ותפדה בערך הכהן ויוצא לחולין ויבא בדמיה קרבן כו' אלא דמצד אחר נראה דאין כאן קדושה כיון דהוי עבירה דמקדיש שם עבודת כוכבים גרע מבעלי מומין עכ"ל יע"ש ולפי זה דוקא בשם אלהים אחרים שייך לומר דהוי כמקדיש בעלי מומין אבל בנדון דידן בשם שדי חמד דאינו עבירה אם מקדיש תיבת שדי לשם שדי לא שייך בזה לומר דהוי כמקדיש מומין למזבח בשלמא לשיטת הראב"ד בהלכות תמורה שהעלה דאם טעה וסבר שמותר להקדיש בעלי מומין למזבח והקדיש דאינו קדוש כלל דהוי הקדש טעות יע"ש בכסף משנה ובלחם משנה אתי שפיר בנדון דידן כמו שהעליתי אולם לשיטת הרמב"ם שם דסובר בזה דלא הוי הקדש טעות כיון דרצה להקדישו יע"ש א"כ בנדון דידן לא שייך לומר דהוי כמתפיס מומין למזבח והדרא קושיתי לדוכתא: טו) אמנם בשו"ת יד אליהו (סי' פ"ט) העלה בדעת הרמ"א כיון שהקשה גם כן דאלו מקדיש בעלי מומין צריך פדיון ומתרץ דיש לומר דהוי הקדש בטעות הובא בפתחי תשובה ובגליון רש"א יע"ש נראה שסובר בדעת רמ"א להלכה כדעת הראב"ד הנ"ל ואתי שפיר בנדון דידן להקל:

טז) שוב ראיתי במקור דינו של הרמ"א שהוא בשו"ת תשב"ץ (ח"א סי' קע"ז) וכתב שם וז"ל עוד שאלת מהו למחוק שמות שנאמרו בע"ז כו' וכן כקול מים רבים כקול שדי וכו' (והשיב) דע שאין השם מתקדש אלא א"כ נתכוין הכותב לקדשו כו' ומיהו אם נתכוין לקדש שם שאינו קדוש כמו עד האלהים יבא דבר שניהם כו' מסתברא דלא מהני כונה דידיה לקדישינהו דהוה ליה כמתפיס בעלי מומין למזבח דלא מקדשי כו' ובשמות שיש מחלוקת בין החכמים או המפרשים אם הם קדש או חול מסתמא יש לחוש למוחקן שמא הכותב נתכוין לקדשם אבל אי ידעינן ביה בספרא דכתבינהו שלא נתכוין לקדשם משום דסובר דחול הן ודאי שרי למוחקן כהלוויה דכתיב בתהלים דכתב ר"מ ולפי דעתי כקול שדי אסור למוחקן וכן כל אותן שכתבתי שהם לשון חוזק לפי שיש מדרשות דעושים אותם לשון קודש ומסתמא ספרא דכתבינהו קדשינהו עכ"ל של התשב"ץ יע"ש מוכח מזה דדוקא במקום שיש מדרשות חלוקות אז אם הסופר קדשינהו אסור למחקו נראה מזה שבתיבת כקול שדי אם לא היה נמצא מדרש שעושה אותו קודש אף אם היה כוונת הסופר להקדישו היה מותר למחקו דהוי כמתפיס בעלי מומין למזבח לפי זה בנדון דידן בשדי חמד דמקורו מלשון הפסוק בישעיה (ל"ב) דליכא שום דרש ושום פירוש בעולם דיהיה שם קודש א"כ פשוט דאף אם היה כוונת המדפיס שיהיה קודש גם כן לא הוי

קודש וליכא שום חשש בנדון דידן למה שכ' הרב המערער (לפי זה צריכים לומר באמת לתרץ קושיית הגאון הט"ז הנ"ל דצריך פדיון כמו שתירץ הט"ז שם בעצמו דהפירוש דאין קדושה קדוש קדושת הגוף אלא קדושת דמים ובספר תורה לא שייך קדושת דמים ואתי שפיר או כמו שתירץ הרב יד אליהו דהוי הקדש טעות אם כן אם היה לו כוונה להקדיש תיבה שאינה קודש לשום פירוש הוי הקדש טעות ומותר למחקו):

יז) באופן אחר נראה לתרץ דאין חשש אף אם הפועל שמדפיס יהיה לו כוונה על שם קדושה דכיון שהמחבר שליט"א אין כוונתו בשם שקרא שדי חמד לשם קדושת שם רק לשדות חמד א"כ אף אם המדפיס יכוין על תיבת שרי לקדשו אין הקדושה חלה עליו דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו כמו באזמניה וצר בי' כמגן אברהם (סי' מ"ב) יע"ש וכן קיימא לן אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כבבא מציעא (דף ו') וא"כ הוא הדין בנדון דידן הפועל העוסק במלאכת הדפוס אינו נותן משלו כלום רק הפעולה לבד רק בעל המדפיס נותן הכל וא"כ בעל המדפיס אין כוונתו ג"כ שיקדיש הפועל את תיבת שדי חמד וכ"ש שדעת המחבר אינו כן אם כן הוי שליח ששינה מדעת המשלח השליחות בטל כח"מ (סי' קפ"ב) וא"כ לא מהני מה שהפועל היה מקדש זה התיבה כיון שאינו שלו ומצד שליחות לא מהני כיון דהוי שליח ששינה וכעין זה איתא בספר אמרי בינה (ח"א חלק א"ח סי' י"א) בספר תורה שנכתב על קלף שאסור בהנאה וכתב כיון דאסור בהנאה אינו שלו אין הקדושה יכול לחול דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו יע"ש ואף שאיסור הנאה אם מיקרי אינו שלו תלוי בפלוגתא דרבוותא ואפי' הכי העלה כן כל שכן בנדון דידן דבאמת אינו שלו בודאי אינו יכול להקדיש להמשיך עליו קדושה: יח) לכאורה יש לדחות תירוץ זה דנהי דקיימא לן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מכל מקום במעשה אוסר כחולין (ד' מ' ע"א) דלרב הונא אפילו עשה מעשה כל דהו אסרה יעו"ש אם כן בנדון דידן דעשה בה מעשה הדפסה יכול לאסור ויעיין בראב"ד בהלכות עבודה זרה (פרק ח' הלכה א') וכפי מה שכתב המגן אברהם שם דאם עשה מעשה וצר ביה יכול לאסור דקנאו בשינוי מעשה יע"ש והוא הדין בנדון דידן:

יט) אמנם באמת דיחוי זה חוזר ונראה דהא רוב פוסקים העלו דפסקינן כר"נ ור"ע ור"י דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפילו במעשה רבה דלא כרב הונא כדמפורש שם בחולין בהר"ן והרא"ש יע"ש וכן כתב הרשב"א בתורת הבית הארוך וכן נראה מרמב"ם הלכות שחיטה (פרק ב' הלכה כ"א) יע"ש ומה שהקשיתי מדברי המגן אברהם בסי' מ"ב דהיכא דעשה שינוי יכול לאסור אינו קושיא דיש לומר דזה דוקא היכי שעשה מעשה שינוי שאינו חוזר אבל בנדון דידן דנהי דהדפיס תיבת שדי חמד מכל מקום הוי שינוי החוזר

דאפשר למחקו על ידי איזה תחבולה כמו דאמרינן בבבא קמא (ד' צ"ג ע"ב) ושאני צבע הואיל ויכול להעבירו על ידי צפון יעו"ש וכיון דאינו קונה אותו בשינוי מעשה שוב אף המגן אברהם מודה בנדון דידן דאינו יכול לאוסרו ולהקדישו ואם כן אתי שפיר בנדון דידן דברי קדשו שהעלה דליכא שום חשש בנדון דידן ואין צריך לשנות השם שדי חמד:
כ) לכאורה יש לדחות היתר הנ"ל על פי דברי הרא"ש בפרק האיש מקדש דפלוגתא דרבוואתא אי אמרינן אומן קונה בשבח כלי ובאה"ע (סי' כ"ח סעיף ט') מביא שתי דעות והוי ספיקא דדינא יע"ש אם כן למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי הוי כשלו כיון דהמדפיס הוי אומן וקונה בשבח כלישוב יכול לקדשו ויעויין בספר גט פשוט (סי' ק"ך סק"ט) הובא בפתחי תשובה שם סק"ז לפי מה שהעלה בשם בנו לחלק דאפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי היינו כשנותן האומן שום דבר אבל בכי האי גוונא דהנייר והדיו של בעל מה שלוקח הסופר הוא שכירות ידיו ואין לו שום קנין בשבח הגט כבבא קמא (צ"ט) גבי הנותן צמר לצבע יע"ש אם כן הוא הדין בנדון דידן כיון דהפועל אינו נותן שום דבר אם כן אינו קונה בשבח כלי ואף דהמדפיס נותן הדיו (טוש) מכל מקום המדפיס אינו מכוין לקדש השם מה שבאמת אינו שם ואם כן לא עשאו שליח להפועל ואינו יכול להקדישו:
כא) אולם הרב גט פשוט השיג שם על בנו הגאון דודאי כי אמרינן אומן קונה בשבח כלי היינו אפילו אם לא יתן האומן שום דבר כדמוכח מההיא דעשה לי שירים ונזמים כו אלא מיהא בעינן שיעשה מעשה גדול וחשוב וגט הוא מעשה גדול יע"ש ואם כן הוא הדין בנדון דידן מה שמדפיס על ספר גם כן הוא מעשה חשוב ואומן קונה בשבח כלי אם כן הדרא קושייתי לדוכתא דשוב יש לחוש שמא יקדיש את השם: כב) איברא זה אינו קושיא דכבר השיג הרב תורת גיטין (בסי' ק"ך סק"ו) על הרב גט פשוט וכתב לתרץ דלגבי הצמר סמנין הוא דעבדי ליה להשבח ואומן לא קני בה ולא מידי אבל עצים כיון דלא צריכי לסמנין רק לאומנותו של אומן אומנותו זה הסמנין ע"כ ואם כן בגט כיון דצריך לסמנין היינו הדיו שפיר אמרינן דהדיו עביד ליה להשבח והסופר אגר ידו שקיל כמו בסמנין דצבע יע"ש אם כן הוא הדין בנדון דידן דגם כן צריך לסמנין היינו הדיו שפיר אמרינן דהדיו עביד ליה השבח ושוב לא אמרינן בזה אומן קונה בשבח כלי ואתי שפיר מה שהעליתי בעניי דהפועל שמדפיס אין בכחו להקדיש את השם כיון דאינו שלו: כג) עוד יש לתרץ לפי מה שהעלו האחרונים על פי דברי הקצות החשן (סי' ש"ו) דכל שאין מניע לו שכירות בעד הפעולה אין אומן קונה בשבח כלי יע"ש לפי זה באם האומן קלקל הכלי אינו קונה בהכלי כלום לפי זה אתי שפיר בנדון דידן דקידש את

התיבה שדי חמד לשם מה שאין פירושו כן הוי קלקול כיון דדרך שער הספר ילך לאיבוד ובשביל קידש אותו לשם יוכל לבוא למכשול שוב אין אומן קונה בשבח כלי בזה ושוב אינו יכול לקדשו:

כד) עוד יש לתרץ על פי מה שכתב בשו"ת הרא"ש (כלל מ"ב סי' מ"ו) בנותן טבלא לאומן לצייר עליו ואסרה האומן עליו קודם שיפרע לו שכרו וכתב דאף למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי היינו היכא שיש ממשות בשבח וכו' אבל הכא לא עשה אלא צייר בסמנין ואין בו ממש אם אין שבח סמנין על גבי צמר כו' דחזותא לאו מלתא היא יע"ש ואף שבשו"ת מהר"ש הלוי (חלק ח"מ סי' ז') תמה עליו מבבא קמא (דף צ"ט) יעויין בקצות החשן (סי' ש"ו) שמתרצו ואף שבנתיבות המשפט שם דוחה דבריו יעיין כ"ג בספר חידושי הרי"ם (ממרן קדוש רשכב"ה וצ"ל) באה"ע (סי' ק"ו) שתירצו בטוב טעם ודעת יע"ש אם כן אתי שפיר בנדון דידן דפעולת מה שמדפיס האותיות הוי דבר שאין בו ממש דחזותא לאו מלתא היא ואינו קונה בשבח כלי שוב אינו יכול להקדישו וממילא אין צריך לחוש לדברי הרב המערער ואין צריך לשנות שם ספרו גם להבא רק יתר החלקים גם כן יהיו נקראים שדי חמד בלי שום חשש: כה) אחר כתבי זאת קבלתי מכתב קדשו ראיתי אשר העתיק בקצרה דברי הרב המערער נ"י וז"ל ונהי שאינו שם מקודש מכל מקום החמירו הפוסקים ביו"ד (סי' רע"ו) וכמו שהאריך בשו"ת מעיל צדקה (סי' כ"ד) ע"כ הטוב לקרוא בשם שדה חמד כמו הרב שדה יהושע כמובא בקצות החשן (סי' רמ"ד סק"ג) כו' וידעתי מקום לפלפל בין שם אף על פי שאינו מקודש לאשר על שם שדה הוא (וכתב מר וכמובן שכוונתו למה שהזכיר במכתבו הקודם דבכי האי גונא כולי עלמא מותר למחקו גם שלא לצורך תיקון) אך מהיות טוב וכו' ע"כ בכרכים הבאים ישנה השם לטובה בשם שדה חמד כנ"ל כתבתי ברהיטנא כו' ע"כ לשון המערער בקצרה: כו) הנה כ"ג יפה תמה על הרב המערער שהביא מס' שדה יהושע ולמה ניחא ליה בקריאת שדה יהושע ששם יה משמות שאין נמחקין כו' והאריך בזה כ"ג בטוב טעם: כז) ונראה לפי עניות דעתי להוסיף דעל פי דין אין רשות להמחבר הי"ו לשנות את שם ספרו מחשש זה של המערער במה שעל פי הדין אין בו חשש כנ"ל רק מצד מדת חסידות נגע בה משום מהיות טוב במה שלא נהגו כן גאוני עולם אשר מעולם אנשי שם מדור דור וכן גאוני זמנינו שלא חשו לחסידות זה וכמו שהביא כ"ג הרבה ספרים שנמצאים כן בשמות וגם אני כוונתי לדברי קדשו בס' בית אלקים מהרב המבי"ט זצ"ל ואם ישנה המחבר הי"ו שם ספרו חלקים הבאים לשדה חמד יהיה ניכר לכל דמפני חשש זה הוא וגם יכול להיות דדברי הרב המערער נתפרסמו ויהי' זלזול לראשונים וגם שייך ביה משום יוהרא

כברכות (ד' ט"ו ע"ב) לא כל הרוצה ליטול את השם יטול ויע"ש ברש"י (בד' י"ז ע"ב) ד"ה לא כל הרוצה ואף שהמחבר הי"ו הוחזק וכו' מכל מקום ראינו כמה גאונים וצדיקים שחברו ספרים ולא חשו לזה ואין לדחות דבנדון דידן הוי כמו שב ואל תעשה ולא שייך בזה משום יוהרא כדאמרינן שם פוק חזי וכו' זה אינו דבנדון דידן מקרי קום ועשה דיהי ניכר מדשינה השם: כח) ואין לדחות דהא קיימא לן בא"ח (סי' ע' סעי' ג') דגם חתן חייב לקרות קריאת שמע זו אינה השגה דהא מפורש בש"ע הטעם שעכשיו שגם שאר בני אדם אינם מכוונים כראוי גם הכונס את הבתולה חייב והוא מדברי התוספות דשם דאם אינו קורא מחזי כיוהרא שמראה שמכוין בכל שעה יע"ש ואם כן הוא הדין בנדון דידן אם ישנה השם יהיה מחזי כיוהרא שחושש למה שלא חששו כל הני רבוואתא: כט) עוד נלפע"ד להביא ראיה דכיון שנקבע כן להלכה שלא לחוש לזה אין לשנות.

מיבמות (ד' ק"ב) אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם עכ"ל ואף שהתם הטעם כיון דבהוראה אין אליהו מכריע נגד סוגיא דעלמא כחד חם כן הוא הדין בנדון דידן כיון שהעליתי כמו שכתב כ"ג שאין בו שום חשש על פי הדין ורק משום מהיות טוב מצד מדת חסידות נגע ביה וכיון דכל הני גאונים לא השגיחו בזה וכבר נהגו העם כן אפילו אם יבא אליהו אין שומעין לו לשנות ויש בזה חשש יוהרא: ל) עוד יש להביא ראיה מהימנא דאין להחמיר בנדון דידן כמו שהעלה כ"ג דהנה בבבא מציעא (ד' ס"ז ע"ב) רבינא אכיל בנכייתא וכתבו התוספות תימא דלעיל אמרינן דצורבא מרבנן אפילו בנכייתא לא ניכול ועוד דלעיל איפליגו בקיצותא רב אחא ורבינא ואפילו דשרי מודה בנכייתא דאסור לכל הפחות לצורבא מרבנן ואומר רבינו תם דרבינא לא היה רוצה ליטול את השם ולעשות עצמו צורבא מרבנן עכ"ל יע"ש אם כן מוכח מזה דבמה שלא נכון לעשות לצורבא מרבנן לאכול בנכייתא רבינא אכיל שלא ליטול השם ואף דבוודאי היה ידוע לכל העולה כמה רב גובריה דרבינא ויעיין בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' א') מה שהוכיח מזה אם כן כל שכן בנדון דידן דליכא שום נדנוד איסור לקרות שם הספר שדי חמד כאשר הוכחנו בוודאי עדיף טפי שלא לדקדק בזה לשנות השם כדי שלא ליטול את השם: לא) עוד יש להביא ראיה דעדיף שלא לשנות השם מדברי הר"ן (סו' פרק א') דקידושין מכאן אמרו אין בעלי אומנות רשאין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתם דכתב דאפשר עוד לומר דאף בשל עצמו אינו רשאי ממש קאמר כיון דמדינא פטור דמקשינן קימה להידור ורוב בעליאומנות אין עומדין אם זה עומד יראו הללו כמזלזלין בכבוד תלמידי חכמים יעי"ש דבס' קול אליהו הביא מדברי הר"ן אלו ראיה לנדון דידיה דאין תלמיד חכם רשאי להחמיר לעמוד כל עת קריאת

התורה הואיל דכל הצבור יושבים יראו ח"ו כמזלזלין בכבוד התורה יע"ש ואם כן הוא הדין בנדון דידן אם ישנה השם יהיה ניכר שהוא משום חשש זה של המערער ויהיה זלזול לראשונים ולגדולי הדור בזמן הזה שליט"א שלא חשו לזה.

לב) לכאורה יש לדחות ראיה זו דהא בס' אמרי בינה (חלק א"ח סי' י"ג אות ד') השיג על הרב קול אליהו מדברי הט"ז (בסי' קמ"ו) דלדעת מהר"ם מן הדין חייב לעמוד מדכתיב ובפתחו עמדו כל העם ועמידה הוא כפשוטו ראוי לנהוג כן וכן מבואר ברמ"א שם ויש מחמירין ועומדין כו' ומלבד זה הא הר"ן לא ברירא ליה סברא זו ובש"ע יו"ד סי' רמ"ד סעיף ה' פסק להדיא דלא כוותיה יע"ש אם כן נסתר לכאורה ראיה זו מדברי הר"ן והקול אליהו: לג) אמנם דיחוי זה חוזר ונראה דהא לא דוחה דבריו רק מפני דלדעת מהר"ם מן הדין חייב לעמוד וכן מבואר ברמ"א כנ"ל אולם בנדון דידן דכבר העליתי דדעת רוב פוסקים רובם ככולם דאין חשש בנדון דידן אם כן יש בזה חשש יוהרא אף לשיטת הרב אמרי בינה כיון דהראשונים גם האחרונים לא חשו לזה: לד) לכאורה יש לדחות ראיה זו דשאני התם דכיון דכולי עלמא יושבים בעת קריאת התורה והוא יעמוד נראין הללו כמזלזלין בכבוד התורה אבל בנדון דידן נהי ששאר מחברים לא נהגו כן מכל מקום לא מקרי זלזול כיון שאינו ביחד וראיה לחילוק זה מדברי הרש"ח הובא במג"א (סי' קפ"ד סק"ד) בספק אם בירך ברכת המזון דצריך לברך גם הברכה של דרבנן כיון שהוא ביחד עם הברכות של דאורייתא שלא יהיה זלזול לדרבנן יע"ש: לה) אולם זה אינו השגה דפשוט דגם בנדון דידן מקרי הכל ביחד כיון שיוכל להיות ביחד החבורים שכלול בהם שמות עם הספרי שדי חמד ושנית שהמחבר שדי חמד הי"ו מביא בספרו הרבה ספרים שכלול בהם שמות ויהיה זלזול לשאר המחברים ועיין בתומים בכללי תקפו כהן (ס"ק קכ"ד) ואתי שפיר ראייתי מדברי הר"ן והקול אליהו:

לו) עוד יש להביא ראיה דאין הגון להחמיר בנדון דידן לשנות שם ס' שדי חמד דהנה ראיתי מה שכתב הגאון המובהק הקדוש כקש"ת מוה' חיד"א זצ"ל בספרו שם הגדולים (ערך זכרונות) וז"ל עתה אשר עינינו הרואות שמזמן הגאונים כל מחבר ספר כותב שמו עליו יש להחזיק במנהגם ושאני התנאים אמוראים שכתב בספר החסידים (סי' שכ"ו) דיש מהם מי שנהג זה שלא להזכיר שמו דלפי עליונתם המופלא היו נזהרים גם בזה הדקדוק וכונתם לשמים אך מזמן הגאונים עד עתה לא מצינו מי שנזהר בזה וכמעט מי שרוצה לנהוג כך בדור יתום יהיה רמות רוחא כי מורה שכבר הוא שלם ורוצה לקיים גם זה הדקדוק דלא יבצר שלא יוודע בדורו ואף דלבו לשמים וכוונתו לטובה איכא לזות שפתים שרוצה להראות חסידות יותר מכמה גאוני וגדולי עולם עכ"ל הזהב והאדרת

יע"ש מדברים האלה נלמוד שאף שנמצא בס' החסידים שהגון לעשות כן ואפילו הכי יהיה רמות רוחא אם נעשה כן מה שאינו מצד הדין רק מצד מדת חסידות ואם כן כל שכן בנדון דידן דגם כן מצד הדין אין בו שום חשש כנ"ל ורק מצד מהיות טוב דהוא מדת חסידות ואין לעשות כן להחמיר בזה מה שרוב גאוני ארץ לא נהגו כן ואיכא ביה רמות רוחא: לז) עוד יש להביא ראיה שאין להחמיר בנדון דידן מדברי הרמ"א ביו"ד (סי' רט"ו) שכתב שיש נזהרים מלכתוב באגרות ושטרות שם שלום כדי שלא יבואו לידי בזיון וכן כתב הרב הלבוש יע"ש וקשה דהיה לו להרמ"א לכתוב דגם לכנות שם ספר יש ליזהר לקרוא בשם שלום כדי שלא יבואו לידי בזיון והוא יותר רבותא אלא על כרחין דבספר ליכא שום חשש וסרך איסור וכן ראינו ספר דברי שלום להגאון מהר"י אדרבי ודוקא באגרות ושטרות יש קפידא כדכתב הרמ"א היוצא לנו מזה דאין לשנות שם הספר שדי חמד לשדה חמד רק כדי להפיס דעתו של הרב המערער יעשה כמו שכ' כ"ג להדפיס חיריק על השין בראש שמאלו שאז יוודע לבעלי מלאכות מבית הדפוס שאינו שם רק שמורה על השדות של חמד ולא יוכלו לטעות דהוא שם וטוב להגיד להבעלי מלאכות פירושו שדות של חמד ועל ידי שנדפס חיריק בראש שמאלו יהיה להם בזכרון פירושו ותו ליכא שום חשש וזה ברור בעזה"י: אלה דברי ידידו אוהבו מקרב לב ונפש דוש"ת באהבה רבה שלמה אברהם ברד"ז רזעכטא המחבר ס' שו"ת בכורי שלמה.

אמר המחבר בקונטרסי כתבתי בד"ה הרי לפנינו וכו' שיש לדחות שבזמנם לא היו נוהגים לעשות הפתח השער כפול והפתח היה תמיד עם גוף הספר ולא היה מקום לחוש שיבוא לידי בזיון כמו שיש לחוש עתה שכורך הספרים משליך לאיבוד הפתח השער הכפול. וידידי הרה"ג מנן אברהם יצ"ו לא נראה בעיניו דיחוי זה ולכן מכריח כן מדברי הרמ"א וממחברי ספרים בשם שלום ועיין לקמן במכתב כ"ב לידידי הגאון אבד"ק לאמזא יצ"ו בד"ה ולכאורה עדיין: מכתב ו בעזהי"ת יום ו' עש"ק כ"ו לחדש כסלו שנת ה'תרנ"ו פה פינסק קארלין שלמתא וברכתא כפילא לכבוד וכו' כבוד ש"ת מו"ה יחזקיהו די מודינא שליט"א: יקרת מכתבו קבלתי לנכון ונתאחר קצת בלכתו דרך עקלתון בדבר אשר כותב כי אחד מעורר על השם אשר פי כת"ר יקבנו שדי חמד מחשש מחיקת השם אין שום חשש כיון שנכתב בפירוש לשם חול והמחמירים זה דוקא בשם שנכתב סתם שזה אסור למוחקו אף שאינו יכול לסמוך עליו במקום שנצרך שם קדוש וזה מבואר במסכת סופרים פ"ה ה"ג בדין הוה צריך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה ולא נתן בו ד' שסוברים חכמים שמוחק את השם הזה והארכתי בזה בתשובה אשר אנכי מצרף לזה וזה פשוט האם אסור למחוק תיבת אל או אל או שדי גברא בינייהו וכן בשם צוריאל או

עמנואל וכדומה ומבואר במסכת סופרים פ"ד שמותר למוחקן רק החשש שיש לחוש לכאורה שמא יקרע תיבה הזו לבדה ויושלך לאשפה ויחשבו ששם קדוש מוטל לאשפה וגם חשש הזה מלבד שלדעתי אין לחוש לזה כלל שהרי כותב בשטרות חול שדי אני מוכר לך (קידושין כ"ז ע"א ונשאר מקומות וספר מעיל צדקה שכותב כת"ר אינו תחת ידי לעיין מה שכתוב בו) ואף שיש להתעקש דדוקא בשטר חוב חששו חז"ל בר"ה דף ח"י ע"ב משום שעומד ליפרע למחר ויהיה מוטל באשפה כלשון הגמרא ולמחר זה פורע חובו ונמצא שטר מוטל באשפה מה שאין כן בשטרי מכר שאין עומדים להתבטל אפשר שלא גזרו אבל זה אינו א) שגם בשטר חוב אם היה משעבד לו השדה היה כותב שדי ואם כן היה החשש במקומו ב) כיון שהוכחתי שמדינא אין חשש שיהיה מוטל באשפה כין שאינו שם קודש ולא דמי לאדרכתא דשטרי דר"ה הנ"ל שהיה נכתב לכוונת שם קודש ורק אם באנו לחוש חשש שלא נמצא בגמרא שיאמרו שמוטל שם קדש באשפה כפי לשון הגמרא שם ונמצא שטר מוטל באשפה מובן כי אין לחוש שמא יקרע תיבה אחת מן השטר רק חששו לכל השטר שמא יוטל באשפה וזה לא שייך בנדון של כת"ר שאם כל הדף יוטל במקוסנבזה הא ודאי שאין זה שם קדש רק שם שדה ולכן אין לחוש לזה כלל נראה לי שאם ירצה כת"ר להחמיר על עצמו ממדת חסידות יכול לכתוב שדי-חמד במקף וכן נכתב בס' ישעיה קפיטל ל"ג ואם ירצה לתקן יותר יכתוב למעלה נקודה שין שמאלית ותחת השם הנקודות שלו גם כן שאף אם יקרע יהיה ניכר מן הנקודות שלמעלה ושתחתיו שאין זה שם קדוש ולחוש שמא יקרעו וישאר רק התיבה בלי הנקודות אין לחוש כלל דאם כן מי ששמו עמנואל וצוריאל או אליהו וכדומה לא יחתום שמו באגרת מחשש שמא יושלך לאשפה חצי השם ודוק בזה ויהיה לבו בטוח כי לא יאונה לצדיק כל און: והנני בזה ידידו דור"ש באהבה רבה ומברכו בשיבה טובה באריכות ימים ושנים בטובה כחפצו וחפץ אוהבו מלב ונפש דוד פרידמאן חופ"ק הנ"ל ואלה דברי תשובתו הנ"ל.

נשאלתי בסופר שנסתפק לו בשם אחד אם קידשו בהכתיבה לשמו אם לא מה יעשה.

תשובה נראה לי דבה"ג שאי אפשר למוחקו יעבור עליו קולמוס ומקדשו דגרסינן בגיטין דף כ' ע"א אר"ח גט שכתב שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר"י ורבנן דתנן הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בה דלי"ת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומרים אין השם מן המובחר אמר רב אחא בר יעקב דילמא לא היא עד כאן לא קאמרי רבנן התם דבעינן זה אלי ואנוהו וליכא אבל הכא לא והנה כפי המבואר ממחלוקת ר"ח ור"א בר"י דר"ח

סובר דרבנן פסלי אף בדיעבד משום דסברי דאין זה כתב כלל וסוברים דלקדש השם אין תקנה אלא לקדשו בכתיבה גמורה לכן קאמרי בירושלמי שבת דלרבנן פסול הנהו אף בדיעבד ומה שאמרו לו אין השם מן המובחר בשיטתו השיבו אותו ולרבנן אין תקנה אלא למחוק לגמרי השם ולכתוב אחר בקדושה כן הוא בירושלמי שם ובמסכת סופרים פרק ה' אבל לר' אליעזר ברבי יעקב נראה שלא נחלקו אלא לכתחילה איזה תקנה טובה יותר אם למחוק ולכתוב את השם על המחק או להעביר בקולמוס וסברי רבנן דיותר טוב למחוק את השם ולכותבו על המחק מלהעביר עליו בקולמוס דסברי דאף בשם אחד מיחזי כמנומר ור"י סובר דבשם אחד לא מיחזי כמנומר ולכן עדיף יותר להעביר בקולמוס ולקדש מלמחוק אבל בדיעבד אין כאן מחלוקת דאף רבנן מודו דאם העביר בקולמוס אף שאין השם מן המובחר עם כל זה שפיר דמי וכמו כן נוכל לומר דהיכא דאי אפשר למחוק אף רבנן יודו דשפיר דמי אף לכתחילה להעביר עליו בקולמוס כיון שאי אפשר בתקנה אחרת לזה והנה לענין פסק הלכה אם כר"ח או כר"א בר"י לענין גט פוסק הר"ח דזה ספק ר"ל דהוי ספק גט והבין הרשב"א שהטעם שאינו יודע להכריע אם כר"ח או כר"א בר"י או דאפשר דאף ר"א בר"י לא אמרה אלא בדרך דחיה בעלמא בלשון ודילמא והרמב"ם פוסק בפרק ג' מהלכות גירושין דגבי גט אין זה גט והבין ממנו הרשב"א דסובר כר"ח וקיימא לן מסתמא כרבנן לגבי דר"י וטעם הדבר משום דכתב ע"ג כתב בדיו ע"ג דיו אין זה כתב וסובר הרב כן לדעת הרשב"א דמימרא דר"א בר"י נדחית מסתמא דסוגיא דשבת דף ק"ד ע"ב דכתב על גבי כתב לא הוי כתב לרבנן.

ואם כן לכאורה בספר תורה באופן שאי אפשר למחוק אין שום תקנה לזה אבל המ"מ אומר בטעמו של הרב שגורס בהגמרא דרבי אליעזר ברבי יעקב אומר דע"כ לא נחלקו רבנן ור"י אלא בספר תורה דכל הענין הוא משום זה אלי ואנוהו (עיין בסוף התשובה בהגהה א') אבל גבי גט כריתות בעינן וליכא כן נראה לי שהיתה גירסת הרמב"ם ובאמת פוסק כר"א בר"י דגבי ספר תורה אין צריך שום כתב לתקן השם וסגי באיזה תקון שיהיה שמחדשו לשמה מה שאין כן בגט דאם כתב האחרון אינו כתב אין זה ספר כריתות שהרי הספר כריתות צריך הבעל לכותבו והכתיבה שלא היתה לשמה נתבטלה ועל כל פנים אם אין זה כתב אם כן לא כתבו הבעל כלל מה שאין כן בספר תורה ובזה אתי שפיר פשיטות המשנה בשבת דף ק"ד ע"ב דכתב על גבי כתב פטור וכל מה דקאמרי רבנן אין זה מן המובחר ואין צריך לדחוק כמו שנדחקו בירושלמי דשבת הנ"ל דרבנן לשיטת ר"י אמרו ושם בירושלמי ר"י בר זבדא לא סבירא ליה כן) דבמקום דבעינן כתיבה כתב על גבי כתב לא הוי כתב רק דבספר תורה השם שנכתב שלא לשמה אין צריך לכותבו לשמה רק

לעשות בה מעשה לשמה וסגי גם בהעברת קולמוס עליו לקדשו והנה לכאורה נידן שלנו במחלוקת הפוסקים הנ"ל תלויה אבל אף כי תלמיד אנכי ואין הכרעת תלמיד הכרעה אבל עם כל זה תלמיד שאמר דבר אין מזחיחין אותו וכו' נראה לי להכריע כפי שהבין המ"מ דעת הרמב"ם מסוגיית הגמרא גיטין דף נ"ד בההוא דאתא לקמיה דר"א ואמר ליה ספר תורה שכתבתי לפלוני אזכרות שבו לא כתבתים לשמן וכו' ואי אתה נאמן להפסיד הספר תורה אמר ליה ר"י נהי דהפסיד שכר אזכרות וכו' שאין אזכרות שלא כתובין לשמה אינו שוה כלום ולעבור עליה קולמוס ולקדשם כמאן דלא כר"י דתניא הרי שהיה וכו' אפ"ת ר"י ע"כ לא קאמר ר"י אלא בחדא הזכרה אבל דכולי ספר תורה לא דמיחזי כמנומר והנה הסוגיא זו תמוה האחד כיון דלא ידע בההוא לחלק בין חדא אזכרה לכולי ספר תורה ליקשה בפשיטות לתקן השם ר"ל לרבנן ימחוק השמות כולם ויכתוב אחרים לשמה וכן מה זה דמקשה הגמרא ולעבור עלייהו קולמוס ולקדשו נימא דלא כר"י מה זו קושיא אם נימא דלא כר"י מסתמא הלכה כרבנן לגבי דר"י אבל כפי שיטת הרמב"ם כפי שהבין ממנו המ"מ אתי שפיר דסתמא דגמרא סובר כר"א בר"י דלא נחלקו ר"י וחכמים אלא בלכתחילה ר"ל איזו תקנה טוב יותר לעשות לזה אם המחיקה או העברה בקולמוס אבל במקום שאי אפשר בתיקון המחיקה כולי עלמא מודים דעבדינן התקנה בהעברת קולמוס דלתקן האזכרה שתהיה לשמה לא צריך כתיבה כלל ועובדא הוי דאמר דהרבה אזכרות לא כתבתי לשמן לא כולם אך לא בירר איזה מהאזכרות לא כתב לשמן לכן לא היה אפשר למוחקן וכיון שאי אפשר למוחקן כולי עלמא מודו דסגי בתקנה דהעברת קולמוס כדי שלא לגונזן ולכן מקשה שפיר ולעבור עלייהו קולמוס ולקדשינהו ר"ל כיון דאין תקנה במחיקה אף רבנן מודו ולכן מקשה לימא דלא כר"י (ר"ל דזה תמוה דהא כה"ג אף רבנן מודו) (עיין בסי' התשובה בהגהה ב') ואם כן גם נידון שלנו כיון שאי אפשר למוחקו מחמת הספק אזי אף רבנן מודים דשפיר דמי להעביר על השם קולמוס ולקדשו וכן נראה לי להורות בזה למעשה.

האחד שכן נראה מפשטות הסוג א כמ"ש והשני אף להר"ח וסייעתו הא הוי בנדון שלנו ספק ספיקא האחד דשמא ההלכה כר"י בר"י ולדידיה בודאי כל המחלוקת הוא דוקא בלכתחילה לא באופן שלנו שאי אפשר לתקן באופן באופן אחר והשלישי דאף אם הלכה כר"ח דלרבנן אין מועיל העברת הקולמוס אף בדיעבד עם כל זה יש לצרף עוד הספק דשמא קדשו כדין וכמעט יש חזקה דמסתמא המצוי לכתוב ספר תורה עושה כדין ולכן לדעתי ברור דיעביר קולמוס על השם ויקדשו (עיין בסו' התשובה בהגהה ג').

וה' יצילנו משגיאות ויאיר עינינו בתורתו ויזכנו לעסוק בתורתו לשמה באין מונע אכי"ר:
יום ועש"ק עשרים ושלשה בחדש השמיני ה' תרל"ג. א"ה ידיד נפשי הרב הגאון וכו' ר' אריח בעה"מ באה"ט על תו"כ כתב לי דעתו לקדור השם עם איזה תיבות מלפניו ומלאחריו ולהניח מטלית עליו ולכתוב על המטלית אבל לי לא נראה זה דלא מצינו במסכת סופרים לחטוב השם אלא בנכתב דוקא בטעות ואין כאן מקומו ואם כן ילך לגניזה בע"כ עם היריעה הילכך לא אכפת לנו לקודרו ולגונזו לבדו אבל במקום שיש ספק שמא נכתב כדינו אזי אסור לקודרו ולגונזו על כן נראה לי להורות הלכה למעשה כמו שכתבתי בפנים: דוד פרידמאן.
הגה"ה א' עיין בסה"ת ה"ת סי' ר"ה שנראה גם כן הולך בדרך זה שסובר דעל חק תוכות ל"מ העברת קולמוס לתקן ורק על שלא לשמה שאין זה אלא פסול משום זה אלי ואנוהו מהני העברת הקולמוס ודו"ק ע"כ הגהה א': הגה"ה ב' עיין בהריטב"א שם דקאמר לכן לא הקשה דלמחוק האזכרות ולכתוב אחרים דבה"ג דמוחק כל האזכרות וכותב כל האזכרות על מקום המרק ידע הגמרא דקפסול משום דהוי מנומר אך בהעברת הקולמוס על האותיות ס"ד דאף בכולו אזכרות שפיר דמי ועל זה מתרץ דאף להעביר בקולמוס אי אפשר אף דלא הוי מנומר ממש עם כל זה אסור דמחזי כמנומר גם כן אתי שפיר לדרכינו דלכן מקשה נימא דלא כר"י דבזה האופן שאי אפשר לתקן במחיקה כי היכי דלא ליהוי מנומר אף רבנן מודים דיכול להעביר בקולמוס ולקדש אך מה שכתבתי בפנים יותר מחוור ומתורץ בזה קושיית המרדכי דלהוי כמו בחומש בעלמא ובמ"ש אתי שפיר כיון דהרבה אזכרות יש שנתקדשו אם כן יש עליהם קדושת ספר תורה ויש בה פסולים ואסור לנהוג בה כמו בחומש ולכן טעונה גניזה ואפשר עוד לומר באופן אחר דדוקא כשכתב השם שלא לשמה ר"ל בכונה לכתוב יהודה אז יוכל למחוק כיון שנכתב בפירוש לשם חול מה שאין כן כשלא כתב לשם חול רק כתב סתמא יכול להיות דאף שלא נתקדש ואין הספר תורה כשרה אבל עם כל זה אסור למוחקו דלא גרע משם הכתוב על ידות הכלים שאסור למוחקו והכל כמו שכתבתי לעיל דלכן מקשה שיעשה כסברת ר"י כיון דאי אפשר בענין אחר וכן מתורץ קושיות המרדכי דלמה הפסיד השכר כולו ויהי' לו כמו חומש בעלמא דאסור לנהוג בו רק קדושת החומש להתלמד בו התינוקות כיון שנכתב על כל פנים סתמא עד כאן הגה"ה ב'.
יום ועש"ק כ"ג בחודש השמיני ה' תרל"ג הנ"ל: הגה"ה ג' ואפשר לדקדק בזה ולומר דהוי חשש מוחק בזה כמו בדיו על גבי סיקרא דחייב בשבת משום מוחק גם כן (ניטין י"ט ע"א) ואף שבדיו על גבי דיו פטור לגמרי עיי"ש ברש"י ד"ה פטור וכו' שהרי היא

כבתחילה לא כתב ולא מחק אבל אין זה מוכרח דיש לומר דהוי מוחק רק דלא הוי מוחק על מנת לכתוב עיי"ש בתוספות ד"ה מוחק הוא וחשב על מנת לכתוב שסופו לכתוב עליו בדיו מה שאין כן בדיו על גבי דיו ואם כן יכול להיות דגבי שם יתסר משום מוחק ה' אבל עם כל זה למעשה העיקר כמו שכתבתי בפנים האחד דמדברי רש"י נראה שסובר דאין זה מוחק ועוד נראה לי דכל מוחק שתיכף בעת המחיקה נכתב מחדש לא נאסר בשם כיון שלא נאסר אלא משום לא תעשון כן לה' אלהיכם עיקר איסור לא נאסר אלא במוחק דרך השחתה לא כמו שמוחק על מנת לתקן וכמו שכתבתי בחידושי למסכת בכורות דף כ"ה מהמס' פ"ה שהרי אף בהיכל מותר לסתור על מנת לבנות ואף להמפקפקים זה דוקא במוחק עתה והכתיבה תבא לאחר זמן מה שאין כן כששניהם נעשים בבת אחת המחיקה והכתיבה שאין כאן השחתה כלל דודאי שפיר דמי לכן העיקר כמו שכתבתי בפנים ודו"ק.

ע"כ הגה"ה ג': מכתב ז בסעדא דה' יום א' ד' דחנוכה "נרות" לפ"ק חארקאוו. לקדם רחימא דנפשאי וכו' כש"ת מוהר"ר חיים חזקיאו שליט"א אבד"ק קאראסיבזאר יצ"ו אחדשה"ט באה"ר ובחיבה יתירה, גודל ת"ח לכבודו אשר בשרני בשו"ט כי בעזה"י החל להדפיס שאר ספרו הקדוש שדי חמד יזכהו השי"ת לגמרו.

ונזכה בחסדי ה' לאורו. כשיצא לאור בעזהי"ת: ועתה באתי על ד"ת דבדק לן מר ע"ד שכתב לו רב אחד אשר לפי מ"ש הפוסקים ביו"ד (סי' רע"ו) ובשו"ת מעיל צדקה (סי' כ"ד) דאף שם שאינו מקודש אין למחקו ולזאת היה לו לקרא ספרו הק' שדה חמד בהא ולא שדי חמד ביו"ד שהכורך ספרים קורע הדף הראשון ומוטל בבזיון והנני להשיב מפני כבודו והנני כותב בלי עיון כי טרידנא טובא במילי דמתא.

וידענא וכו'. א') הנה בשו"ת מעיל צדקה (סי' כ"ג וסי' כ"ד) לא כתבו רק בשם שלא נתקדש כדין אבל על כל פנים כונתו הי' לכתוב השם ואם כן אינו ענין לנדון דידן אמנם בגליון מהרש"א ביו"ד הנדפס מחדש בווילנא (סי' רע"ו ס"ט) כתב וז"ל וע"ת מ"ע (סי' ל"ו) וכו' דגם בלא נכתב לשם ה' כל שצורת שם עליו יש בו איסור מחיקה עכ"ל דמשמע לכאורה מדבריו כל שצורת שם עליו אפילו לא נכתב לכוונת שם כלל ובמחכ"ת לא ביאר כל הצורך דז"ל הרמ"ע ז"ל שם כל שצורת אותיות השם מוכחת עליו ונעשית בכונה שהוא שם אסור לקלקלו עכ"ל (ושם מיירי בשם הוי' דהדביק הההין כמו חתין וגרם אח"כ דאין קדושתן הקודם מהני) ויעוי' בשו"ת מהרשד"ם חיו"ד (סי' קפ"ו) וז"ל הדבר ברור כשמש שמה שאסרו למחות שם מן השמות לא אמרו אלא כשנכתבו בכונה לשם קדושה ממש (נראה דכוונתו שם ק' אף שלא נתקדש ממש ונבתש' מעיל צדקה ור"ע

הנ"ל) ולא אותיות ותיבות שיש בהם אותיות משם ולא נכתבו לכונת קדושת השם דאי לא תימא הכי כל מקום שיהיה כתוב אל יהי' אסור שהם אותיות המורים על שם אל והוא מן השמות שאינם נמחקין וכן כל שתי אותיות מתיבה שיש בה יוד הא סמוכות זו לזו כמו יהודוך יהי' אסור למחוק שהם אותיות י"ה שאינו נמחק וזה דבר שאין לו שחר וכו' עכ"ל נראה כונתו כל מקום שיהי' כתוב אל יהי אסור היינו כמו ויקרא אל משה אל נא אחי וכדומה כיון דאין כונתו לשם כלל מותר למוחקו והוא הדין בנדון דידן שדי חמד שהוא בישעי' (נ"ב י"ב) על שם שדות ברבוי ובסמיכות שבא ביו"ד לסוף ואינו ענין כלל לשם ה' ודמי ממש לזה אל זה דלא לשם אל הכי נמי אין לחוש:

ב) אמנם בבכור שור בחידושיו לסנהדרין (ד' ס"ה) הביא דברי הבית חדש באו"ח (סי' פ"ד) דאסור לקרות אדם ששמו שלום בבית המרחץ והביא ראיה וכתב וז"ל ועוד קצת ראיה מגמרא סוטה (ד' יו"ד) דאמר ר' יוחנן שמשון על שמו כל הקב"ה נקרא ופריך אלא מעתה לא ימחה ואין לפרש דהכי קאמר אי כ' על הקב"ה שמשון דלא ימחה דקשה דלמא האמת כן דאין לומר דהמקשה פסיקא ליה בשום מקום דשרי כדכתב מהרש"א שם וכו' דהא השתא הוא דחידש רי"ו לומר דשמשון על שם הקב"ה נקרא והנראה דהכי פריך אלא מעתה שם שמשון הכתוב על שמשון בן מנוח לא ימחה וזה פסיקא ליה דכל שמשון הנזכר בקרא נמחק וא"כ מאי קא פריך כיון דהכוונה הי' על האדם ולא על השם יתברך אלא דכל שכתב השם אפילו כונתו על האדם אינו ראוי למחוק וכו' עכ"ל הבכור שור ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים דבגמרא שם איתא שמשון על שם של הקב"ה נקרא שנאמר כי שמש ומגן וכו' אלא מעתה לא ימחה אלא מעין כמו של הקב"ה מה הקב"ה מגין על כל העולם כו' ופירש"י על שמו כל הקב"ה משמע שכינהו בשמו של הקב"ה ממש מעין שמו שאין שמש שם ממש אלא מגן ומציל עכ"ל רש"י משמע להדיא דלא ימחה קאי על תיבת שמש אם שמש הוא שם ממש של הקב"ה וכן נראה להדיא מדברי התוס' שם (ובמהרש"א נראה שהוא טעות סופר וצריך להיות ש"ש) אבל שמשון דהוא שם אדם (אפילו אם היה שמש שם ממש) לא עדיף משם אליעזר על שם כי אלקי אבי בעזרי וכן יהודה על שם אודה את ה' דמשמע דנכלל הוראה עם שם הויה ומכל מקום נמחקין דאף אם נתכוין ל זוב שם ה' וקדשו וכתב יהודה מוחקין ה' אחרונה (ולדעת המ"ע מודחי שיעשה מהדלת ה') והרא"ש בתשובה (כלל ג' סי' ט"ו) הביא דברי הרב מצליח דשם שלמה בשיר השירים אינו נמחק והרא"ש פליג עליו וסבירא ליה דנמחק וסיים וז"ל ולא מצינו מי שאוסר למחוק שלום ובכל אגרות כותבין שלום ונזרקין ונמחקין ואף על פי ששלום הוא שם וכו' כיון שאינו שם העצם אלא על ידי הפעולה נקרא כך

הוה ליה כמו הגדול הגבור עכ"ל ואפילו להרב מצליח דכתב כן על פידאיתא בשבועות (ד' ל"ה ע"ב) כל שלמה האמורין בשיר השירים קדש וכו' חוץ מזה וכו' האלף לך שלמה וכו' הרי אף בשיר השירי' אותן שהכונה לשלמה בן דוד המלך עליו השלום הוא חול ומותר למוחקו אף שנקרא ממש על שם הקב"ה לדעת הרב מצליח דשלמה הוא שם ממש וכן נמי לדברי התוס' סוטה (יו"ד ע"א) ויעויין בס' מאיל המלואים (סו' פרק ל"ב ד' ע"ח ע"א) שהביא בשם ספר מגדל עוז להרי"ע עמרן דפסק כדעת רבינו מצליח דאסור למחוק שם שלמה בשיר השירים ושם שלום והוא פליג עליו ומביא כן מתשב"ץ (ח"א סי' קע"ז) וכתב עוד וז"ל ועיין בנקודת הכסף לכתב וכו' דיש מפרשים דהתוס' כתבו כן (דשלום אינו נמחק ובגררא דלא חשיב שלום תנא ושייר) בדעת המקשן וכ"נ לפע"ד דאם לא כן מה זה שתרצו דיש לומר תני ושייר תקשה מאי שייר דהאי שייר אלא על כרחין דכתבו כן לדעת המקשן ויש לומר דשייר גם כן שמשון ודוק היטיב בזה עכ"ל ולעניות דעתי לא דק היטב.

א) הא פשיטא ליה להמקשן דנמחה אם כן לא שייר שמש (או שמשון לדבריו). ב) הא אפשר לומר דשייר שלמה וכדעת הרב מצליח.

ג) אי סבירא ליה דלדינא כלום נמחק אמאי אמרינן אלא מעין שמו לתרץ ליה אליבא דאמת דנמחק לכן צדקו דברי הנקודות הכסף דשלום אינו נמחק הוא דוקא היכא שאפשר לומר שהכונה לשמו של ה' ולא היכא דהוא שם אדם כמו שלום או היכא שכותבין שלום בין זה לזה או שלום במדינה כמו שכתב הרדב"ז (ח"א סי' ר"כ) בפתחי תשובה סוף סי' רע"ו יש טעות סופר בציון תשובת הרדב"ז.

דאז מותר לכתבו מלא ולא חיישינן לזרקו לאשפה ועל כרחין שכתב כן לדעת התוספות דסברי דאם אפשר לפרשו לשם ה' אסור למחקו דלדעת הרא"ש כל שלום מותר למחקו ולזורקו: ג) ובראש השנה (ד' י"ח ע"ב) בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטלום ואותו היום עשו יום טוב אף על גב דהשמות של הלוה כתבו בשטר אף ששמו שלום שלמה אליעזר יהודה אליהו ולא חשו שיהי' השטר מוטל באשפה אמנם אפשר לומר היכי דלא אפשר שאני ובאמת אנו רואין דרוב העולם נזהרין וכותבין יהודא באלף וכן כת"ר חותם חזקיאו באלף ובשם אליהו חותמין אליאו או אלי' ברשימה אמנם נראה דאפילו לחומרא וסלסול בעלמא אין נזהרין אלא בשם אדם כיון דעל כל פנים נקרא כן שיהיה נכלל בו שם הוי"ה ברוך הוא (וגם בזה אנו רואין דדוקא בשם אדם שנכלל בו שם יו"ד ה"א וא"ו וכו' אז משנין בכתיבה וחתימה כמו יהודא יחזקי' אלי' גדל' וכיוצא

בזה משום דשם הוי' הוא שם העצם מ"ש מה שאין כן שם מיכאל יחזקאל וכדומה כותבין מלא וכן אליעזר שלום שלמה ואע"ג דשם אל הוא ג"כ שם העצם ואינו נמחק מכל מקום כיון שיש לו ביאור ופירוש דהיינו בכל הכח והיכולת כמו לאל ידי אלי הארץ וכיון שנכתב ונכלל בשם אדם אמרינן בי רק הביאור מי שהכח בידו והוה כמו שלום בפני עצמו לדברי הרא"ש מה שאין כן אל בפני עצמו הוא שם ממש ואינו נמחק לכולי עלמא דהוא בעל הכוחות כולם ואי אפשר לומר כן אלא על השם יתברך ואין להאריך ודוחק) מה שאין כן בנדון דידן שהוא פירוש אחר לגמרי שדי חמד על שם שדה דומה ממש לתיבת בא אל פרעה דתיבת אל אין בו קדושה ואין ליזהר מלזרקו ואפילו אם נפרש בדברי הרמ"א (בסוף סי' רע"ו) שכתב ויש נזהרין אפילו במלת שלום שלא לגמור כתיבתו היינו בכל מלות שלום אפילו שלום בין זה לזה או שלום בעולם או שם אדם שלום ודלא כהרדב"ז מכל מקום היינו דוקא מלת שלום היכא דהכונה שלום (שלום) כיון דלכך נקרא ה' שלום שהוא עושה השלום ואם כן פירוש אחד להם (וצריך עיון מה שאין נזהרין מלכתוב אדוני אבי או סתם אדוני אף שגם שם ה' הוא גם כן על שם אדנות שהוא יתברך הוא אדון הכל וכדכתיב האדון ה' ואולי אפשר לומר דלכך כותבין אדוני מלא וי"ו) אבל אם כותב שלום חוב לשון תשלום או שם שלום בפתח ודאי אין חשש לכולי עלמא ואם כן בנדון דידן שדי חמד הוי כמו אדני כסף אדני פז וכמו אל פרעה אל נא דאין בזה שום חשש לזרקו ולמחקו לכולי עלמא.

ד) גם מצינו ספרים שמותם כשדי חמד. א) שדי יתומים (נדפס באלטונא תקכ"ו) תקנות חברה מגדלי יתומים.

ב) יש תח"י שו"ת אדני פז מהרה"ג ר' אפרים העקשיר דיין דקהל אלטונא ועליו הסכמת בעל כנס"י. ג) זיו שדי פירוש על פי קבלה על מאמרי רבה בר בר חנא.

ד) ויותר מזה ראינו לרבינו הרמ"ע קרא ספרו צבאות ה' (וקימא לן דצבאות אינו נמחק) והוא כמעט פירוש אחד עם ה' צבאות. ה) ובר מן כל דין יעויין בשו"ת הרמב"ם (סי' ז') דכתב אשורית יש בו קדושה ולכך לא עשו על מטבעות כי אם כתב עברי (היינו ליבונאה) ולא כתב אשורית ויעו"ש דרבינו יוסף הלוי עכב מלכתוב גט בכתב אשורית וז"ל ואמר להם ואיך נשתמש בזה מכתב אלקים ויבא לזלזול כו' עכ"ל הרמב"ם (והובא בב"י אה"ע סי' קכ"ו) (ולדידן שכותבין אשורית אפשר לומר דלכך גונזין אותו ואין נותנים ליד האשה רק מעשה בית דין שלא יבא לידי זלזול והטעם שלא ידקדקו בו דקדוקי ריב ומצה צריך עיון דהא גם בהמעשה בית דין כותבין השמות כמו שכותבין בגט ואולי אפילו דקדוקים בעצם הכתיבה) ולפי זה אין לזרוק לאשפה הדף הראשון הנדפס בכתב

אשורית ואם כן אין לחוש כלל לזה סוף דבר לענ"ד אין ספרו הק' שדי חמד (אשר ברוך ה' נתקבל ברצון ולרוב עונג לכל אחינו בני ישראל) אינו צריך ח"ו לשינוי השם וכת"ר יטע מטעי שכלו נטעי נאמנים על שדי חמד אשר יחמדוהו כל אחינו בני ישראל ועיניהם כלות לראותו כלול בהדרו בעזר השם יתברך כחפצו וחפץ אחוז באהבתו דורש שלומו וטובתו באהבה רבה ועזה מקרב ולב עמוק: אברהם יחזקאל בהר"ש ז"ל ארלאזאראוו.

ובמכתבו מיום שמיני לחדש העשירי הנ"ל שלח מלואים לדברי קדשו שבמכתבו הראשון והגיע לידי אחר שכבר העתקתי בקונטריסי זה מכתבים מרבני גאוני דורנו יצ"ו לכן אעתיק דב"ק להלן (במכתב טו"ב): מכתב ח. בשם ה' יום ד' ערב חנוכה שנת "ששון" לפ"ק ליאדי.

כבוד וכו' כק"ש ר' חיים חזקיהו מדיני הי"ו נצח סלה אמן. מכתב קדשו הגיעני והנה אודות שם ספרו הקדוש "שדי חמד" הנה הבית יוסף ביו"ד סי' ער"ו כתב בשם הסמ"ק דבכתב השם שלא מדעת הוי כמתעסק ומותר למוחקו דגרע מסתמא והוי כמו שכתב בפירוש שלא לשמה דאינו קדוש וכן כתב בשו"ת הרדב"ז החדשות סוף סי' תקצ"ו וכן כתב בספר משנת חכמים שהובא בפתחי תשובה שם סק"ט וכן כתב בשו"ת ר' חיים כהן ז"ל בחלק יו"ד סי' מ"ה וכן כתב בשו"ת בית שלמה מהדורא בתרא חלק ב' סימן קס"ג וסימן קס"ה ומקודם הוא ממסכת סופרים פרק ה' הלכה ג' עיי"ש רק דכתבו זה לצורך תיקון כמבואר בדבריהם אמנם בנדון דידן קילא טובא דהא מפורש בשו"ת הרדב"ז החדשות סי' ר"כ הובא בפתחי תשובה בסוף סימן ער"ו ס"ק כ"ח דאם בא לכתוב שיש שלום בעולם וכו' וכיוצא בו שהוא סיפור דברים אין צריך ליזהר שהרי אינו מכוין לשם כלל ולא חיילא עליה קדושה עכ"ד וכן ממש בנידון דידן דהכל יודעים שבהתיבות שדי חמד הוי הכונה רק על שדה והוא רק סיפור דברים שהוא שדי חמד לכן לפע"ד ברור דאין בזה חשש כלל וכיהודה ועוד לקרא הנני מצטרף לדעת כת"ר הי"ו: דברי אוהבו כנפשו שלמה פרעיידעש חונה פה ק"ק ליאדי מכתב ט.

בעזר השם יום ב' ה' חנוכה תרנ"ו מינסק. החיים והשלום וכו' על כבוד ידידי וחביבי וכו' כקש"ת מוהר"ר חיים חזקיאו מדיני המכונה חח"מ נ"י.

אחדשה"ט ושת"ה באהבה כעת ממש הגיעני מכתבו הנה הא דציין לס' מעיל צדקה סי כ"ד הס' הלז אינו בידי אמנם בכדי להפיק רצונו הנני להשיבו תיכף אשר לדעתי ברור ופשוט שאין שום חשש בזה ושום פקפוק כי עד כאן לא החמירו רק בשם ממש רק שלא נכתב בקדושה אבל מה שאין כוונתו לשם כלל וגם לפי כוונתו איננו שם כלל פשוט וברור דאשום איסור הגע עצמך במה שכותבים בכל המכתבים אל כבוד וכו' ניחוש

אם יהא נקרע המכתב וישאר תיבת אל לחוד הוי שם מוטל באשפה ח"ו באם נקראהו בציר"י תחת האל"ף יהיה שם אלא ודאי דאין בזה בית מיחוש כלל והכא נמי דכוותיה על כן יהא לבו נכון ובטוח דאין שום חשש ופקפוק עד שכמעט איננו כדאי לדבר מזה: ויקבל כתר"ה ברכת החיים והשלו' מאדון השלו' ויפוצו מעיינותיו חוצה כנפשו הרמה ונפש ידידו עוז ירוחם יהודה ליב חופ"ק.

מכתב י.

ניקאלייב. בע"ה לכבוד וכו' הר"ר חיים חזקיאו מדיני ס"ט נ"י: מכתבו הנכבד הגיעני ושמחתי כאשר ראיתי כי הרחיב ה' לו והוא מתחיל להדפיס ספרו הבהיר כן יעזרהו ה' לברך על המוגמר וידפיס כל חידושיו להאיר פני תבל בחידושי תורתו ואשר דרש ממני אם לשנות שם ספרו אשר קראו בשם שדי ח ד לפלא בעיני על כבוד הדרתו אשר ישום לבו למילי כאלו אשר כמעט אינו כדאי להשחית הנייר והדיו על דברים כאלו אך ענותנותו יגרום לזה אשר גם על זה ישים עינו אך לדינא אין לזה מבוא כלל כאשר נודע לכל בי רב: ובזה הנני הדש"ת ומבקש ומעתיר עבורו אשר יעזרהו ה' לעת זקנתו ויחדש כנשר נעוריו וישב כל ימיו על התורה והעבודה הצעיר ישראל אייזינשטיין.

ומר בריה דרבא האברך המופלג מוהר"ר אליהו יצ"ו בראותו מכתבי למר אביו הגאון יצ"ו שרטט וכתב מספרי הקדמונים רוממות אל לרבינו מהר"ם אלשיך בית חלקים לרבינו המבי"ט וכן ס' כבוד אלקים ימין ה' רוממה ועוד ציין כמה ספרים וכיונה דעתו לדעת רבנן קדישי המובאים בדברינו שאף שאין לחוש מדינא ליתר שאת יש לשים נקודת שמאל על השין להורות שנקראת שמאלית אלו תורף דבריו יצ"ו: מכתב יא.

בעזה"י ד בדר"ח טבת תרנ"ו באברוסק. ה' יתן ברכתו ממעל לכבוד וכו' מוהר"ר חיים חזקיאו מדיני שיחי' יהי ה' עמו ובכל אשר יפנה יצליח אחד"ש כת"ר שיחיה הנה קבלתי מכתב כת"ר שיחיה והנה גם לדעתי אין שום חשש בזה דאע"ג דגם שם שאינו מקודש אינו רשאי למוחק מכל מקום דוקא אם הוא שם אבל כאן לאו שם הוא ולא נתכוון כלל לשם ויעויין שו"ת ר' מנחם עזריה סי' ל"ז עתה הנני ליישר כח כת"ר שיחיה וכו' וה' יאריך ימי כת"ר בטוב ובנעימים ויזכה ביה בתורתו וצדקתו וימלא ה' כל משאלות לבב כת"ר שי וכאשר מברכו פורש שלומו ידידו דורש שלום תורתו באהבה רפאל שפירא

מכתב יב.

בעזה"י אור ליום ג' ויום הששי לימי חנוכה ויום א' דר"ח טבת שנת ששון ושמחה לפ"ק.

שלום רב לאוהבי תורתך הוא ניהו כבוד וכו' מוה"ר חיים חזקיאו מדיני נ"י אב"ד ור"מ

דק"ק קראסובאזאר יצ"ו בעהמ"ח כמה ספרים נחמדים לו ולכל הנלוים אליו יהיה חיים ושלום עד העולם אכיה"ר.

ואחדש"ת הרמה באתי לאחזוקי למר נ"י טיבותא רבתי על הבשורה טובה דבישר לנו איך שזכהו ד' להעלות על מזבח הדפים ספרו היקר שדי חמד ח"ב ממערכות הבאות אחר הנדפסים אשר רבים וכן שלמים מצפים ומיחלים ליום שיצא כל המערכות מספרו שדי חמד עד אות התי"ו לאור הדפוס למען שלא יהיה ס"ת חסר אפילו אות אחת יען כי ספרו הנ"ל הוא נצרך מאד לכל דורשי תושיה וכל מבקש דבר ה' זו הלכה למעשה יפנה אל ספרו הנ"ל ומצא בו כל מבוקשו וכמה הלכתא גבירתא איכא למשמע מיניה וד' יגמור בעדו להוציא לאור הדפוס בשלימות בחיש ומהר כולו כלול בהדרו כדי שיהנו ממנו רבים מיד ולדורות עולם אכיה"ר: ועל דבר שאלתו ששאל לנו ולדעתינו אודות אשר רב אחד ערער על דבר שקרא שם ספרו שדי חמד ואף שהוא לשון המקרא בישעיה (ל"ב י"ב) מכל מקום אותיות אלו הוא שם קדוש במקום אחר ואסור למוחקו וצריך לשומרו מבזיון וראייתי משם שנכתב שלא לשם קדושה דאסור למוחקו וכמו שכתב הש"ך ביו"ד סי' רע"ו:

הנה באתי להשיבו שאין צריך לחוש לדברי הרב המערער כלל וכלל כי הדבר פשוט דתיבה שנכתבה במקום הזה במקרא לשם חול אף דבמקום אחר משתמש לקודש אין בו משום קדושה ומותר למוחקו דהגע בעצמך בתיבת אל או אל שהוזכר במקרא כמה פעמים הכי יעלה על הדעת דיש בו קדושה ואסור למוחקו משום דבמקום אחר הוא שם קדוש זה וודאי לא ומעשים בכל יום שכותבין תיבות אלו באגרת שלום ובשטרות ואין חוששין שיבואו לידי בזיון והרי במגלת תענית פרק ז' ומייתי לה בראש השנה דף י"ח איתא דעשו יום טוב שבטלו אדכרתא מן שטריא דמלכי בית חשמונאי תקנו בתחלה לכתוב בשטרות בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטלום ולא מצינו שחששו חכמים לכתוב בשטרות תיבת אל או תיבת אל ותיבה כזו מצוי הרבה בשטרות ובחג"ש ועל כרחין דכיון דממה שכותבין לפניו ולאחריו ניכר שאינו מדבר משם הקודש אין בו משום קדושה כלל והראיה שהביא משפתי כהן סי' רע"ו אדרבה תשובתו בצדו דהא הש"ך כ' שם דם של חול כמו והייתם כאלוקים או אלוקים אחרים הנכתב במקרא אין בו משום קדושה כלל ומותר למוחקו (ומפורש בפוסקים דאף אם יקדש שם זה אינו קדש והוא כמקדיש בעלי מומין) משום דמוכח מהענין דמיירי משום חול וקל וחומר הדברים בתיבת אל ואל או שדי חמד וכיוצא דיש גם שינוי בנקודות משם הקדוש דהתם

בצירי והכא בפתח או בסגול וכן בשדי חמד גם כן יש שינוי דהתם בפת"ח והכא בצירי ואף דהנקודות לא נכתב בספרים מכל מקום כיון דנמסר למשה רבינו בעל פה דכן צריך לקרות כל תיבות שבפת"ח ועל זה אמרינן בש"ס דיש אם למקרא בסוכה ובסנהדרין ובזבחים ובכמה דוכתי הוי כמו דכתיב בהדיא בספר תורה כן ולא שייך לחול עליו קדושה כלל דמלבד דמוכח מהענין דאינו שם קדוש עוד מהתיבה עצמה מוכח שאינו שם קדוש דהא יש שינוי בנקודות שלו משם הקדוש: וראיה מפורשת לזה מדברי שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' ר"ב והובא בפתחי תשובה ביו"ד סי' רע"ו ס"ק כ"ח דמה שיש ליזהר בתיבת שלום (ור"ל ליזהר לאמרו בבית המרחץ או לכותבו שאילת שלום באגרת שלום) היינו במתכוין לכותבו לשם שאלת שלום דבאותה שעה מתכוין לתת שלום לחבירו מאת בעל השלום כמו שאמר בועז לקוצרים ה' עמכם אבל אם בא לכתוב שיש שלום בעולם או בין פלוני לפלוני וכיוצא בזה שהוא סיפור דברים אין צריך ליזהר שהרי אינו מתכוין לשם ולא חל עליה קדושה וכו' עכ"ל שם וזה מפורש כדברינו דהא תיבת שלום הוא משמות שאינם נמחקין כמו שכתבו התוס' בסוטה דף יו"ד ואף על פי כן אם כותב תבת שלום שלא לשם שאילת שלום לחברו רק שכותב שיש שלום בעולם או בין פלוני לפלוני וכיוצא בזה אין בו משום קדושה כלל ומותר למוחקו ואף שאין שינוי בנקודות רק דניכר מהענין וכל שכן בתיבת שדי חמד ותיבת אל ואל דודאי אין בהם משום קדושה כלל (ונראה לי ברור דלדעת הרדב"זהנ"ל לאדם ששמו שלום מותר לקרותו כשמו בבית המרחץ וכן מותר לכתוב באגרת שלומים תיבת שלום לאדם ששמו שלום ומה שכתב הרמ"א שם בסימן רע"ו דיש ליזהר במלת שלום שלא לגמור כתיבתו היינו אם כותב לשם שאילת שלום לחברו) וכן מוכח עוד מדברי ר' מצליח שהובא בשו"ת הרי"ף כלל ג' סי' ט"ו שדעתו דשלמה האמור בשיר השירים אינו נמחק לפי שהוא קודש כדאמרינן בשבועות דף ל"ה דכל שלמה האמור בשיר השירים קודש ומפרש דהוא קודש ממש דאינו נמחק ואם כן היאך יפרנס למאי דסיים שם הש"ס חוץ מכרמי שלי לפני האלף לך שלמה שהוא חול ולכאורה מאי נפקא מינה שהוא חול בכאן מכל מקום כיון שבמקום אחר הוא קודש אסור למוחקו אלא ודאי דבמקום שמוכח דלא מיירי בשם הקודש מותר למוחקו.

והרא"ש שם בתשובה חולק עליו וסובר דמותר למוחקו ואף במקום דהוא קדש משום דאינו שם העצם של הקב"ה דהש"ס לא אמר רק דכל שלמה שנאמר בשיר השירים אין הכונה על שלמה המלך רק על הקב"ה ופירושו הוא מלך שהשלום שלו אבל אינו שם העצם רק דמכנה להקדוש ברוך הוא בשם שלמה על שם שהשלום שלו והלכך אין

בו שום קדושה והפריז על המדה עוד דאפילו בשם שלום שהוא שם העצם דהא כתיב ויקרא לו ד שלום מכל מקום מותר למוחקו דלא מצינו מי שאוסר למחוק שלום ובכל אגרות כתובים שלים וזורקין ונמחקין משום דשלום נמי אף שהוא שם מכל מקום כיון שנקרא רק על שם הפעולה שעושה שלום וכמו שהביא שם בשם כל בעלי התוספות הוי כמו הגדול הגבור והנורא שנמחקין ובגליון שו"ת הרא"ש שלי עמדתי על ראייתו שתיבת שלום מותר למוחקו מהא שכותבין באגרת שלומים דלכאורה אינה ראיה כלל דאף אי נימא דהוא קודש ואסור למוחקו היינו בתיבת שלום שנכתב על הקב"ה כגון בקרא דויקרא ל"ו ד' שלום אבל בתיבת שלום דעלמא דמיירי בענין של חול לא עדיף משם גמור שנכתב על דבר חול כגון והייתם כאלקים וכיוצא דמותר למוחקו ואם כן אינו ראיה מהא דכותבין תיבת שלום באגרת שלומים ושוב ראיתי דדברי רבינו הרא"ש ברורים דסובר גם כן דתיבת שלום שכותבים לשאול בשלום חבירו הכוונה על הקב"ה דנקרא שלום יענה את שלום פלוני וכמו שכתב בתשובת הרדב"ז הנ"ל דדוקא ליתן שלום לחברו אסור בבית המרחץ ושוב ראיתי לרש"י בסוף מכות (ואינו מפירש"י רק מהריב"ן) דף כ"ג ע"ב דעל הא דאמרו שם דג' דברים עשו בית דין של מטה והסכימו בית דין של מעלה על ידם ואחד מהם הוא שהתקינו שיהא שואל את שלום חברו בשם וראיה מבועז דאמר לקוצרים ד' עמכם פירש הריב"ן שם מתחילה דהיינו להזכיר את השם ממש דיאמר לו ישים ד עליך שלום ושוב כתב לא' שאילת שלום בשם היינו דחייב אדם לשאול בשלום חבירו בשם ואנו נמי כי שיילינן אהדדי מדכרינן שם דשלום שמו של הקב"ה דכתיב ויקרא לו ה' שלום עכ"ל המפרש שם ונראה דמפרש דזה שהתקינו לשאול בשלום חברו בשם אינו רוצה לומר שם ממש רק דיאמר לו שלום עליך וזה גופא הוא שאילה בשם דשלום הוא שמו של הקב"ה וזה סייעתא לדברי הרדב"ז הנ"ל דאם שואל בשלום חברו ונותן לו שלום הוי כמו דמזכיר להשם ממש ולפיכך אסור ליתן שלום לחברו בבית המרחץ אבל להזכיר תיבת שלום שלא במקום שאלת שלום מותר בבית המרחץ וכן כשכותב באגרת שלומים תיבת שלום דאינו מענין שאלת שלום לחברו מותר למחוק ועל פי זה עולה לנו דברי הרא"ש כמו חומר בעה"י דהרא"ש מקשה שפיר דהיאך כותבין שאילת שלום לחברו באגרת שלומים דזה נחשב לשם ממש ועל כרחין דתיבת שלום נמחק ואף דמיירי על הקב"ה משום דאינו נחשב רק לכינוי כמו הגדול והגבור ואמנם דעת התוספות בסוטה הנ"ל דאסור למחוק ונראה דלדעת התוספות גם כל תיבות שלמה שבשיר השירים אסור למוחקן וכדעת הרב ר' מצליח ובזה נתיישב מה שיש להקשות על התוספות במה שכתבו דמשום הכי לא חשיב לתיבת שלום בהדי

שמות שאינן נמחקין משום דתני ושייר ולכאורה תימה דמאי שייר דהאי שייר ואמנם לפי מה שכתבתי שהתוספות סוברים דגם תיבת שלמה שבשיר השירים אינו נמחק ניחא דשייר נמי לשם שלמה ואמנם באמת לולא דברי התוספות הייתי אומר דבלאו הכי לא קשיא מהא דלא חשיב לתיבת שלום בהדי שמות שאין נמחקין לפי מש"כ לעיל דאין תיבת שלום קדוש רק במקום דנכתב לשם שאלות שלום אבל בסתם שלום שלא נכתב לשם שאילת שלום מותר למוחקו לפיכך לא פסיקא ליה למחשביה בהדי שמות שאינן נמחקין דאידך שמות רובן נכתבין בתנ"ך לשם קדושה ואף דשם א' ואלקים נמצא לפעמים דהוא חול מכל מקום אינו אלא מיעוטא דמיעוטא מה שאין כן בשם שלום על פי הרוב הוא חול רק במקומות מועטים נמצא דהוא קודש כגון בקרא (דברי הימים א' י"ב) ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים לך דוד ועמך בן ישי שלום שלום לך ושלום לעוזריך וכיוצא בזה וגם מה דלא הוזכר בגמרא דאסור להזכיר שלמה בבית המרחץ גם כן ניחא משום דבאמת כל שלמה הוא שם חול רק שלמה הנזכר בשיר השירים וזה בלאו הכי אסור לומר בבית המרחץ דכל פסוק שבתנ"ך אסור לומר בבית המרחץ אף שלא נזכר בו שם קדוש כלל וכל זה פשוט ועוד ראיה לנדון דידן מדברי החתם סופר בליקוטים והוא חלק ששי סימן ה' דהביא שם ראיה דתיבת בית א' שבמקרא אינו שם קדוש רק נחשב לתיבה אחת דשם העיר נקרא כך בשני תיבות אלו ונפקא מינה דאין צריך לקדש והביא ראיה דהא בטלו מלהזכיר שם שמים בשטרות וכמו שמבואר בש"ס דר"ה הנ"ל ואם כן היאך עושין בעיר בית א' בגטין ושטרות דהא צריך לכתוב בגט שם העיר אלא ודאי דאינו קדוש והנה אף שראייתו הלזו הוא תמוה מאוד מכמה טעמים דחדא דמאי קושיא דבמקום שאי אפשר שאני ואין דנין אפשר משאי אפשר דבמקום שאי אפשר בהכרח צריך לכתוב ולשומרו אחר כך שלא יבא לידי בזיון כמו כל כתבי הקודש ועוד נראה דנעלם ממנו דברי הירושלמי פרק ט' דשבת הלכה א' ובמדרש רבה פרשת לך על פסוק ויעתק משם ההרה דעיר בית א' אחר מעשה דעכן כינו אותה לשם גנאי וקראוה בית און דכתיב ביהושע ז' העי אשר עם בית און מקדם לבית א' וכן כתיב (ביהושע ד ט"ו) ואל תעלו בית און ופירש"י שם והמצודות דהוא בית א' דהעמיד שם ירבעם את העגלים ולכן כינו שם העיר לגנאי וקראוה בית און ואם כן אחר מעשה דעכן נשתקע שם בית א' ממנה ולא שייך להקשות דמה יעשו אנשי בית א' בגיטין ושטרות שלהם דמי יימר דאיכא עיר דשמה בית א' בעולם דהרי שם העיר בית א' שמקדם נתבטל שמה וחזרו לקרותה בשם בית און וגם בעיקר הדין שהוציא מזה דתיבת א' שבשם בית א' הוא חול אינו ברור להלכה דאדרבה בספר מלאכת הקודש להגאון מוהר"א פלעקלעש זצ"ל

שחיבר על קדושת השמות הוכיח בראיות דהוא קודש ועיקר הוכחה שלו הוא מהא דתניא במסכת סופרים פרק ה' הלכה יו"ד אלו שמות הנחלקין בית א' וכו' ר' יוסי אומר דאין נחלקין ובירושלמי פרק א' כתיב דנחלקין כדעת הת"ק ומדנחלקין שמעת מינה דתיבת א' הוא קודש והכוונה בית שנגלה שם ה' וכמו דכתיב בפרשת וישלח ויקרא למקום א' בית א' כי שם נגלו אליו האלקים כן כתב מלאכת הקודש הנ"ל אבל לא הביא שום ראיה לזה דלדעת הת"ק דנחלקין על כרחין דהוא קדש ותמיהני דהיה לו להביא ראיה מגמרא מפורשת בפסחים דף קי"ז אמר רב ידידי' נחלק לשנים לפיכך ידיד חול ויו"ד קדש וזה ראיה שאין עליה תשובה ומאד תמיהני על הגאון בעל חתם סופר ביו"ד סי' ע"ר שכתב שם שמהסופרים שאין מקדשין לתיבת א' שבבית א' מוכח דאין נחלקין רק צריך לכתוב בתיבה אחת והנה דבריו ז"ל תמוהים ומרפסן איגרי דהוצרך להוציא זה מהסופרים הלא ברייתא ערוכה היא במסכת סופרים ואדרבה דעת הת"ק דנחלקין וכן פסק בירושלמי ועוד האיך בנה יסוד על הסופרים דמנא לן דעושין כדין דהא באמת לפי מה שפסק בירושלמי דנחלקין מוכח להדיא דצריך לקדש וכמו דאמר רב בפסחים בשם ידידיה ועוד יש סתירה בדבריו שבכאן למה שכתב בליקוטים הנ"ל דשם ברירא ליה דאין צריך לקדש ובכאן משמע דאינו ברור לו מדהוצרך להביא ראיה מהסופרים ולכן דברי החתם סופר הנ"ל צלעו (אמר המחבר ספר מלאכת הקדש אין אצלי ואתה תחזה להרב פרי מגדים סי' קמ"ג באשלאברהם אות ט' שכתב דבית אל הכתוב בפרשת ויצא (כ"ח י"ט) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל אינו קודש וראיה מהתרגום שלא תרגם בית אלהא אלא בית אל ועיין לקמן במכתב כ"ג בד"ה ולכאורה):

ועל כל פנים מה שמשמע מדבריו דאם אינו קרוש מותר למוחקו ולכותבו בשטרות ואין צריך לשומרו מביזיון ואף דהוא שם קדוש במקום (אחר) אמת ויציב להלכה דכן מוכח גם כן מדברי שו"ת הרדב"ז והרב מצליח שבתשובת הרא"ש וכן מוכח מכמה דוכתי בש"ס וגם הוא פשוט מצד הסברא ולכן לא יחוש כלל לדברי המערער ושם שדי חמד ישאר על מקומו ואין להורידו מקדושתו שזכה להקרא על ספר הקדוש דמר נ"י דהלא מצינו דהיו"ד משם שרי אמנו דהקב"ה צוה לאברהם לקרותה שרה היה עומד וצוח עד שהוצרך הקב"ה להעמיד היו"ד בשם הושע בן נון ולקרותו יהושע כמו דאיתא במדרש רבה פרשה מ"ז דהיו"ד של שרי היה טס ופורח סביב כסאו של הקב"ה עי"ש ובסנהדרין דף ק"ז עמוד א' ולכן גם כת"ר נ"י לא יחליף היו"ד בה"א: ואכן מה שכתב כת"ר נ"י במכתבו שהקונטרס שבדעתו להדפיסו בסוף חיבורו רוצה לקרותו בשם פאת השדי קצת יש לפקפק כיון שתיבת השדי לא נמצא במקרא בשום מקום יש לחוש למראית

העין דיסברו דהוא שם קדוש והה' שמתחילה הוא ה"א הידיעה כמו ה' דהשמים והארץ דמקור השם הוא שמים וארץ והה' הוא בא לשימוש ואמנם שוב ראיתי שאין לחוש גם לזה מאחר דבשם הקדוש ש' לא נמצא בשום מקום בה"א השימוש וליכא מראית העין בזה כלל: וביותר אני תמה על הרב המערער דביותר היה לו להתעורר על רבותינו הגאונים הקדמונים שקראו לחיבוריהם בשם קודש ממש ולא חששו דשמא יבואו אותם עלים לידי בזיון כמו הגאון המבי"ט זצ"ל קרא לשם ספרו אשר חבר על הי"ג עקרים בשם בית אלקים והדפיסו בעצמו בשנת של"ו וכן נמצא כמה ספרים בשם בית א' ובשם רוממות א' והוזכרו בספר אוצר הספרים ובאמת שטעמם ונימוקם עמם דהרי כל הספרים שנתחברו על ד' התלמוד והמדרשים וספרי האמת והפוסקים יש בהן משום קדושה כמו כל ספרי תנ"ך וכמו שמבואר בדברי הרמב"ם בפרק ה' מהלכות יסודי התורה ואם כן צריך לשומרן ולנהוג בהם קדושה כמו כתבי הקודש ממש ואם כן מה בכך א קורא שם הספר בשם קדוש דהלא בין כך וכך צריך לשומרו ממנהג בזיון ומה שחשש המערער משים דהשער הולך לאיבוד אצל הכורך ספרים הנה באמת בספרים שנקראו בשם הקודש ממש בודאי מחויב לשמור גם בהשער הראשון ולגונזם כמו בעלי הקארעקטין ודפין המקולקלין שצריך לגונזן או שלא להדפיס שני שערים כלל אבל בשם שדי חמד כבר כתבנו דאין בו משום קדושת השם כלל ואין בו חיוב כלל לשומרו ממנהג בזיון והנראה לפי עניות דעתי כתבתי בזה: כה דברי הדו"ש וקשור באהבתו כל הימים ומברכו בברכת כהנים שלמה הכהן מ"ץ דפ"ק ווילנא אחר איזה ימים כתב מילואים למכתבו הראשון והוא על מה שכתב (בד"ה ולכן) דהה' דהשדי היא הידיעה וז"ל כעת ראיתי דעל תיבת שדי (והיינו שדה שלי) לא שייך כלל לכתוב ה"א הידיעה כידוע ולכתוב בלא ה"א יש לחוש למראות עין מאחר שלא נמצא בכתוב פאת שדי ולכן יותר נראה לי דיקרא שם הקונטרס פאת השדה בה"א לבסוף אבל בספר שדי חמד ישאר כשהיה עכ"ד יצ"ו ואני הדל לא נטפלתי כעת להתיישב בדב"ק ואקרא למאהביי רבני גאוני דורנו יחיו יחוו דעתם הטהורה גם בזה טרם שאשלח לבית הדפוס הקונטרס פאת הש' הנ"ל וכהכרעתם אעשה בעזרת האומר ועושה יתברך שמו לעד: מכתב יג.

ב"ה ועש"ק ג' טבת תרנ"ו ברעזאן. אורך ימים ושנות חיים לכבוד יד"ע ויד"נ וכו' מו"ה חיים חזקיי' שליט"א.

לשמחת לבבי הגיעני מכתבו הטהור בקול מבשר טוב כי החל להדפיס להלאה חיבורו היקר כן יגמור ה' בעדו לטוב ויגדיל תורה ויאדיר: ואשר כתב בשם רב אחד שערער על שם הספר שדי חמד שיש חשש זילזול הנה בתשו' מעיל צדקה שם סי' כ"ג מפורש

דדוקא במכוין על כל פנים לכתוב שם אלא שלא נתכוין לקדשו אז על כל פנים לענין מחיקה קאי בקדושתו אבל בלא נתכוין לכתוב שם כלל לכולי עלמא שרי למחוק ובנדון דידן יגיד עליו ריעו תיבת חמד שהוא שדי ואם לחוש שמא יקרע תיבת חמד וישאר תיבת שרי לבדו הוא חששה רחוקה דאם כן יאסור לכתוב במכתב תיבת אל כבוד או מחר אהי' שם או יהי' אצלי דשמא יקרע מקצתו ויטעו שהוא שם קדוש ובפרט דבמקום דאיכא למתלי בהיתרא ליכא חששא וחשדא כמו שכתב מוהרש"א שבת דף ק"ל ע"ב ברש"י ד"ה ואייתוה וכ"ה במג"א סי' תס"ט ודברי הט"ז א"ח סי' רמ"ד סק"ב צ"ע גם יש לצרף דברי מהרשד"ם יו"ד סי' קפ"ד דבדפוס אין בו קדושה ואף שרוב האחרונים לא סבירא להו כן ועיין בט"ז יו"ד סוף סי' רע"א ומגן אברהם רישׁ סי' רפ"ד וסי' ל"ב סקנ"ו וסי' קנ"ד סקי"ד וג"פ סי' קכ"ה סעיף קטן ט"ו אבל אני מצאתי ברוקח סי' ר"פ דדפוס אינו כתב ואף דיש לומר דמכל מקום אסור במחיקה כמו בח"ת אבל מלבד דגם בזה יש דיעות להקל עיין ש"י סי' נ"ג וב"א יו"ד סי' ס"א ועוד דהכא לינא אלא חשש גרמא עיין שבת דף ק"כ ותשו' ב"א שם וכבר אמרו בירושלמי פרק ב' דשביעית הלכה ד' אין מחדשין ואין מוסיפין על הגזירה ולכן גם אני מסכים עם כבודו שאין בזה שום חשש כלל ודברי המערער בטלין: ועלינו יערה רוח ממרום וינהלנו אל נוה שאנן בביאת יינון בב"א כנפשו הטהורה ונפש אוהבו הדו"ש הק' שלום מרדכי הכהן אבד"ק הנ"ל.

מכתב יד.

ב"ה אור ליום ד' וא"ו חנוכה ששו"ן לפ"ק סינעטין. הנני נוטה כנהר שלום לכבוד וכו' מוהר"ר חיים חזקיאו מדיני שליט"א ה' יאר פניו אתו סלה.

קבלתי מכתבו היקר לי היום ובו נתבשרתי אשר כבודו התחיל להדפיס ספרו היקר שדי חמד ממערכות גדולות הבאות אחר הנדפסים וגם בדעתו להדפיס דברי גדולי זמנינו ובתוכם דברי קטן כמוני אשר כתבתי לכבודו את אשר מצאה ידי יד כהה לפלפל בחבורו היקר ומה שעלתה מצודתי להתעלס באהבתה של תורה מענין לענין והנני לכבודו בברכתי ברכת הדיוט יה"ר שיגמור ה' בעדו לגמרה ויברך חילו ופעל ידיו תרצה שיתקבלו דבריו בעיני חכמי הדור ויתבדרון שמעתתי' בעלמא ורבים יאותו לאורו:

ובדבר אשר חיים שאל ממני כבודו הי"ו והודיעני כי רב אחד קרא ערער בקריאת ספרו בשם שדי חמד ביו"ד שיש חשש זלזול שכורך הספרים קורע הדף הראשון כנהוג ונמצא שם מוטל בבזיון אף שאין השם מקודש כי הוא על שם שדי חמד הכתוב בישעיה מכ"מ הפוסקים ביו"ד סי' ער"ו החמירו אף בשם שאינו מקודש ודעת הרב הנ"ל לקרות הספר בשם שדה חמד לענ"ד איני רואה שום מקום חשש כיון דהכונה היא על שם שדה

והנקוד הם בשוא תחת השי"ן וציר"י תחת הדל"ת לא חשיב שמכלל ומאי איכפת לן במה שיכולין לקרותו על שם שדי מכל מקום כיון דנקרא גם כן על שם שדה לא חשיב שם כלל וגדולה מזו כתב הרדב"ז ח"ר בסי' ר"ך לענין שם שלום דאיתא ברמ"א סי' ער"ו דיש נזהרין שלא לגמור כתיבתו והוא מתוספות סוטה דף יו"ד דשם שלום הוא משמות שאינם נמחקים זה דוקא בזמן שאל שלום דבאותה שעה מתכוין לתת שלום לחברו מאת בעל השלום כמו שאמר בועז לקוצרים ה' עמכם אבל אם בא לכתוב שיש שלום בעולם או בין פלוני לפלוני וכיוצא בזה שהוא ספור דברים אינו צריך ליזהר שהרי אינו מכוין לשם ולא חייל עליו קדושה עכ"ד ויש לי להביא ראיה עוד לדבריו ממה שכתב האשכול בהלכות סדר הסדרים של כל השנה הא דלא נכתב שמו של הקב"ה במגילת אסתר הוא משום שאמרו דאסור להזכיר שם באגרת שלא יהיה השם מוטל באשפה ח"ו הכא נמי כיון דמגילת אסתר נקראת אגרת כדי שלא יהא חלוק בינה לשאר אגרות לא רצו לכתוב בה שמו של הקב"ה ולכאורה הא כתיב ודובר שלום לכל זרעו אם כן מה יעשה לשיטת התוספות סוטה הנ"ל דשלום הוא גם כן שמו של הקב"ה ואינו נמחק ולמה נכתב במגילה אלא ודאי כיון דהכונה רק לסיפור דברים לא חשיב שם ולא חייל עליו קדושה ויש לדחות דהך שיטה באשכול הנ"ל סבירא דלא כשיטת התוספות סוטה הנ"ל רק כהרא"ש בתשובה כלל ג' שהובא בש"ך שם ס"ק ט"ז ועיין בנקודת הכסף שם ובברכי יוסף אורח חיים סי' פ"ה אות ט' מכל מקום אף בלא ראיה דברי הרדב"ז ברורין הן ועיין בטורי זהב א"ח סי' פ"ה שם שכתב כהאי גוונא לחלק בין חיסור שאילת שלום במרחץ אבל לקרות אדם ששמו שלום מותר במרחץ עי"ש ואף לדברי הבכור שור בסנהדרין ס"ה שהשיג על הט"ז ואוסר לקרות אדם בשמו שלום במרחץ הוא משום שנקרא על שם הקב"ה ע"ש ובשערי תשובה שם אבל במכוין לספור דברים בודאי אין בו שום קדושה ואם כן מכל שכן בנדון דידן דאינו מכוין לשם כלל רק לשדה לא חייל עליו קדושה כלל וזה פשוט ועיין במסכת סופרים פרק ד' הלכה ד' קתני כל שמות הדיוטות שאותיותיהם אותיות השם הרי אלו נמחקין ובכסא רחמים מהגאון אזולאי הביא שם בשם התשב"ץ ח"א סי' קע"ז שכתב שמות בני אדם כגון צורישדי ועמנואל ואליהו שאף על פי שנקראים בשם הקב"ה שמות בני אדם הם ולא נתקדשו וברדב"ז ח"א סי' ע"ז ובפמ"א ח"א סי' מ"ה כתבו דאף אי נימא בשם שלא נתקדש דאסור למוחקו הוא דוקא בסתמא אבל בהיתה לו כונה לתיבה אחרת ולא לשם כלל מותר למוחקו ע"ש ועיין בספר בני יונה שפסק בנתכוון לכתוב אדוני רם וכתב רק אדני ולא כתב עדיין רם מותר למוחקו ע"ש ואם כן מכל שכן בנדון דידן דהכונה לתיבה אחרת ונקרא בנקודות אחרות דאין בו שום קדושה:

הן אמת דיש לומר דאין ראיה ממחיקה לענין שיהיה מוטל באשפה ובבזיון דנראה דזה חמיר ממחיקה כנראה לכאורה ראיה ממה שכתבו התומים והנתיבות בחו"מ סי' כ"ז להוכיח תוכחת מגולה על מה שכותבין שמות באגרות בלשון לע"ז כגון גאט (בא"ן או אדי"ע) והאגרת מוטל באשפה עיי"ש והא השפתי כהן ביו"ד סי' קע"ט ס"ק י"א פוסק דשם שנכתב בלשון חול מותר למוחקו ע"ש אלא ודאי דאף דמותר למוחקו מכל מקום כל עוד שלא מוחקו יש בו קצת קדושה ואסור להטילו בבזיון וכן ראיתי לחכם אחד שכתב מכח זה להוכיח דהטלה בבזיון גרע ממחיקה ועיין בפתחי תשובה סי' ער"ו סקי"א ובחכמת אדם דין מעונן מנחש ויש עוד לכאורה להכריח כן מהא דאמרינן בשבת דף ק"כ דגרם מחיקה מותר משום דכתיב לא תעשון כן עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי ואם כן לכאורה מה חששו בראש השנה דף י"ח בהא דהיו כותבין בשטרות שם ה' דזה פורע חובו והשטר מוטל באשפה על כל פנים הא אין עושין כן בידים להטילו באשפה רק שאין משגיחין על השטר וממילא נמצא מוטל באשפה ולא הוי רק כגרמא וגרם מחיקה מותר אלא ודאי דרק גרם מחיקה מותר אבל לא להטילו בבזיון אפי' על ידי גרמא אסור בזה גרע ממחיקה וכנ"ל אמנם י"ל לפי מה שכתב השלטי גבורים סנהדרין פרק ארבע מיתות דגרם מחיקה אינו מותר רק במקום שיש איזו צורך בדבר כגון שם בש"ס שבת לענין טבילה או במקום שיש איזו היזק ועיין בכסא רחמים להגאון אזולאי בפרק ה' דמסכת סופרים שהאריך בזה וכתב דמהרדב"ז מוכח דאינו מותר גרם מחיקה רק במקום צורך מצוה קצת ומהשלטי גבורים הנ"ל מוכח דשרי אף לצורך דבר הרשות ועל כל פנים צורך בעינן אם כן יש לומר בראש השנה הנ"ל לא היה שום צורך בדבר להזכיר שם ה' בשטרות לכך בטלוהו ובזה נסתרו גם כן דברי הנודע ביהודה מהדורא תניינא חלק אורח חיים סי' י"ז מה שכתב בנו הגאון בהא שהשמיטו הטור ושלחן ערוך הא דגרם מחיקה מותר וכתב דמוכח ממגילה דף כ"ו דגרמא אסור ממה דאיתא התם ספר תורה שבלה גונזין אותה בקבר ת"ח ומוכח דגם גרמא אסור ע"ש ולפי הנ"ל אין ראיה דשלא לצורך ודאי גם גרמא אסור ובחבורי כתבתי לתרץ דברי התשב"ץ ח"א סי' ב' שכתב דלא שרי גרמא אלא היכא דבלאו הכי עומד להמחק כמו בשבת שם בהיה שם כתוב על בשרו אבל היכי דאין עומד להמחק אסור גרמא ובתשובת בית אפרים יו"ד סי' ס"א תמה עליו דאם כן מאי פריך הש"ס בשבת שם דר"י אדר"י דאסר גרם כבוי ובגרם מחיקה שרי ומאי קושיא דמחיקה לכך מותר משום דבלאו הכי עומד להמחק ע"ש בדבריו ולפי עניות דעתי לפי מה שכתב במנחת חנוך מצוה תל"ז במוחק את השם מלבד הלאו דלא תעשון כן עובר ג"כ בעשה דאת ה' אלקיך תירא דלא גרע ממוציא שם

שמים לבטלה דעובר בעשה זו ע"ש וכן כתב בספר תורת חסד להרה"ג מלובלין ומתרץ בזה קושית התורת חיים בסנהדרין דף קי"ג בהא דאמר ר"א עיר שיש בה מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת דאי אפשר לקיים בה ושרפת את כל שללה דהמזוזה אי אפשר לשרוף משום דכתיב לא תעשון כן והקשה הת"ח דניתי עשה דשריפת עיר הנידחת ולידחי לא תעשה דלא תעשון כן ועל פי הנ"ל אתי שפיר דאיכא גם עשה דאת ה' אלקיך תירא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה עכ"ד ודבריו נכונים ועל פי זה מיושב מה שקשה לי בש"ס סנהדרין דף קי"ב ע"ב דאמר התם ר"ש בהמתך ולא בהמת בכור ומעשר שללה פרט לכסף הקדש וכסף מעשר ולמה ליה למעט כסף הקדש משללה הא בלאו הכי איכא לאו דלא תעשון כן וכמו במזוזה דאמר הש"ס דאסור לשרפה משום לא תעשון כן והכא נמי בכל הקדש וכדאמרינן בפסחים ובמכות דהשורף עצי הקדש עובר משום לא תעשון כן ובספר אחד אחרון מחנה חיים שמו מרב אחד מארץ הגר ראיתי שכתב דבקדשי בדק הבית ליכא משום לא תעשון כן רק בקדושת הגוף ובש"ס דאמר השורף עצי הקדש לוקה משום לא תעשון כן מיירי בעצי המערכה וליתא לדבריו ועיין בפאר הדור לרבינו הרמב"ם סי' ע"ו שכתב בהדיא דהך השורף עצי הקדש לוקה מיירי בקדשי בדק הבית עיי"ש וגם בהא דאמרינן שם במאי עסיקינן אילימא בתמימין שלל שמים הוא ופירש רש"י משללה נפקא ולמה ליה משללה הא בלאו הכי אית ביה משום לא תעשון כן ועיין בש"ס ע"א דף י"ג דאיתא בהדיא שם בבהמת קדשים איכא לא תעשה דלא תעשון כן ולפי הנ"ל אתי שפיר דמשום הלאו דלא תעשון כן הוי שרי משום דעשה דשריפת עיר הנדחת דחי לאו דלא תעשון כן ולכך צריך למעט משללה ודוקא במזוזה קאמר הש"ס דאסור משום דאיכא ביה גם עשה דאת ה' אלקיך תירא מה שאין כן בשאר הקדש דליכא רק הלאו דלא תעשון כן שפיר עשה דוחה אותו ועיין ברש"י שם בסנהדרין דף קי"ג ד"ה דכתיב שכתב ובמזוזה הואיל ונכתב בה אזכרות אי אפשר לשורפה משום קרא דלא תעשון כן ואנן בעינן שללה וליכא דהאי שלל שמים הוא ודבריו צריכים עיון לכאורה דהש"ס קאמר הטעם משום דכתיב לא תעשון כן ורש"י הוסיף משום דשלל שמים הוא ויש לומר בכוונתו דסובר משום דכתיב לא תעשון כו ואסור לשורפו על ידי זה נעשה שלל שמים (ויסבור ר"א דאף בכל שלל שמים כגון הקדשות אם נמצא בה אינה נעשית עיר הנדחת משום דאי אפשר לקיים בה ושרפת את כל שללה והבן) והא דהוצרך רש"י לזה הוא משום קושית התו"ח הנ"ל דליתי עשה ולידחי לא תעשה על כן קאמר דהוי שלל שמים וליכא עשה כלל ואף דהא דנעשה שלל שמים הוא רק משום דאסור לשורפה ואם נימא דאתי עשה ודחי לא תעשה א"כ אמאי מקרי שלל שמים אך כוונת רש"יהוא

כיון דבעלמא אסור לשורפה ואיכא לאו דלא תעשון כן על כן מקרי לענין עיר הנדחת שלל שמים וליכא עשה כלל ועוד אפשר לומר דיש לומר דאסור לשורפה בידים משום עשה דוחה לא תעשה דאפשר לקיים שניהם על ידי גרמא דשרי כבשבת הנ"ל (דומה לזה כתבו התוספות בפסחים דף פ"ה ע"א ד"ה כשהוא דאפשר לקיים שניהם על ידי גומרתא ע"ש) ואם כן כיון דעל כל פנים אסור לשורפה בידים על כן מקרי שלל שמים ושוב ליכא עשה כלל ואתי שפיר גם כן קושיתי הנ"ל מה דממעט הקדש משללה ולא מקרא דלא תעשון כן דמשום זה הוי עשה דוחה לא תעשה כנ"ל ועיקר הטעם גם במזוזה הוא משום דשלל שמים הוא וכמו שכתב רש"י ועיין בזה:

נחזור להנ"ל לפי מה שכתבנו דאיכא גם עשה דאת ה' אלקיך תירא יש לעיין בהא דאמרינן דגרמא שרי משום לא תעשון כן עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי אכתי נהי דאינו עובר בלאו דלא תעשון כן בגרמא מכל מקום למה לא יהיה אסור משום העשה דאת ה' אלקיך תירא דבעשה לא כתיב לשון עשיה וי"ל דזה באמת טעם התשב"ץ הנ"ל דלא שרי גרמא רק היכי דבלאו הכי עומד להמחק ונראה דבאמת משום הלאו דלא תעשון כן אין לחלק בין עומד להמחק או לא דאף דעומד להמחק אף על פי כן אסור למוחקו דהלאו קאי על המצות עשה דואבדתם את שמם מן המקום ההוא הנכתב בע"א ובע"א ודאי אף דבלאו הכי אזלא להתעקר וליאבד מכל מקום המצוה לאבדה בידים ועל זה קאי הלאו דלא תעשון כן לה' אלקיכם ואם כן אף דעומד להמחק אסור ולא שרי אלא משום גרמא דרק עשיה הוא דאסרה תורה אבל משום העשה דאת ה' אלקיך תירא בזה שפיר שרי משום דבלאו הכי אזיל להמחק אין כאן משום בזיון השם ולכך מותר גרמא ודמיא להא דאיתא בפסחים דף ט"ו בחביות של תרומה שנולד לה ספק טומאה דאף דכתיב משמרת תרומותי ובעי שמור מכל מקום כיון דבלאו הכי היא טמאה מספק ואינה עומדת אלא להדלקה אמר ר"י דאם היתה מונחת במקום המוצנע יניחנה במקום התורפה ע"ש והיכי דאזלא לאיבוד סבירא ליה דשרי גם לטמאה בידים ע"ש והכא נמי כאן כיון דבלאו הכי עומד להמחק הוי כמאן דאזיל לאבד לכך ליכא העשה רק הלאו ומשום הלאו שוב גרמא שרי ואתי שפיר דברי התשב"ץ ול"ק קושית הב"א הנ"ל כמובן ואתי שפיר נמי מה דהשמיטו הטור וש"ע מלהשמיענו דגרמא במחיקת השם שרי ולפי זה אתי שפיר דאף דליכא לאו דלא תעשון כן מכל מקום אסור משום העשה דאת ה' אלקיך תירא והבן: הארכתי קצת מענין לענין כדרכה של תורה ולדינא הדבר ברור ופשוט כמו שכתבתי דליכא בזה משום חשש דאינו שם כלל דהרי בכל איגרות כותבין אל בסגו"ל או בפתח אף דיכולין לקרותו בצירי והוי שם אלא ודאי כיון דאין הכוונה לשם

ונקרא בניקוד אחר לית ביה חשש כלל והמהר"ש אלגאזי חבר ספר הליכות אלי דהוי שם ממש ולא חשש כלל לכן איני יודע דעת הרב האוסר בזה כי לפי עניות דעתי לית בזה שום חשש ופקפוק כלל וכלל וכו' שכן דעתי העניה מסכמת שאין צריך לשנות שם ספרו וכקריאת ספריו הראשונים יקרא גם את זה: הנני בזה ידידו דוש"ת באהבה רבה ועזה בלתי סרה מברכו בכל טוב ואריכות ימים ושנים כולהי שני לטובה קאמינקא.

אברהם מענדל הלוי שטיינבערג אבד"ק הנ"ל. שוב מצאתי בספר מילי דחסידותא מהגה"ק אבד"ק בוטשאטש על ספר חסידים סי' תתקי"ז שהאריך בכיוצא בזה לענין שמות הנדפסים כגון אלקים וצבאות ובאין לידי מחיקה על ידי שאוגדים בעלים הנדפסים וכתב להקל כיון שלא נתקדשו וסיים דסוגיא דעלמא שנוהגין להקל היא הכרעה גדולה מאד שעב"י בני נביאים ע"ש: ידידו אוה"ן באמת הנ"ל.

מכתב טו בשם ה' יום ג' דר"ח טבת תרנ"ו וולאדיסלאווא. ישאו הרים שלום וברכה אל כבוד ידיד ה' וידיד נפשי וכו' מוהר"ר חיים חזקיהו מדיני שליט"א אב"ד דק"ק קראסובאזאר יצ"ו.

אחדשה"ט ושלום תורתו הק' באהבה רבה. מכתבו היקר קבלתי היום ושמחתי עליו כעל כל הון בהודע לי על ידו כי תהלות לאל בריא אולם הנהו וכי הוא העלה על מזבח הדפוס החלק ב' מספרו היקר שדי חמד יתן ה' ויאריך ימיו ושנותיו בנעימים ויגדיל תורה ויאדיר.

ידיד נפשי מה שביקש מאתי לחות דעתי הקלושה אודות מה שקרא לספרו "שדי חמד" אשר רב אחד קרא תגר על זה יען כי כורך הספרים קורע הדף הראשון ונמצא שם שדי מוטל בבזיון ואף שאין שם מקודש כי הוא על שם שדי חמד הכתוב בישעיה מכל מקום הפוסקים החמירו אף בשם שאינו מקודש כמו שהאריך בזה בשו"ת מעיל צדקה סי כ"ג אלו דברי הרב המערער.

הנה אף כי טרוד גדול אנכי כעת ולא ירשני העת לעיין בזה יען וכו' וידי מלאות עבודה להשיב לכל איש ואיש בכל זאת לעשות רצון צדיק חפצתי והנני להודיעו כי לדעתי הקלושה אין בדברי הרב המערער שום ממש דהא הש"ך ביו"ד (סי' רע"ו ס"ק י"ב) העלה דשם של חול אלא שהוא נכתב בשמות הקדושים כגון והייתם כאלהים יודעי טוב ורע ע"כ ראיתי פניך כראות פני אלהים וכי האי גוונא מותר למוחקו ואף שם של קודש ונכתב בפירוש לכם חול כתב החות יאיר הובא בספר בית לחם יהודה ביו"ד שם דמותר למוחקו והמעיל צדקה דמחמיר הוא רק כשכתב שם קודש בסתם ולא אמר בתחילת כתיבתו שכותב לשם קדושת השם אבל כשכתב בפירוש לשם חול או בשם חול שנכתב

כשמות הקדושים אף המעיל צדקה מודה דמותר למוחקו כמו שכתבו הש"ך והחות יאיר וכ"ש בהשם שדי חמד שזה לא הוי אף שם חול שהוא נכתב בשמות הקדושים דשם חול לא מיקרי אלא שביאורו הוא כשם הקודש כמו והייתם כאלהים אבל שדי חמד שהשם שדי כאן ביאורו שדה ובנסמך למלת חמד בא ביו"ד שדי אין זה ענין לא לשם קודש ואף לא לשם חול וראיה לזה הלא מבואר במסכת ראש השנה (י"ח ע"ב) דחכמים קבעו יום ג' בתשרי ליום טוב מפני שהיו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטלום ואותו היום עשוהו יום טוב ע"ש ולדעת הרב המערער תיקשי הא דאיתא במסכת קידושין (כ"ו ע"א) בשטר כיצד כתב לו על הנייר או על החרס אף על פי שאין בו שוה פרוטה שדי מכורה לך שדי נתונה לך הרי זה מכורה ונתונה ואמאי תקנו לשון זה בשטר הלא לאחר זמן ימצא שטר זה מוטל באשפה ושם שדי מוטל בבזיון ואף שיש לחלק קצת בין שטר חוב לשטר מכר בכל זה יותר הוה להו לתקן לכתוב בשטר מכר שדה שלי מכור לך אלא על כרחין דזה לא הוי לא שם קודש ואף לא שם חול כיון שהתיבה הכתובה אחריו מוכיח שביאור הך תיבה שדי הוא שדה שלי והכא נמי בהשם שדי חמד דכוותיה ואף שרצוני הוא להשתעשע אתו בת"ת אמנם מפני שאנכי טרוד כעת אמרתי לקצר: והנני אומר שלום למר ולכל הנלוים אליו והנני ידידו לנצח אוהבו ודוש"ת ישראל חיים דייכעש החופ"ק הנ"ל מכתב טז ה' לי בעוזרי ה' בשבת ו' חנוכה ר"ח טבת שנת לראו"ת טו"ב מיר.

אורך ימים ושנות חיים טובים ומתוקנים לידיד ה' ועמו אוהבי וידידי וכו' מוהר"ר ר' חיים חזקיאו מדיני שיחי' לאוי"ט ונעימים ינוב בשיבה טובה והיו ימיו מאה ועשרים שנה כולי שני לטובה קאמינא ולעד יציין נזרו שלמא למר שלמא למר ולכל די ליה יתענגו על כל טוב סלהאורו עיני מכתב יקרתו אלי כתיב באהבה כל בתי נפשי נמלאו ששון ושמחה בהודעי לי משלומו יאר ה' פניו אתנו סלה וכו' ומה מאד שמח לבי בבוא אלי יקרת קדשו ויגל כבודי מאשר יקרתי בעיניו נתכבדתי לקראני בין הבאים ולתת גם הערותי הדלות בדפוס אשר מאד אשמח דלימרו שמעתתא בשמי לאשר לפי הרפתקאות דעדו עלי לעת עתה אין בידי עדיין להוציא לאור גם מעט מזעיר מאשר ברכני ה' יתברך בחסדו בזכות אבותי ז"ל:

על דבר אשר ענות צדקו תרבני להפיס דעתו הגדולה בדבר שם ספרו דמר שדי חמד אבר רב אחד קרא עליו ערער מפני זלזול שם שדי שמוטל בבזיון שכורכי ספרים קורעין הדף הראשון ומוטל בבזיון וכו' וכו' והרי גם בכל שם שאינו משמות הקדושים אסור כמו שכתב בשו"ת מעיל צדקה סי' כ"ד וכו' לע"ד אין בזה שמץ חשש כלל וכלל ואינו ענין

לנדון דידן בשום דמיון שם שקיל וטרי בשמות הקדושים שנכתבו שלא לשם קדושה בודאי יפה דן שם שגם אם לא קדשו ולא כתבו הסופר בכוונה מכל מקום בקדושתו עומד שלא לזלזל בו אבל באם לא נכתב כלל לשם שם קודש רק הוא תיבה אחרת הדומה רק באותיותיו לשם קודש ומפורש נכתב לאותה תיבה ואי אפשר כלל לקרותו לשם קודש כפי נדון דידן שם שדי חמד שהוא לשון הכתוב הדר הוא בס' ישעיה ויגיד עליו ריעו שם חמד הנלוה אליו כי נקרא שדי ואין שום מקום לטעות ולחשוב עליו שהוא שם קדוש אם כן מה דמות נערוך לו לאסור ולומר לו מן השם הוא זה וכל האומר דבר זה אינו אלא מן המתמיהים ולא דמי כלל להא דמגילת תענית פרק י"ב וראש השנה דף י"ח ע"ב בג' בתשרי בטלו אדרכתא מן שטרייא לפי שגזרה מלכות שלא יהי' שם שמים שגור בפיהם וכשנצחום מלכי חשמונאי תקנו להזכיר אפילו בשטרות והיו כותבין בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר פורע זה חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וכו' ואם כן הכא נמי העלה הראשונה מעטפת הספר שמשליכים אותם אוגדי הספרים לארץ יש זלזול כבוד השם הקדוש חס ושלום כן העלה אותו הרב המערער את המדומה אבל לא דמי כי אוכלא לדנא התם לכתחלה נכתב שם קדוש מה שאין כן כאן אינו מן השם כלל רק אותיותיו הם אותיות השם הקדוש ואי אפשר כלל לפרשו לשם קדוש ובודאי גם לדעת תוספות סוטה דף יו"ד ע"א דשלום הוא שם ולכן כתב הרב נקודת הכסף ביו"ד סוף סי' רע"ו ליזהר מלכתוב שם שלום באגרות וכמו שנוהגים כל ירא וחרד לכבוד ה' יתברך הוא רק כשכוונתו בכתיבתו הוא למלת שלום שגם שלום שאנו אומרים איש לרעהו עיקרו הוא שם אבל למי ששמו שלום ודאי אין שום איסור לכותבו במכתב ותהלות לאל שמצאתי כן בפתחי תשובה יו"ד שם שכתב כן בשם תשובת הרדב"ז החדשות סי' ר"ב עוד יותר מזה ע"ש ואם כן כל שכן שבנדון דידן אין מקום חשש כלל:

ועוד דהתם בעל השטר ה"ה קורעו ומשליכו לאשפה בודאי כנהוג בכל אדם שקורעו לגזרים וכן הוא בפירוש רבינו חננאל למחר פורע זה חובו ונמצא שטר קרוע מושלך באשפה וכן הוא במגילת תענית שם למחר פורע זה חובו וקורע את שטרו (לפי הנראה חסר סיום הדברים שבגמרא ראש השנה שם ונמצא מוטל באשפה או מפני כבוד השם קצרו במובן) אבל המעטפה של ספרים הרבה אוגדים אותו עם הספר ואפילו אותם שאינם אוגדים אותו משליכים אותו לתוך העלים הנדפסים בקדושתם אשר נזהרים בקדושתם כפי האפשרי ועל כל פנים הוא בשלימותו ומי יזלזל גם בהטפל לספר וגם בתיק של ספרים ישראל עם קדוש זהירים לכבדם הא למה דומה למה שכתב השפתי כהן

יו"ד סוף סי' רפ"ג בשם אא"ז הלבוש ז"ל דאין איסור לרקום פסוקים רק על טלית שמותר לכנוס עמו לבית הכסא ואם כו' יבוא לידי זלזול הפסוקים אבל על המפות של ספר תורה שהם תשמישי קדושה ואסור לנהוג בהם קלות ראש מותר ואם כן בנדון דידן שהמעטפה של הספר אסור לנהוג בו בזיון ודאי דאין לדמותו לשטרות שאין בהם קדושה ומשליכים אותם והרי הוא ממש כדברי הש"ך בשם אא"ז וע"כ אין בנדונו של כבודו שלי"ט שום ערעור ופקפוק לדעתי הקלושה: ומזקנים אתבונן אשר מצינו גאוני עליון עוד קראו שם ספריהם בשמות הקדושים והם רבים מאד ולא חששו כלל לזה ואזכיר בפה מעט מהם ספר מעשה ה' להג"ר אליעזר אשכנזי שהיה בזמן מרן הב"י בית אל להמבי"ט וכן גם להר"מ אלמושנינא מבקש ה' להרר"ש חאגיז בן הג"מ רי"ע חאגי"ז וכן מהמקובל הגדול הרמ"ק ז"ל רוממות אל לרבינו האלשיך ס' מתתיה על התורה ישע אלקים מכתב אלקים כבוד אלקים חסדי ה' והמגן אברהם בסי' קכ"ח ס"ק כ"ה מביא ספר ימין ה' רוממה (וכן בסי' תרנ"א ס"ק ל"א וט"ס מ"ש שם והסי' ימין וצ"ל ובספר) הליכות אלי למהר"ש אלגאזי וראשון לראשונים רבינו הגדול הרמב"ן קרא ספרו מלחמת ה' ואולי יאמר המערער מפני שלא היה עדין הדפוס בימיהם גם זה אינו עוד נמצאו ספרים לעשרות גם בדורות האחרונים מצדיקי וגאוני עולם שלא חששו כלל לזה וקראו ספריהם בשם ה' וימצאום למכביר בס' סדהד"ר ושה"ג להגחיד"א ובשה"ג החדש ובאוצר הספרים החדש ואטו כרוכלא נחשיב וכל שכן שיפה כתב כבודו שיחי' שאין לחוש לזה כלל וכלל ואם לבו נוקפו אולי ידפיס בעלה הראשונה שנקראת המעטפה שדה בה"א ובשאר הספר שדי ביו"ד כי כן נאה לו על שם לשון הכתוב או יותר טוב להדפיס נקודות תחת מלת שדי שבהשערים ומה בכך ואינו צריך לעשות באופן אחר לע"ד: ואדאתן עלה הך דראש השנה מצאתי לאחרונים שה"ר מכאן דלשון אזכרה שבגמרא אינו דוקא שם הויה ע"ע ואמנם בפירוש רבינו חננאל הביא הלשון שהוא כהן לה' עליון ואם כן אין ראיה מכאן אלא שלפי הנראה גירסתינו מתוקנת שכן הוא לשון הכתוב בפרשת לך והוא כהן לאל עליון וכן הוא בברכת אבות שבשמ"ע אבל ה' עליון ל"מ אכן במגילת תענית תניא כהן גדול משמש לאל עליון: הכ"ד המתכבד בידידתו מוקיר רב ערך תורתו מברכו במעולה שבברכות לאורך ימים ושנים בשובע שמחות אוהבו וידידו אהבה בלי מצרים בכל לב ונפש המצפה לרחמי שמים אליהו דוד ראבינאוויץ תאומים בהגאון אאמו"ר בנימן זצלה"ה מפאניוועז וכעת פק"ק מיר.
מכתב טו"ב. בעזה"י יום ד' ח' טבת תרנ"ו חארקוו.

כבוד ידי"ן וכו' מו"ה חיים חזקי' מדיני שליט"א נר"ו יאיר ויזרח עד ביאת הגואל צדק עם כל החוסים בצלו שלום וישי"ר בה' על התוה"ש. אחדשה"ט וכו' כעת אכתוב איזו הערות על דבר מכתבי הקודם ששלחתי לכת"ר.

א) על דבר מה שהקשיתי על הבכור שור שפירש דהא דאמרינן סוטה (ד' יו"ד ע"א) אלא מעתה לא ימחה דקאי על שם שמשון וכתבתי דקאי על תיבת שמש אם הוא שמו של הקב"ה כדמשמע להדיא מרש"י ותוספות שם כעת מצאתי שכן כתב בתשב"ץ (ח"א ס' קע"ז) שכתב שם וז"ל אפילו שמות מלאכי ה' מותר למחקן וכו' וכל שכן שמות בני אדם כגון צורי שדי ועמנואל ואליה שאף על פי שנקראין בשם הקב"ה שמות בני אדם הם ולא נתקדשו והכי מוכח בפרק ערבי פסחים (ד' קי"ז ע"א) דתניא התם ידידיה נחלק לשנים לפיכך ידיד חול יה קודש ומשמע דאם אינו נחלק לשנים הוי כולו חול וכו' ויעויין בכתבי מהרא"י (סי' קפ"ח) לענין שם ידידיה שהביא דברי רב דנחלק לשנים ואחר כך כתב וז"ל אמנם היה נראה דכיון דקאמר תלמודא ופליג ריב"ל בהללוי' ומצינו למימר דהוא הדין פליג ריב"ל אידידיה וכדריב"ל קיי"ל וכו' עכ"ל ויעויין בטיב גטין סוף שמות עיירות ונהרות בב"ש ד"ה גרסינן בט"ג שם (אות א') וזת"ד כיון דבקרא כתיב (ש"כ י"ב פ' כ"ד) וה' אהבו (ושם פ' כ"ה) ויקרא את שמו ידידיהבעבור ה' ופירש רש"י בעבור ה' אשר אהבו ולפי זה ליכא לפרש בידידיה פירוש אחר כי אם שנכלל בו שם ה' ולפי זה לריב"ל דאמר מאי הללוי' הללוהו בהלולים הרבה על כן דוקא בהללוי' דאפשר לפרש כן מה שאין כן בידידיה ע"כ דנחלק גם לריב"ל (ומקש' אמהרא"י) (רק באידך דריב"ל דאמר הללוי' כולל שם ושבח בבת אחת אפשר לומר כן גם בידידיה כיון שהורכב ורעשה תיבה אחת עם ידיד אין בו משום קדושה יעו"ש וצ"ע שלא מביא דברי התשב"ץ) עכת"ד: אמנם אפשר לומר דודאי לא פליג ריב"ל דידיה אדידיה לענין דינא ויותר אית לן לומר דרק בפירוש תיבת הללויה קאמר ריב"ל שני פירושים וכי היכי דבאידך דריב"ל לא קאמר טעמא דלכן אין מחלקין תיבת הללוי' כי אם שמפרש פירוש התיבה וממילא שמעינן דלא נחלק הכא נמי במאי דקאמר בהללוי רבים לא אתי לאפוקי דאם לא נימא כן אז נחלק וכמו שם אליעזר דכתיב דקראו על שם אלקי אבי בעזרי דהוי כידידיה ומכל מקום ליכא למאן דאמר דנחלק (וכן שם עמנואל שהביא התשב"ץ והוא בישעי' (ז' י"ד) ופירש רש"י עמנואל לומר שיהא צורנו עמנו) ולפי זה לא קשיא מידי על מהרא"י אלא שלצ"ע בזה מה שאמרו במסכת סוטה (יו"ד ע"א) שמשון על שם הקב"ה נקרא ואקשינן אי הכי אסור למוחקו ולק"מ שלא אמרו זה על שמשון כי אם על שמש וכו' ולפום האי דסלקא דעתין דשם הקב"ה שמש הוא ותירצו דכנוי הוא שמש וכו' עכ"ל התשב"ץ

(ולפ"ד התשב"ץ ורש"י ותוספות דמעתה לא ימחה הוא ע"י שמש צ"ל הא דמתרצינן אלא מעין שמו של הקב"ה פירוש דשמשון נקרא על מעין שמו וכו' דשמש מעין שמו הוא וכדמסיק מה הקב"ה מגין וכו' וכ"ד הת"י (תהלים פ"ד) ארום היך שור רם ותרים תקוף ה' אלהים וכו' וכפירוש רש"י שם בסוטה שמש לשון חומה וכו'):

ב) בדברי נקודות הכסף (סוף סי' רע"ו) שכתב על מה שכתבו תוספות סוטה (ד' יוד' ע"א) דשלום אינו נמחק ותנא ושייר וכתב וז"ל וראיתי מי שרוצין לפרש דהתוספות כתבו כן להמקשה אבל לא למסקנא אבל המעיין היטב בתוספות יראה דליתא עכ"ל והבאתי דברי מאיל המלואים במכתבי הקודם ודחיתי דבריו ואכתוב הנלע"ד פירוש דברי הרוצין לפרש ודחיית הנקוה"כ הרוצין לפרש סוברים דהמקשה סלקא דעתיה דשמש שם ממש כיון דשמש הוא שם העצם ולא דחי לרחום וחנון דהוא שם התואר ודמי לשם שלום ואף דמתרגמינן טל שמש ומגן היך שור רם וכו' הא גם על שלום מתרגמינן דעבד ליה שלם מכל מקום מדלא כתיב ה' שלומי הוא קדש כמו דכתבו התוספות שבת יו"ד ע"ב (ד"ה ומתרגמינן) הכי נמי מדלא כתיב שמשי ומגיני כדכתיב (תהלים י"ח ול"א) ה' סלעי ומצודתי הוי שם ממש ולדברי המקשה כתבו התוספות דגם שלום אינו נמחק אבל למסקנא דאמרינן דשמש הוה מעין שמו ולא שם ממש ופירושו כתרגומו מגין ומציל היינו חומה ונמחק הכא נמי שם שלום נמחק אמנם המעיין היטב בתוספות יראה דליתא דז"ל התוספות שם ונראה דתני ושייר ועדיף מחנון ורחום דנמחק דלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך חנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דחי אלא מעין שמו כמו חנון על שם שחונן ומרחם על בריותיו עכ"ל חזינן דהתוספות מחלקין בין חנון להלום דחנון לא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך ולכאורה נראה הא דלא מחלקינן כמ"ש לדברי הרוצין לפרש בין שם העצם לשם התואר דלפי זה מאי מקשינן בגמרא שבת (יו"ד ע"ב) על שלום מהנאמן הא נאמן הוא שם התואר כמו חכם גבור ושלום הוא שם העצם אמנם גם לפי מה שכתבו לחלק בין נקרא שמו כך הכא נמי לא קשיא מהנאמן ואפשר לומר דזהו תירוצו של הגמרא שם דמתרגמינן אלקא מהימנא פירוש ואינו קריאת שם מה שאין כן שלום אף דמתרגמינן דעבד ליה שלם מכל מקום מדכתיב ויקרא לו משמע דשם הוא אמנם בתוספות בשבת שם מתרצים מדלא כתיב ה' שלמה ולפירוש התוספות שם לכאורה צריך עיון אמאי לא כתיב שמשי ומגיני ואפשר לומר דהא סיום הפסוק שם חן וכו' לא ימנע טוב להולכים בתמים דקאי אכולי עלמא ולפי זה אי אפשר לפרש שמשי וכו' ואולי לזה מסקינן בגמרא מגין ומציל על כל העולם כולו ושלום אשכחן (שופטים) ויקרא לו ה' שלום דמשמע

דקרא למזבח בשם ה' והכא נמי בשמש דאר"י דשמשון נקרא על שמו של הקב"ה משמע דשמו נקרא כך ומתרצינן דשמש אינו שמו אלא מעין שמו כמו חנון ואם כן שלום שהוא שם אינו נמחק ותני ושייר אפילו לפי המסקנא:

ג) בחפשי במסכת סופרים עם פירוש כסא רחמים להגאון ה"ר חיד"א ראיתי (בפרק ד' הלכה א') הביא דברי הראב"ן (ד' קט"ז סוע"ב) וז"ל ת"ר כתב שם קטן משם גדול כגון אל מאלקים י"ה מה' אינו נמחק שד משדי צב מצבאות כולו נמחק וכו' עכ"ל וכתב הרב חיד"א וז"ל הרי שכתב ראב"ן דצבאות כלו נמחק וזה מורה דפסק כר' יוסי וכו' עכ"ל ובמחכ"ת לא יתכן לפרש כן דהא כתב צב מצבאות ולעד"נ בפשיטות דתיבת כולו היינו וכו' (וכמו וכו' על פסוק) וכונת הראב"ן בתיבת כולו היינו וכו' על א"ה מאה"י דאיתא שם במס' (ולדברי קצת גם צד אות) אבל צבאות ודאי דס"ל דאינו נמחק כרבנן:

ד) בעיטור סופרים על (מ"ס פ"ד ה"נ) כתב דבכל מקום מצורף שם צבאות אל ה' חוץ ממקום אחד מלכי צבאות ידודון ומאריך בזה ובמחכ"ת נעלם ממנו הפסוק בפרשת תצא ופקדו שרי צבאות בראש העם וכן בירמיהו ג' י"ט חלת צבי צבאות גוים): והנני דוש"ת באה"ר בהדרת הכבוד מתכבד בקרבתו באהבתו אברהם יחזקאל בהר"ש ז"ל ארלאזאראוו מכתב ח"י ב"ה מוצאי ש"ק ויגש תרנ"ו לפ"ק נאווהרדק כבוד ידיד וכו' מוהר"ר חכם חיים חזקיאו מודיני סופ"י טב טבא הוא וטבא ליהוי.

גלילת יד קדשו הגיעני ויעזרו ה' להפיץ מעינותיו חוצה לתפארת תורתנו הקדושה והטהורה: ועל דבר מי שמערער על לשון שדי לענ"ד אין ממש בזה ומה שהמערער מדמה לסי' רע"ו אין זה דמיון דהתם כוונתו לשם יתברך אבל כאן לשדה הכוונה ואם כן גם קרא דבין שדי ילין לא נכתוב באגרת וחז"ל לא הקפידו רק על שם השם יתברך כשהיתה כוונת הכותב וכן אדני פז לא נכתוב באגרת ויש ספר אדני פז ולחנם להאריך בזה רק כבודו מגודל וכו' ידמה לחבוש בזה ועל כיוצא בזה נאמר כמ"ש חז"ל בעירובין דף מ"ח ע"א אלו דייקינן כולי האי לא הוה תנינן והיה זה שלו' מאדה"ש למר ולתורתו הק': ידידו הדוש"ת באהבה רבה ועצומה יחיאל מיכל הלוי עפשטיין החופ"ק מכתב יט ב"ה ה' טבת תרנ"ו קארטינגא.

כבוד וכו' אחדשה"ט לשמחתי נתבשרתי על הדפסת ספריו המאירים פני תבל ה' יהיה בעזרו ויצליחהו לטוב ועל דבר שמו ש' חמד בתקותי לעשות רצונו לכתוב מעט אם שאיני כדאי כלל ובאתרא דמריה ביתיה תלי זייניה וכו' וכל שכן שיש בידו מגדולי ישראל ולמה זה אנכי בעניי ובמיעוט ידיעתי אך באשר דרש ג"כ ממני והיום אינו בכדי שיעשה לערוך מכתב והדבר נחוץ כי החל להדפיס לכן בין כה וכה טרם כתבי אציע

עצה אחת לפני כתה"ר אם יוכשר בעיניו כאשר עשו בני רע"א ז"ל על השער של ס' חר"ע שהדפיסו צירי תחת א' של אייגר והיה לכבודו שלא יוקרא איגר בחי' כן עצתי אשר יצוה כ"ת על השער שאינו רק לכרוך בו להדפיס ציירי תחת ד' של שדי חמד ובזה יצא לדעתי לכל הדעות ולכל החששות גם למידת חסידות וכן עצתי העניה שכן יעשה אף שאיני אומר זאת לדוקא אבל יש עוד על השער שכתב בו יזכנו האל יתברך להגות וכו' זאת לענ"ד ראוימאד לצוות שלא ידפיסו זאת על העלה שבאה רק לכרוך את הספר העלה שהכורך ספרים קורעה לפי שיש חשש גדול לכאורה לענ"ד לפי שבאמת הכונה על ד' יתש אע"ג שלא נתקדש ובקרוב תקותי לערוך מעט דברים בזה במכתב למען עשות רצון צדיק וד' ישלח עזרתו מקודש לכבוד תורתו יאריך ימיו ושנותיו ויזכהו לזכות את הרבים ומלאו פני תבל תנובה מתורתו יפוצו חוצה: אריה ליב מכונה ליפקין.

מכתב כ מכתב שני מהגאון הנ"ל יצ"ו. ב"ה י"ב טבת תרנ"ו קארטינגא.

כבוד וכו' כש"ת מוהר"ר חיים חזקיהו מדיני נ"י: אחדש"ט כראוי כתבתי לכת"ר א' שבוע הקודמת ואנכי איני כדאי כלל ורק באשר לעשות רצונו חפצתי והנני לדבר מעט ג"כ וכתה"ר הלא ידע ויבין אם לקרב או לקבל דברי או לא: א) והנה בש"ך יו"ד סי' רע"ו ס"ק י"ב ששם של קודש שלא נכתב לשם קדושה אסור למוחקו אם לא לצורך תיקון דוקא ובמחנה אפרים בסוף הספר בהגהות בהלכות ס"ת הביא בשם פרי חדש שהוכיח מהרמב"ם שכתב דשם הכתוב על כלים והתיכו לוקה וסתם כלים השם לא נתקדש ואפי' אם נאמר שיתכן גם בהכתוב בכלי שיקדש אבל מכל מקום רובם נכתבו בלא קידוש והרמב"ם סתמא כתב דלוקה הרי סבירא ליה דגם כשלא נתקדש לוקה על מחיקתו ובטורי זהב סי' רע"ו סק"ב הביא בשם הגהות מיימוניות בשם רא"ם דשם שנכתב שלא בכוונה אין בו קדושה ולענ"ד נראה שאין פלוגתא ביניהם כי הגהות מיימוני שם פרק ששי מהלכות יסודי התורה הביא ראיה מגמרא דשבת דף ק"ד ע"ב היה צריך לכתוב השם וטעה ורצה לכתוב יהודה ושכח וטעה ולא הטיל בו דלי"ת עי"ש והרא"מ הוא ר' אליעזר ממיץ בספר יראים וכן הוא שם בסי' ט' ובכותב יהודה אין דעתו על שם כלל ורק בכי האי גוונא אייר הרא"מ והוא על דרך שהביא השד"ך שם ס"ק י"ב בכותב והייתם כאלקים שכונתו שלא על שם כלל והוא בדומה למה שכתוב במסכת סופרים פרק ד' הלכה ד' שם של חול הדומה לשם של קודש יעו"ש ובמחנה אפרים שם הביא לשון הרמב"ם גבי מין בזה הלשון שהוא אינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו אלא שמעלה בדעתו שזהו כשאר דברים הואיל ודעתו כן לא נתקדש השם עכ"ל הרמב"ם ופירש במחנה אפרים שם לפי שאין כוונתו על ה' כלל והוה דומה לכותב יהודה וכן

מוכרח מאריכת לשון הרמב"ם שלא כתב בקיצור יעו"ש במחנה אפרים אבל כשידע הכותב שהוא השם רק שלא קידשו לוקה על מחיקתו להרמב"ם וכן כתב מרן הבית יוסף בשם הסמ"ק כתב השם שלא מדעת וכו' ולפי זה לא פליגי כלל הרמב"ם ורא"ם והגהות מיימוני הנ"ל ומה שכתב הרא"ם בלא כוונה פירוש כמי שסובר שכותב יהודה וכנ"ל שאין כוונתו על ה' כלל וכן מוכח בס' יראים שמיד תיכף אחר זה הביא להקשות ממה שאמרו בערכין דף ו' ע"א דנכרי שכתב שם על הקורה ואמר לדעת ישראל הפרשתיה שאסור רק מקומו ובספר תורה אסור גם הגליון ולכאורה יש לתרץ דנכרי הכותב על הקורה מסתמא אינו מקדשו בפירוש ואינו חמור כמו הספר תורה לאסור כולו ומוכח מזה דגם הרא"ם סבירא ליה כהרמב"ם דהיכא דידע שכותב השם שה' הוא קדוש ג"כ מדאורייתא וכנ"ל ואין כאן פלוגתא כלל בין הרמב"ם והרא"ם כנ"ל:

ובזה ניחא ג"כ מה שהביא הגר"א סי' רכ"ו ס"ק ו' נתכוין לכתוב יהודה ולא הטיל בו דלי"ת מוחקו וכותב את ה' ולקמן נכתוב בזה היינו לפי שהיתה כוונתו רק על יהודה כנ"ל ועיין עוד ביאור הגר"א אורח חיים סי' ל"ב ס"ק נ"ז: ב) ולכאורה ראיה עוד להרמב"ם הנ"ל אף ע"ג שלא קידשו בפירוש אסור מן התורה שהרי ילפינן מקרא ואבדתם את שמם וכו' לא תעשון כן לה' וכו' וכמו שכ' הרמב"ם שם פרק ו' מהלכות יסודי התורה ובמכות כ"ב ע"א ואם יהיה חילוק בשם הקדוש נצטרך לומר דגם לענין שלהם לא נוה לאבד רק הנכתב לשם עכומ"ז דוקא ופירש בפירוש שהרי הכתוב אומר לא תעשון כן משמע באותו אופן שצוה באותו אופן אסר ואם כן קשה הא קרא סתמא כתיב שמם ועוד שהכתוב אומר בריש הפרשה בארץ וכו' ומנין ידעו איזו פירשו בפירוש לשם ע"כ והרמב"ם לשיטתו דספק דאורייתא מן התורה לקולא וא"כ על כרחין לומר דשלהם החיוב בכל אופן שאם לא כן היו ראוים להיות כולם פטורים מספק וממילא האיסור לה' בכל אופן אם אך ידע שהוא השם כנ"ל וכ"כ סברא זו לדמות האיסור לאופן החיוב בחתם סופר יו"ד סי' רנ"ו ד"ה היוצא לענין בצבע ולא בדיו ע"ש: ג) ועוד קצת ראיה להנ"ל מגמרא סוטה דף יו"ד ע"א שמשון וכו' אי הכי לא ימחה ומסתמא שעל שמשון הכתוב בקרא איירי ושם אין מקדשין דאסור לקדש כיון שהכוונה באמת על שמשון בן מנוח ומוכח כנ"ל ואם כוונת הגמרא אם יכתוב שמשון בפני עצמו ויקדשו ויכוונו על קב"ה א"כ יקשה שמא באמת כן ומאי דלא קתני במסכת סופרים שאינו נמחק דתנא ושייר כמו שכתבו תוספות שם ומנא לן לדחות לגמרי המימרא משום זה וכעין מה שכתב בזה בבכור שור סנהדרין ס"ה ורמז עליו בשע"ת א"ח סי' פ"ד ע"ש (עיין בהערות שבסוף המכתב הזה אות א'):

ולכאורה עוד ראיה מסוגיא דשבת ס"א ע"ב בקמיע שבקמיעות בוודאי יש אותן שאינו מקדש לשם ה' דוקא רק כותב לשם החולה שיתרפא ויש גם כן קמיעות שצריך לקדש ובסוגיא שם מוכח שבכל הקמיעות יש קדושה שמתחלה אמר בקמיע של עיקרין וכו' ופריך על זה ומוקי לה בכמה אופנים ועל כל אחד פריך עלה וקשה הא הוה ליה לאוקמא בקמיע שלא קידש בפירוש לשם קדושת ה' ומזה מוכח שגם כשלא נתקדש בפירוש אסור ואם כן הא דמייתי שם ראיה מן היה שם כתוב על הכלי מוכח לכאורה דגם הגמרא ס"ל כסברת הפר"ח שהבאתי למעלה שבשמות שעל הכלים רובן אינם מקדשים את השם לשם קדושת השם וראיה משם גם כן להרמב"ם הנ"ל וכנ"ל (עיין הערה ב'): ועיין שבת דף ק"כ ע"ב היה השם כתוב על בשרו ומפורש שם דהוה דאורייתא ומקשה שם דרבנן אדרבנן ולמה לא תירץ דהיה כתוב על בשרו איירי שלא נתקדש בפירוש ולכן מותר מן התורה למוחקו ואם כן הוא ראיה להנ"ל ויש לדחות מדנקט סתמא ס"ל דבכל ענין איירי עיין שם: ויעוין סוכה דף נ"ג גבי דוד לכתוב שם אחספא ולכאורה למה לא כתב ולא קידשו דוקא לשם קדושת ה' ומוכח מזה דגם באופן זה אסור למחוק מדאורייתא וזה יש לדחות אולי לא היה מועיל השם אם לא היה מקדשו בפירוש והוא דוחק וכן מה שלמד שם משמי שנכתב וכו' של סוטה משמע לכאורה כנ"ל רק שיש לדחוק דס"ל דסוטה צריך לקדש השמות כס"ת ואולי זהו שאמר שם שמי שנמחק בקדושה וכו' אך הרמב"ם בהלכות סוטה פרק ג' הלכה ח' לא הזכיר שצריך לקדש השמות ולשיטתו אזיל דס"ל דאסור מדאורייתא בכל ענין גם כשלא כיון לקדשו וכנ"ל ואם כן אינה ראיה שצריך לקדש ועיין עוד בתשובת נודע ביהודה חלק א"ח סי' י"ז וחלק יו"ד סי' קפ"א מבואר דפשיטא ליה דאסור למחוק אף על פי שלא נתקדש ע"ש אמנם שאסור להביאו לידי בזיון זה אין צריך ראיה שהוא גמרא מפורשת בראש השה דף י"ח ע"א ונמצא שטר מוטל באשפה ע"ש ובודאי כשכתבו זמן השטר ליוחנן כהן לאל עליון לא קידשוהו כלל ועיין עוד אורים ותומים ונתיבות המשפט ח"מ סי' כ"ז לענין כתיבת אדי"ע בשטרות עי"ש באורך:

והנה ראית הרא"ם בס' יראים סי' ט' המובא בהגהות מיימוניות פרק ו' מהלכות יסודי התורה שהבאתי למעלה אינו מובן לענ"ד דמה ראיה משבת ק"ד גבי היה צריך וכו' ורצהלכתוב יהודה הא שם לענין הכשר הספר תורה איירי כמו שאמרו מעביר עליו וכו' להכשיר הס"ת ולהכשיר הס"ת פשיטא שצריך קידוש דוקא כמפורש בגטין נ"ד אזכרות שלהן לא כתבתי לשמן ואין ראיה משם לענין היתר מתיקה ולכאורה היה אפשר לומר דבאמת הרא"ם איירי רק לענין הכשר ספר תורה ומייתי משם שאפילו שם אחד אינו

קדוש ואינו כשר הס"ת אם לא קידש ולשון הגהות מיימוניות שם בשם הרא"ם ואין בהם קדושה אבל לפנינו בספר יראים סי' ט' ליתא לשלשה תיבות אלו ואם כן אין ראיה כלל דהרא"ם איירי במחיקה אבל לכאורה ממה שכתב שם בסי' ט' דאיירי לענין איסור מחיקה וגניזה לכאורה משמע יותר דאיירי גם בזה לענין מחיקה ולפי זה אינו מובן הראיה שמשם אין ראיה כלל לכאורה לענין מחיקה (עיין הערה ג'): וכתבתי למעלה שגם אם כוונתו לענין מחיקה מכל מקום מביא ראיה רק היכא שכיון לשם יהודה ולא לשם השם כלל ועיין עוד ביאור הגר"א א"ח סי' ל"ב ס"ק נ"ז וז"ל ושבת ק"ד ב' הרי שהיה צריך וכו' ומשמע דוקא משום שכוונתו לתיבה אחרת אבל כוונתו לשם וכו' עכ"ל: ובענין כשסבר שכותב שם אחר כמו יהודה איתא במסכת סופרים פרק ה' הלכה ג' הובא בביאור הגר"א יו"ד סי' רע"ו סק"ו בזה הלשון היה צריך לכתוב את השם ונתכוין וכתב את יהודה ולא נתן בו ד' מוחקו וכותב את השם ר' יהודה אומר יחזור עליו את הקולמוס ויקדשנו אמרו לו אין זה מן המובחר עכ"ל אם כן מוכח דכשכתב לשם יהודה מותר למוחקו לפחות לצורך תיקון הספר אך לכאורה מוכח מזה להיפך שהרי ברייתא זו הובא בגמרא בשלשה מקומות כלשונה בשבת דף ק"ד ובגטין דף כ' ובדף נ"ד והשמיט הגמרא מה שכתוב באמצע הברייתא מוחקו וכותב את השם ואין דרך הגמרא להשמיט באמצע מה שנצרך להדין ועוד דהא לרבנן אין תקנה ויצטרך לגנוז את היריעה ויש עצה קלה למחוק ולכתוב והעצה כתובה באמצע הברייתא ואיך יתכן שיביא הגמרא התחלת הדבור וישמיט באמצע מזה נראה בעליל דהגמ' לא ס"ל בזה כהברייתא או לפחות לא היה בגירסת הגמ'.

וטעות סופר הוא ואין לסמוך אליה. ויותר נראה שהגמ' לא ס"ל כן ולכן השמיטוה ולפי שיטת רבינו תם בתוס' מנחות ל' ע"ב דקיימא לן לדינא דאין כותבין שם על המחק מתורץ יפה דהברייתא ס"ל ע"פ כמאן דאמר שכותבין השם על המחק ולא אתיא כר' יהודה דאוסר שם במנחות ור' יהודה פליג בתרתי ולכן הגמרא השמיטה דלא קיימא לן דאין כותבין על המחק אבל להרמב"ם וש"ע א"ח ל"ב ס' כ"ד ויו"ד רע"ו סעיף ז' דמותר לכתוב השם על המחק אם כן מוכח מהשמטת הגמרא דאסור למחוק שם הוי' גם אם הכותב סבר לכתוב יהודה ויש לומר עוד כיון ששם הוי' לא נקרא שום איש ושום מלאך ולא נמצא הויה רק כשהכוונה לשם ד' ורק כאן היה סבה רחוקה שטעה ב' טעותים סבר לכתוב יהודה ושכח הדלית מה שאינו מצוי כלל אם כן הרואה מוחקו נראה כמוחק ד' ואסור משום כבוד ד'.

עיין רמז לזה ודוגמא קצת בסנהדרין מ"ו ע"ב משל לשני אחים תאומים וכו' הרואה יאמר וכו' ויתכן עוד דהברייתא גם כן מתיר רק למחוק בצנעה וס"ל כסתם משנה שוטחן בחמה ולא כננד העם שבת קמ"ו ע"ב והגמרא פסק כרב (דלענין דאורייתא) כל שאסור מפני מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור וכמ"ש שם תנאי היא לכן השמיטוהו דאסור למוחקו גם בצנעה מפני כבוד ה' כנ"ל שתיבת הוי' נראה נכתב לשם ה' ולפי זה אולי יש לחלק בין זה למה שכתב הש"ך סי' רע"ו ס"ק י"ב לענין והייתם כאלקים דשם נראה מוכח קצת שהוא חול או לפחות ספק להקורא מה שאין כן אותיות הוי' הרואה יאמר שהוא נכתב לשם השם וכנ"ל כמשל שבגמ' דסנהדרין הנ"ל ועיין לענין מראית העין בחדרי חדרים בתו' כתובות ס' ע"א ובמג"א סי' ש"א ס"ק נ"ו ובש"ך יו"ד פ"ז סק"ו: ולכן לענין להזהר שלא יהיה מוטל בבזיון שיש בזה יותר בזיון מראית עין כמו המחיקה שמוחק בעצמו בחדרו ויוכל להודיע לעומדים לפניו בשעתו שלא נכתב לשם ה' אבל להניח לבוא לידי בזיון יש לומר שאפילו תיבות שאין כוונת הכותב לשם מכל מקום כיון שהעוברים שיראוהו בבזיון יטעו לומר שהוא שם יתכן שיש בזה איסור כמשל האחים הנ"ל וראוי לחוס על כבוד קונו אבל כשהכוונה לד' אין צריך ראיה שהרי מפורש בר"ה י"ח ב' שהבאתי למעלה שביטלו אדרכתא מן שטרי ע"ש אף על גב שבודאי לא היו מקדשים ואם אין הכונה להשם כלל אולי יש לדמות אם מותר להביאו לידי בזיון לפלוגתת הב"ח והט"ז בא"ח סי' פ"ד דלהב"ח ומ"א אפילו מי ששמו שלום וקורא לו האדם מכל מקום כיון שגם ד' נקרא שלום אסור להזכירו במקום בזוי אף על גב שכוונתו על האדם ואם כן אסור גם כן בהכתיבה שיונח במקום שאינו מכובד ולהט"ז שם אולי מותר באופן זה והיינו שיהיה מוכח קצת שאין הכוונה על השם וכנ"ל: ולכאורה מן הגמרא דשבת יו"ד ע"ב משמע דאסור לומר שלום בבית המרחץ אפילו לקרות אדם וכדומה שמבואר בגמרא דשם שמותר לומר הימנותא במרחץ שאינו שם רק נקרא אלקא מהימנא והנה אם יאמר הימנותא ויהי' כוונה על ה' או שיאמר הימנותא ויהיה כוונה שנשבע בה' שהוא מהימן שכן היה לשונם פשיטא שבאופן זה אסור לאומרו בבית המרחץ דלא גרע משאר תורה ואם יהיה הכוונה שהשם מהימן אין לך תורה גדולה מזו וע"כ הכוונה של הגמ' שמותר לומר הימנותא לכוונה אחרת ומוכח מזה ששם שלום אסור אפילו לכוונה אחרת רק כיון שהוא שם ד' אסור להזכירו במקום בזוי אפילו לכוונה אחרת לכן הימנותא מותר באופן זה כנ"ל ומכל מקום יש לחלק בין בית המרחץ שאסור לדבר גם בדברי תורה שחמור איסורו יותר ומקום בזוי יותר ואומר בפיו ממש: ומה שכתבתי לעיל לענין שנראה כמו שם יש לעיין עוד אם גם הברת ונקודת התיבה בקריאתה אינו כמו השם אם באופן זה אין

לחוש או כיון שאין נקודות כתובות יש לחוש ולכאורה מצד הסברא היינו הך שהרואים יטעו אבל יש להוכיח שהרי מעשים בכל יום וכותבים במכתבים אל (רעהו) ואין חשש כלל אפילו להמחמירים לא שמענו מי שיחוש בזה אולי יקראו כמו שם ואולי הטעם כיון שיש אל גם כן הקורא יבין שלכן מושלך לפי שאין כוונה לה' וגם עפ"י רוב מוכח מן הענין שהכוונה אל ולכן אין חשש בדבר ושאינו דומה כלל לשם הוי' שאין מצוי כלל שיהיה הכוונה שלא לשם השם וכנ"ל: ובמס' סופרים פ"ד ה"ד איתא בזה הלשון וכל שמות הדיוטות שאותיותיהן אותיות השם הרי אלו נמחקין ונראה לפרש דאיירי כשלא קידשו ואשמועינן דלא חיישינן למראית העין או שלא נאמר שאותיות השם קדושים בכל אופן ומ"ס לשיטתו אזיל כנ"ל.

וי"ל שבזה גם הגמרא מודה כיון שיש שם הדיוט כן ולא דמי לשם הוי' וכנ"ל ובביאור הגר"א סי' רע"ו סק"ו הביא הא דמ"ס הזאת התחלתה ופירשה כשקידש גם כן ואינו מובן לענ"ד כלל שמה בכך אם גם יש שם הדיוט כזה הלא גם אותיות השם הוא כן ואם כן תלוי לפי הכוונה ואם קדשו הרי כיון בו לד' וא"כ אותיות השם ונכתבו בקדושה ובכוונה לד' ובקידוש איך יעלה על הדעת כלל שיהיה מותר למוחקו באשר יש גם כן הדיוט כמוהו ולא גרע מאילו נכתב על הכלים בקדושה כמו שכתב הט"ז שם סי' רע"ו סק"ב ולכן צ"ל שהגר"א לפי פירושו הוא מוחק שלשה תיבות אלה שאותיותיהן אותיות ה' ופירושו כגון שם אברהם וכדומה אף על פי שקידשו אינו מועיל שד' לא נקרא אברהם ודומה למקדיש בעלי מומין למזבח אבל זה אינו דאם כן למה הוצרך הגר"א להוכחה דאיירי כשקידש כיון דשם אחר הוא ולא קידשו פשיטא דלא קדוש.

וע"כ איירי כשקידש ולכן אין לתרץ כן דברי הגר"א ואיני מבין דבריו לענ"ד ועל מ"ש בשו"ע שם אלהים אחרים קשה דכשכותב אלקים ומקדשו הרי נתקדש וכשמוסיף תיבת אחרים במה יפקע קדושתו וישאר השם בקדושתו ותיבת אחרים ימחוק יעויין בביצה דף כ' ע"א הריני נזיר ואגלח ממעות מעשר בני יעו"ש פריש רש"י דאמירה לגבוה וכו' וע"ש תד"ה נזיר וכו' ועיין בבאקמא ע"ג ע"ב וגם במקדיש תמימה ותיכף אחר גמר דבריו יתיילד בה מום לא יוסר ממנה הקדושה (וכל שכן במום עובר וכן כאן שאפשר למחוק תיבת אחרים דומה למום עובר) (ובלאו זה יש בזה עיון מדברי הרמב"ם פרק א' מאיסורי מזבח הלכה ג' שבדיעבד מקדיש בעלי מומין קדוש ע"ש ובראב"ד שם) ויש לומר דגם הש"ע איירי רק כגון אלקים אחרים שבק"ש השמרו לכם וכו' וסרתם ועבדתם אלהים אחרים שאפילו בלא תיבת אחרים כשכותבו אחר תיבת וסרתם ועבדתם הוא כמפורש אחרים ואיסור גדול לכתוב כאן שם קדוש והוה כמחרף ח"ו ולכן בעת הכתיבה אינו חל

הקדושה ודומה למקדיש בעל מום עובר שבעת ההקדש הוא בעל מום כנ"ל וכן בקרא לא תשתחוה לאל אחר וכדומה אבל בפסוק ושם אלקים אחרים לא תזכירו אין הכי נמי אם יקדש תיבת אלקים קדוש כי תיבות ושם אלקים לבד אין בזה קלקול רק שלא במקומו ודומה לכותב על כלי וקדוש וכשכותב אחר כך אחרים אין בכחו להפקיע קדושתו רק מחוייב למהר למחוק תיבת אחרים וכל הכתוב באותו פסוק אבל ושם אלקים אסור למוחקו כן נראה מצד הסברא ועל פי דרך זה יש לפרש גם כן דברי הגר"א הנ"ל דאיירי כשכתוב קודם לו כמה תיבות שמוכח שכונתו על ההדיוט ולכן אם יכתוב אחר כך שם ההדיוט הוא כאותיות השם אפילו אם יקדש לא יועיל לשיטתו וצריך התבוננות בכל זה:

ויש עוד בכל זה להאריך אך אינו נוח לי להאריך ולכן אזכיר בקצרה שבמה שמבואר למעלה אם יחפוץ כת"ר לעשות כפי עצתי שכתבתי במכתבי הקודם לצוות שעל העלה של השער יודפס תחת הדל"ת של שדי חמד צירי גדולה וכדרך שעשו הרבנים בניו של הגאון ר"ע אייגר שהדפיסו צירי גדולה תחת א' של אייגר בהשער של תשו' רע"א (לא ידעתי הטעם) ובזה לענ"ד יצא מכל חשש לפי מה שנתבאר למעלה כיון שאין כוונתו על השם כלל וגם על המדפיס שהוא הכותב לענין הדין אין לחוש באופן זה שמא סבר שהוא שם דהא נקודת צירי תחתיו (ואותם יוכל להודיע גם כן בפרטות שאין פירושו לשם רק על שדי חמד שבישעיה צ"ב י"ב) וגם לחשש מראית עין או כבוד ה' שלא יסברו הרואים שהשם מוטל לבזיון ח"ו אפילו אם נאמר שתיבת חמד אינו מוכיח לכל מי שלא ידע הקרא דישעיה הנה הצירי שתחת הדל"ת מוכיח לכל ולכן באופן זה לענ"ד אין חשש כנ"ל: ואמנם הנדפס על השער יזכנו האל יתברך להגות בתורתו וכו' ולפעמים מדפיסים גם על העלה שהספר כרוך בה כתמונת השער ראוי לצוות עליהם שבהעלה שכורכין בה אל ידפיסו כן וכמובן זהו הכוונה על השי"ת ושמא יבא חס ושלום לידי זלזול וכנ"ל ועיין ט"ז סוף סי' רע"א לענין הדפוס זהו מה שאני מציע לפני כבודו לפי מיעוט ידיעתי אחרי הרשיון מכת"ר ודבריו במכתבו שחפץ שגם אנכי אכתוב מה בזה ואת כת"ר הסליחה וקצרתי באמרים אלה כי אין ראוי וצורך להאריך לפני כבודו הרמה וד' ממרום ישלח עזרתו מקודש לכת"ר להפיץ אורות ספריו עוד על פני תבל כחפצו הטוב ונזכה להנות מהם לטובה ונקרא לו כלי חמדה כי באמת תועלת רב וכלי חפץ וחמדה המה ספריו היקרים עוד יאריך ה' ימיו ושנות חיים ושלום יוסיפו לו לטובה ושלוה וטוב נצח:

מוקירו ומכבדו כערכו הרמה והנשאה אריה ליב בא"א מו"ר ידידיה ליפמאן זלה"ה מכונה ליפקין הערות על הנ"ל א) ועל מה שכתבו תוס' סוטה יו"ד א' שי"ל תנא ושייר יש לדקדק מאי שייר דהאי שייר כמ"ש בבבא קמא ט"ז ע"א וש"מ ומשמע שדברי התוס' הם

גם להמסקנא דשמשון מותר למוחקו כמ"ש בנקודת הכסף יו"ד סי' רע"ו על הש"ך ס"ק ט"ז ואם כן מאי שייר ויש לומר דשייר שמות שבקמיעין כדמוכח בשבת ס"א ב' שאסור למוחקן שיליף שם ומדמה אותם לשם שנכתב על הכלים והרמב"ם פרק ו' מהלכות יסודי התורה כתב שהמתיך שמות שעל הכלי לוקה ואם כן הוא הדין לקמיעין שאסור למוחקן וכמ"ש שם בשבת שם דבעי גניזה וכן אמרו בשבת דשם שכתוב על בשרו אסור למחוק ביד מדאורייתא עי"ש דף ק"כ ע"ב ואם כן הוא הדין לשם על כלי ובשמות של קמיעין ולכן יש לומר דשייר שמות קמיעין ולהפוסקים דשלום מותר למוחקו יש לומר דלא קתני במ"ס שם שכתב קמיעין שלא שייך לפרשן ועוד דלא קתני רק השמות הכתובים בתורה: ב) וכן משמע דלכאורה דצריך ביאור שאלת הגמרא בשבת שם קמיעין אם יש בהם קדושה מאי הספק לענין גניזה שאם נכתבו השמות ונתקדשו כראוי למה לא יוצרך גניזה ומהו הספק הא המוחק השם עובר בלאו ולכאורה מקום ספק לפי שאינם שמות השבעה שכתובים בתורה שאינם נמחקים אבל וזה אינו שאם זהו הספק איך פשיט הגמרא משם הכתוב על כלים דאיירי בסתם שם מן הז' שאינם נמחקים עיין יו"ד סוף סי' רע"ו ס"ק י"ג וגם אין סברא שהשאלה משום שאינם כתובים בספר תורה הא יש לפשוט מפרשה סוטה שכתובה בפ"ע ולמד אחיתופל ממנה ק"ו בסוכה נ"ג ולמה נסתפק דוד ולמה הוצרך לקל וחומר וכן אמרו בעוד מקומות שמי שנכתב בקדושה נמחק על המים וכו' עיין סוכה נ"ג שם שלא הותר רק משום שלוה ע"ש ונדרים ושאר מקומות ע"כ יש לומר שזהו גופא עיקר שאלת הגמרא על קמיעין שהרבה מהם אין מקדשין השמות לשם קדושת השם ורק כותבין לרפואה ולשם החולה שיתרפא ופשיט הגמרא מן שם על כלים שנכתבו רק לנוי ואין מקדשים אותם ואם כן מזה ראיה גם כן להנ"ל ולהפר"ח וכנ"ל: ג) ומה שהקשתי על ראית הרא"ם אין לתרץ שראייתו משום שבאותה ברייתא קתני במסכת סופרים פרק ה' הלכה ג' שמותר למחוק ולכתוב השם במקומו כשכיון לכתוב יהודה וכמ"ש למעלה כי בס' יראים סי' ט' שם הביא רק מה שמובא בגמרא ומה שכתוב במ"ס לא הביא שם אם ק אין ראייתו מזה ולכאורה אולי יש לתרץ כונת רא"ם דסבירא ליה כשיטות המובא בשערי תשובה א"ח סי' ל"ב ס"ק י"ט דאסור להעביר בקולמוס על השם דהוה כמו מחיקה ולכן מייתי ראיה משם לפי שהכותב כונתו על יהודה מותר להעביר קולמוס דהוה כמו מחיקה שהרי ר' יהודה אומר מעביר עליו קולמוס ומקדשו וחכמים לא פליגי שמותר רק שאינו מן המובחר לענין ס"ת אבל מודו שאין כאן איסור אבל דוחק לפרש כן דברי הרא"ם וגם דין זה אינו מוסכם ויש דס"ל דמותר העברת קולמוס עיין חתם סופר יו"ד סי' רנ"ו ועיין מקומות המצויין בפ"ת יו"ד סי' רע"א ס"ק י"ח וסי' רע"ו

סק"ו ויעויין גטין י"ט ע"א: ויש עוד לענ"ד דרך לפרש ולתרץ דברי הרא"ם הנ"ל ואין רצוני להאריך עוד וה' יהיה בעזרינו לטובה: מכתב כא.

בעה"י יום ה' ט' טבת תרנ"ו ראססיין. ככוד וכו' כקש"ת מוהר"ר חיים חזקיאו מדיני נ"י אבדק"ק קראסובאזר יצ"ו בעל המחבר ספרי שדי חמד.

מכתבו נכון הגיעני והנה תש כוחי ועיני כהות ועל דבר ההערה בשם שדי חמד שיש מי שחושש שהם אותיות השם בדף השער הראשון שהכורכים משליכים אותו ונמצא מוטל בבזיון ונראה שהוא מפני שבטלו אדרכתא משטרא (ראש השנה ד' י"ח) שמוטל בבזיון אלא שאינו מתכוין לקדושת השם אך הלא נזהרין שלא לגמור שם ישעי' וירמי' ועושין רק רשימה בסוף לפי דהוי שם ואולם אין נזהרין בריש התיבה כמו אליקום ואלחנן ויש לומר דלא חששו רק בשם הויה ברוך הוא אך אם כן הוה להו לחשוש בשם יהודא יהושע יהואש בראשו והספרדים כותבין בראשו גם כן באל"ף אבל האשכנזים אין חוששין בראשו ואולי מפני שאפשר להוסיף ולהשלים בסוף לשם הוי' שלים מה שאין כן בראשו ובשאר שמות לכולי עלמא אין חוששין אפילו בסוף כמו בשמישראל מיכאל גבריאל וכדומה וכל שכן בראשו כמו שאין נזהרין לכתוב אל כבוד מה שדומה לשם וכדומה ובמקום צורך לא חששו כלל כמו בגט ואולי לפי שבכתב אשורית נזהרין טפי שלא לבזות והכא נמי בשם הספר מכל זה נראה דבנדון דידן אין בזה שום חשש ועיעור כלל: כה דברי ידידו הכותב וחותם אלכסנדר משה בלאאמו"ר מ' צבי זצלה"ה אבן לפידות חופ"ק ראססיין מכתב כב ב"ה ז' טבת תרנ"ו לאמזא יע"א.

כבוד ידיד נפשי וכו' מוהר"ר חיים חזקיהו מדיני הגאבד"ק קאראסובאזאר יצ"ו. שלום וברכה מכתבו היקר הגיעני ושמחתי לשמוע כי זיכהו ה' לעסוק בהדפסת חלק שני מחיבורו היקר כה יוסיף ה' עליו חסדו להפיץ מעינותיו בקרב ישראל: והנה נמשכה תשובתי איזה ימים וכו' ורצוף בזה העתקה אשר לדעתי אין בזה שום חשש וכדעת מעכת"ה וקצרתי מטרדותי וגם כי הענין אינו דורש פלפולים ולפלא לי על המערער אם הוא רב וידיו רב לו בתורה מה ראה בזה ומה הגיע לו על ככה: והנני דוש"ת מרחוק באהבה רבה מברכו בכל טוב וברכה ואוי"ט במנוחה על התורה והעבודה כנפש אוהבו מלכיאל צבי הלוי טענענבוים האב"ד דק"ק לאמזא ואלה דברי תשובתו: על דבר אשר ערער רב אחד על אשר קרא מעכ"ת חיבורו היקר שדי חמד באשר העלים הכפולים משער הספר מוטלים על פי רוב בבזיון ויש בזה משום בזיון שם קודש וכמ"ש הפוסקים ובמעיל צדקה סי' כ"ד שאפילו שלא נכתב השם בקדושה מכל מקום אסור למחקו ולבזותו והציע הרב המערער שיקרא שם חיבורו בחלק השני השדי חמד (צ"ל שדה

חמד) ולפי דעת מעכ"ה אין בזה חשש וחפץ מעכ"ת בצדקת לבו לדעת דעתי בזה: הנה מטרדותי כעת וכו' לא אוכל להאריך כראוי וגם כי נושא הענין אינו דורש אריכות לזאת אשיב בקוצר דברים למען אפיס דעתו הק' ולהוציא החשש מלבו הטהור.
והנה אם באנו לתקן חשש זה אין צריך לשנות שם הספר רק לעשות נקודה בשמאל השין כדי שיקראוהו הכל בשין שמאלי. אבל לדעתי אין בזה שום חשש ומה שכתבו האחרונים שאסור למחוק שם שנכתב שלא בקדושה.
היינו רק שכתבוהו על הוראת שם הקדוש וכגון שכתב איזה פסוק וכדומה שלפי הענין הוא מורה על שמו יתברך וכמו שכתבו האחרונים שאפי' אם כתב בלע"ז מלה המורה בלשון לע"ז על שמו יתברך ג"כ אסור לבזותו ועיין חות יאיר סי' ק"ו ובהכי איירי במעיל צדקה שם בפסוקים הכתובים על כותלי בית הכנסת ע"ש אבל היכא שכתבה לשם הוראה אחרת והוא נקרא בנקודות אחרות ודאי שאין עליו קדושת השם כלל: וראיה ברורה לזה מהא דאיתא במסכת סופרים פרק ד' הלכה ד' כל שמות הדיוטות שאותיותיהם אותיות השם הרי אלו נמחקין וחשיב שם אלקים היכא דקאי על הדיוט וכן חושב שם כל השמות שישנם בתורה והם של חול שכולם נמחקין הרי מפורש שאין חשש בזה ועוד דאם כן תיבת אל בסגול יהא אסור למוחקו כשהוא בלי נקודות וכן תיבת אלה בצירה האלף הם כאותיות השס שנכתב חסר ועיין פתחי תשובה ריש סי' רע"ו וכן אהיה וכן תיבת אדוני שישנו בתורה חסר וכן צבאות כשיכוונו בזה לצבאות חיל אנשים כל אלו וודאי שנמחקין אף שהם אותיות השם והוא הדין בנדון דידן וכן קיימא לן במסכת סופרים פרק ה' הל' ג' ובירושלמי פרק י"ב דשבת הלכה ה' שאם כתב יהודה וטעה והשמיט הדל"ת מותר למוחקו כיון שלא נכתב לשם שמו יתברך רק לשם הדיוט ומה שלא הובא בפוסקים דין זה דמסכת סופרים וכן דין שהזכרנו למעלה נראה משום שפשוט היה להם דכיון שכתבו ששם קודש אסור למוחקו ממילא מובן דשל חול שרי ובסוגיא דשבת דף ק"ד ובגטין דף כ' ודף נ"ד הובא דין זה בלשון אחר עי"ש ויותר מזה איתא בירושלמי פרק קמא דמגילה הלכה ט' דר' יוסי סבירא ליה ששם צבאות נמחק לפי שהוא שם חול במקום אחר ופקדו שרי צבאות ורק דאנן קיימא לן שאינו נמחק כשנכתב לכוונת שמו יתברך אבל זה כולי עלמא מודו שכשמכוין לשם חול שמותר למחקו: [ובזה קשיא לי על הירושלמי דא"כ גם שם אלקים יהא מותר למחקו דמצינו זה שם חול כמו אלקים לא תקלל.
וכן נתתיך אלקים לפרעה. וצריך לחלק דשם אלקים עיקרו הוא לשם קדש רק בדרך השאלה הושאל גם לבשר ודם כשהוא אדון ומנהיג אבל צבאות עיקרו הונח לשם חול

לצבאות אנשים רק שבא בגדר השאלה לשם קודש שהוא אדון בצבא שלו עיין חגיגה דף ט"ז ע"א ודוחק ובמסכת סופרים ריש פרק ד' הגירסא היו מוחקין צבאות שהיו נוהגים בו חול שנאמר ופקדו שרי צבאות ולפי גירסא זו אתי שפיר שהכוונה כפשוטו שצבאות אינו שם כינוי להבורא יתברך שמו רק שהוא אדון לצבאות שלו כדאיתא בחגיגה ט"ז ואם כן צבאות קאי על צבאותיו וברואיו העליונים ותחתונים ומייתי שפיר מקרא דשרי צבאות דלא קאי צבאות על השרים רק על צבאות החיל וכן נראה בש"ס דילן בשבועות דף ל"ה ע"ב דאיתא שם רי"א צבאות כולו נמחק שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל שנאמר והוצאתי את צבאותי וכו' הכוונה כמו שכתבתי דצבאות לא קאי על הקב"ה וכן מוכיח הלשון מאבות דר' נתן פרק ל"ד דאיתא שם אר"י חלקינו על צבאות שנאמר ופקדו שרי צבאות והיינו גם כן כמו שכתבתי אבל לשון הירושלמי אי אפשר לפרש כן ואפשר כוונתו דרק תיבה שהיא לשבח במקום אחר שפיר אפשר לומר שהוא כינוי להבורא יתעלה אבל תיבה שבמקום אחר היא הוראה למדרגה קטנה אי אפשר לומר כן והכא צבאות הם מדרגה שתחת השרים ומאהיה לא קשה דהכא ג"כ הפירוש הוא אהיה שהבורא יתברך נצחיי ויהיה לעולמי עד ואקצר בזה כי אכ"מ]: וראיתי בתשב"ץ ח"א סי' קע"ז שנשאל על שמות של חול שנמצאים בתורה אם מותר למוחקן והשיב שמותר למוחקן והביא שם שגם הסמ"ג פסק כן ששם שנכתב שלא מדעת מותר למחקו והביא התשב"ץ ראיה שם מהא דאיתא בגטין דף כ' שאם היה צריך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלי"ת אין השם מן המובחר ומשמע שאין בו קדושה ולפלא שלא הביא הא דמסכת סופרים פרק ד' שהזכרנו שמפורש שם ששמות של חול נמחקין וכן הא דפרק ה' במסכת סופרים ובירושלמי פרק י"ב דשבת בכותב יהודה והשמיט הדלי"ת שמותר למחוק וכן ראיתי בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' ע"ז שנשאל במי שהוצרך לכתוב יהודה והשמיט הדלי"ת אם מותר למחקו והשיב שמותר למחקו והביא ראיה מהך דגטין דף כ' וכמו שכתב התשב"ץ דכיון שאינו מן המובחר א"כ לא נתקדש ומותר למחקו ולפלא שלא הרגיש שדין זה מפורש במסכת סופרים פ"ה הלכה ג' ובירושלמי פרק י"ב דשבת הלכה ה' שמותר למחקו ועל כל פנים הרי מפורש בתשב"ץ ורדב"ז הנ"ל כמו שכתבתי לעיל שמותר למחוק שמות של חול וכן כתב בהגהות מיימוניות בשם הרא"מ שמותר למחוק שמות שנכתבו שלא בקדושה ושם בתשב"ץ מייתי ג"כ שיש בכתובים שם שדי שהוא חול ומותר ג"כ למחקו יעו"ש ויש להאריך בפרטי שמות של חול שהביא שם ועיין שם מה שכתב לענין שם עמנואל וצורישדי ועיין במסכת סופרים פרק ד' הלכה ח' ואין כאן מקומו.

ואף המחמירים שלא למחוק תיבת שלום ושלא לכתבה כדי שלא יתבזה היינו רק משום שהכוונה על שלום והוא שמו של הקדוש ברוךהוא ואף אדם שנקרא שלום יש לומר ג"כ שנקרא בשביל הוראת התיבה ומכוון שלה וכעין הא דאיתא בסוטה דף יו"ד לענין שם שמשון יעו"ש ובתוס' שם בזה ועיין באחרונים באורח חיים סוף סימן פ"ד וביורה דעה סוף סי' רע"ו בענין שם שלום אבל אם רצה לכתוב תיבת שלום מלשון תשלומין או שם אדם שנקרא שלום בפתח תחת השי"ן ודאי שאין שום חשש בזה וגם בתיבת שלום העיקר הוא דמותר כמבואר באחרונים סוף פי' רע"ו וברדב"ז סי' ר"כ הובא בפ"ת שם: והנה בתשב"ץ שם הביא ראיה מהירושלמי דפרק ג' דסוכה הל' יו"ד ופרק קמא דמגילה הלכה ט' דאיתא שם דהללויה שאינו נחלק נמחק לפי שלא נתקדש בקדושת השם אלמא דכיון שלא נכתב לכוונת השם מותר למחוק ולעניות דעתי אינה ראיה דכיון שאינו נחלק ונכתב בתיבה אחת א"כ אין כאן אותיות השם כלל כי היא תיבה אחרת לגמרי ואטו תיבת היה יהא בה קדושת השם ואדרבא יש לדקדק משם להיפוך דמשמע שם שאם היה נחלק לא היה נמחק אף שלא נתקדש אלמא דכיון שכתוב תיבה בפני עצמו אסור למחוק אף שלא נכתב לקדושת השם אבל באמת זה אינו דהכוונה שם דלהכי נחלק כדי שיהא ניכר השם לבדו ושהוא שני תיבות אבל כשאינו מקדשו אם כן הוא תיבה אחת ולזה אינו נחלק ובאמת אם טעה וכתבו בשני תיבות ובכל זה לא נתכוין לכתוב השם רק שבטעות עשה שם הרחקה יותר מדאי ודאי שמותר למחקו ועיין בתשב"ץ שם לענין כס יה שנכתב בשתי שיטות ואין כאן מקום להאריך בזה ועל כל פנים ראיית התשב"ץ מהירושלמי צריך עיון לעניות דעתי:

והנה לכאורה יש לדחות ראית התשב"ץ והרדב"ז מהא דגטין דף כ' דהוצרך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה וממילא תדחה גם ראייתנו לנ"ד מהא דפרק ה' דמס' סופרים הל' ג' שהזכרנו דהנה המרדכי והגהות מיימוניות הביאו ראיה מזה שצריך לכתוב את השם לשם קדושת השם וכתב הבית יוסף סי' רע"ד שאינה ראיה כלל דשם נתכוין לכתוב תיבת יהודה שאינה כתובה בספר במקום ההוא והוי ככותב תיבה שאינה מן הספר עכ"ד ולפי זה יש לומר דרק שם שנתכוין לכתוב תיבה שאינה שייכת כלל לכאן לזה אין בו קדושה כלל אבל בכותב תיבה ששייכה לכאן ויש בה אותיות השם אף שכתבם לכוונה אחרת בכל זה אסור למוחקם אבל באמת זה אינו דהנה הטורי זהב בסי' רע"ו סק"א הקשה על הב"י דאם הפסול משום שנתכוין לכתוב תיבה שאין מקומה כאן אם כן למה נקיט שהיה צריך לכתוב שם דהא הוא הדין בשארי תיבות ועל כרחין צריך לומר דרק בשם שייך זה שצריך לכתבו בפירוש לשם קדושה והנראה דלכאורה בלאו הכי

דברי המרדכי תמוהים דעד כאן לא נחלקו הפוסקים רק אם צריך לומר בפירוש שכותב לשם קדושת השם או לא אבל היכא שמכוין בפירוש לשם תיבה אחרת לגמרי בודאי שפסול וכעין זה מצינו שכתבו הפוסקים דאף אי נימא שמצות אין צריכות כוונה מכל מקום אם כיון בפירוש שלא לצאת ודאי שאינו יוצא והוא הדין הכא ואם כן קשה מה מייתי ראיה, מהא דנתכוין לכתוב יהודה שכיון בפירוש לכתוב תיבה אחרת לגמרי וזה קשה גם על הבית יוסף שנדחק לדחות ראיית המרדכי ולא דחה בפשיטות כמו שכתבתי ולזה נראה דבאמת זהו כוונת הבית יוסף שנתכוין לכתוב תיבה אחרת לגמרי ואם כן כיון בפירוש שלא יתקדש לקדושת השם ומצאתי בנקודת הכסף ביו"ד שם שכתב גם כן לדחות ראיית המרדכי דהכא אף מחשבה ליכא וכתב דהבית יוסף הוי מצי לדחות כן רק דעדיפא מינה דחי דכיון שנתכוין לכתוב תיבה שאינה בספר א"כ פשיטא דאפי' מחשבה ליכא עכ"ד נראה מזה שהרגיש קצת במש"ל אבל דברינו מבוארים יותר בס"ד וכן דברי הבית יוסף מיושבים היטב שכונתו להוכיח דאף אי נימא דאף מחשבה לא בעי לקדושת השם דנימא דסתמא לשמה קאי כמו שכתב הרדב"ז ח"א סי' ע"ז מכל מקום היכא שחושב בפירוש להיפוך בוודאי פסול לכולי עלמא על כל פנים לפי זה מבואר שאין עיקר החילוק של הבית יוסף מצד שאין תיבה כזו במקום ההוא רק מצד שנתכוין בפירוש לשם חול וא"כ שפיר ראיית התשב"ץ והרדב"ז וכן ראייתינו מהא דנתכוין לכתוב יהודה שהכותב אותיות השם בפירוש לשם חול מותר למחקן ולפי זה יש ליישב גם כן דברי המרדכי שכתב בזה בשם רבינו שמשון בפרק התכלת דיש לומר דר"ש ס"ל כשיטת הרז"ה שהובא בבית יוסף בסימן תקפ"ו דלמאן דאמר מצות אין צריכות כונה אף אם צווח שאינו רוצה לצאת מכל מקום יוצא והוא הדין הכא אף שכותב לשם חול כיון שצריך כאן לשם קודש היה לו ליקדש ולזה שפיר הוכיח שאין צריך לקדש בפירוש רק סתמא לשמה קאי יטו"ת במרכי דמשמע הכי ויש להאריך בזה אך אין כאן מקומו: ולכאורה יש לדון ולחוש בנדון דידן משום מראית העין שיסברו שהוא שם ויחשבו שמותר לגרום בזיון לשם הקודש אבל זה אינו דהא קיימא לן ששמות של חול מותר למחקן והיינו משום שעניינם מוכיח עליהם שהם של חול וליכא מראית העין וכי האי גוונא איתא בריש פרק אלו מגלחין שמי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחול המועד שאיזורו מוכיח עליו וכעין זה איתא בכלאים פרק ב' משנה ז' דהיכא שראש תור חטים נכנס בשל שעורים מותר מפני שנראה כסוף שדהו ועיין שם עוד בפרק ג' משנה ג' ואיסור כלאים הוא אסור כשיש משום מראית העין כמבואר בירושלמי פרק ב' דכלאים ועיין שם בר"ש ותוספת יום טוב וכן כתב הרמב"ם והוא הדין הכא התיבות שאצלו

מוכיחים ששדי זה לפי ענינו הוא חול ולכאורה יש להוכיח מהא דקיימא לן נתכוין לכתוב יהודה וכתב השם שמותר למחוק ואף שהיה צריך לכתוב שם את השם ואין כאן הוכחה מענייננו שהוא חול ובכל זה לא חיישינן למראית העין אך יש לומר דשאני התם דהוי מילתא דלא שכיחא ולא גזרינן בזה ועוד דהתם הוי רק לשעה דהא צריך לתקנו תיכף ולקדש השם כדין ולזה אין שייך בזה משום מראית העין דבשעה זו ידוע היטב שהוא חול אבל בנדון דידן שהוא לזמן ארוך חיישינן וכן מצינו גבי תקלה שחילקו בין זמן מרובה לזמן מועט ועיין תוספות בבא קמא דף קט"ו ע"ב ד"ה אתי ובשלחן ערוך יורה דעה סי' נ"ז ולגבי חשש מראית העין שייך חילוק זה טפי ויש להביא הרבה ראיות לזה ואקצר אבל משמות חול שבתורה שפיר מוכח דבכי האי גוונא ליכא משום מראית העין וכמו שכתבתי לעיל ובלאו הכי נראה דאין שייך לחדש גזירות מדעתינו כיון שלא מצינו כזה בש"ס וכמו שכתב הבית יוסף בא"ח סי' י"ג ועיין שבת דף ק"כ ע"ב ואקצר: ולכאורה עדיין יש לומר דבהא דנתכוין לכתוב יהודה שרי למחוק מפני שיכתב במקומו שם קודש והוה ליה מעלין בקודש וכן בשמות של חול שנמחקין יש לומר גם כן דהיינו רק לצורך אבל לא להניחם בבזיון דהא על כל פנים תורה היא ולא גרע משאר תיבות שבתורה ואם כן גם בנדון דידן יש לומר שאסור לעשות כן מפני שיבוא לידי בזיון אבל זה אינו דודאי אסור לבזות בידים כתבי קודש אבל הכא אנו תופסים שזה השער אין לו דין כתבי קודש דהרי גם המערער לא ערער רק מצד שיש בה אותיות השם אם כן ודאי שאין חשש בזה כלל כי מה שיש בו אותיות השם אין מוסיף קדושה כלל אף להמחמירים באיש ששמו שלום שלא למחוק שמו ושלא לקראו בבית המרחץ מכל מקום הכא שנכתב לכונת תיבה אחרת לגמרי ולקראו בנקודות אחרות ודאי שאין חשש כלל בזה וכמש"ל דהא דנדון דידן הוי כמו תיבת אל בסגול ואלה בצירי ואהיה וכדומה ובאמת מצינו ספרים שנקראו בשמות הקודש כמו ספר בית אלקים להמבי"ט ז"ל וכן ספר מערכת אלקות וספר קנאת ה' צבאות ובשם שלום יש הרבה ספרים ואולי נזהרו בשערים שלהם שלא יתגוללו בבזיון או שלא היה נהוג אז כלל לעשות שני שערים וחיה ראוי לפי זה להזהיר את המדפיסים שיזהרו בהדפסת ספרים אלה שלא להדפיס שערים כפולים וכן שעל גב הספר לא יודפס שם הספר כנהוג בכמה דפוסים כי זה נמחק ונקרע בשעת כריכת הספר: על כל פנים נתבאר שכל תיבה שנכתבה נכונה אחרת מותרלמוחקה אף שהוא מאותיות השם ומכל שכן שאין לחוש לחשש רחוק שיבוא לידי בזיון או גרם מחיקה ולזה אין שום חשש במה שקרא מעכת"ה שם חיבורו הטהור שדי חמד וגם מחום מראית העין ליכא כי תיבת חמד מוכיח עליו שהוא מלשון שדה

וכלשון הכתוב בישעיה ל"ב וחלילה למעכ"ת לשנות שם חיבורו בשביל זה אחרי שכבר יצא מוניטין שלו ונתפרסם טבעו בעולם בשם זה ובפרט לפי מה שכתבתי לעיל שאם יחפוץ לחוש לזה די שיכתוב נקודה בשמאל השי"ן להורות שהוא שי"ן שמאלי אך גם זה אין צורך וכנ"ל: ובאמת בדרך כלל בלאו הכי צריך להזהר שלא יבואו השערים לידי בזיון כי על כל פנים הלא כתובים אשורית ובלשון הקודש ויש בהם קדושה כמבואר בספרים וידוע כי לתמונת האותיות גם כן יש בהם כמה צירופים וראוי להזהר הרבה בכל אותיות הקודש שלא יבואו לידי בזיון וכבר האריכו האחרונים בדבר הקארעקטין הנדפסים ואחר כך שורפים אותם.

ואקצר: מלכיאל צבי הלוי טענענבוים האב"ד דק"ק לאמזא. מכתב כג.

ב"ה לבוב יום ב' שמות תרנ"ו לפ"ק לכבוד וכו' מוהר"ר חיים חזקיאו מדיני נ"י. אבד"ק קראסובאואר.

יקר מכתבו השגתי במועדו ושמחתי לשמוע משלומו הטוב והנני לתשובתו בקצרה. בדבר שחשב כת"ה אשר קרא שם ספרו שדי חמד ונכתב ביו"ד על פי מקרא קודש בישעיה ויש חשש בעלה הראשון הנקרא שער שנדפס פעמים והמעטפה הראשונה משליכים וחשש שלא יהיה שם מונח באשפה אף שאינו קודש כיון שלא נדפסו הנקודות וכתב בשם מעיל צדקה סי' כ"ד דאף שם שלא נכתב בקדושה יש להחמיר: תשובה הנה מבואר בתשב"ץ סי' קע"ז דשם שנכתב שלא בקדושה מותר למחוק וכן נראה מהגהות מיימוניות פרק ו' מיסודי התורה הובא בטורי זהב ואף המחמירין כמבואר בברכי יוסף סי' רע"ו דוקא בכתב שם סתמא אבל לא בכתב בפירוש שלא לשמה וכן כתב רדב"ז סי' ע"ז וכל שכן בשדי חמד שנכתב על פי מקרא דישעיה ל"ב והוא פירוש שדה ודאי מותר למחוק כמו שכתב בתשב"ץ בשם עמנואל עי"ש ואינו דומה להך דר"ה י"ח שחששו שלא יהא השם מונח באשפה ששם היו כותבין ליוחנן כהן גדול לאל עליון וזה שם ממש ואולי הי' מתכוון לשם או כותבין סתמא מה שאין כן שדי חמד או שם שמואל או פדהצור או צורי שי"ן דל"ת וכן כתב בתשובת רדב"ז סי' ר"כ שאם אין מכוין לשאילת שלום רק שיש שלום בעולם מותר לכתוב מלא הובא בפתחי תשובה סוף סי' רע"ו ועיין נקודת הכסף שם בשם תוספת דשלום הוא כמו ז' שמות והנה מריש היה קשה על הגאון מלבוב שקרא ספרו של אביו הגאון ז"ל בשם בית קל באל"ף והלא תיבת אל צריך לכתוב בקדושה כמ"ש בקסת סופר בשם הרבה פוסקים ואיך יקרא בשם הקדוש הספר ואף דפוסק בתשובת יעב"ץ סי' פ"א דפסוק או ברכה המוזכר בגמרא מותר לקרוא בשם והביא ראיה מאביו הוא זקינו הגאון ח"ץ מ"מ ברכי יוסף סי' רט"ו חוכך להחמיר ועוד

עד כאן לא הותר רק ללמוד מתוך הגמ' אבל לומר תיבה ולהזכיר השם מי הותר אך מדקרא יעקב אבינו למקום ההוא בית קל מוכח דמותר להזכיר ולא הוי מוציא שם שמים לבטלה דהרי הכל קורין כן וכן בית אל שהיה בימי אברהם:

והערני הרב הגדול מ' אורי' זאב שאלום נ"י מו"צ דפה שהמבי"ט הדפיס ספר בית אלקים ונמצא ספר בית אלקים מר' אברהם כהן אראר והוא היה מקובל וכן ספר בית אל מר' דוד שטערל: ולכאורה מוכח מזה דאין צריך לקדש הקל מבית אל בפרשת לך כדכתב בעל מאיר נתיב וכן נראה מאלי' רבה סי' קמ"ב דלא כמו שכתב בעל מלאכת הקודש וקסת סופר אך בפרשת ויצא שקרא לירושלים לפי שעה בית קל כפירש"י בחולין צ"א ועיין רמב"ן ומזרחי זה לא היה רק לפי שעה הוא קודש (אמר המחבר עיין לעיל במכתב י"ב אשר העירותי מדברי הרב פרי מגדים בסי' קמ"ג באשל אות ט'): ובאמת אף שבית אל הוא שתי תיבות מכל מקום גם שם אחד מותר לחלוק כדאמרינן בחולין ס"ה וקרו שם והוה כמו ישראל ועמנואל שכתב בתשב"ץ דמותר למחוק ועל כרחך לא הוי קודש רק אם כתבו בשני שיטין שכתב זקני בתשובת פני יהושע סי' ו' דכשר אז לא הוי כתיבה אחת ויש לקדש: ונכדי החריף כ' אהרן לעווין נ"י הערני דיש לחלק בין בית אל שנכתב בתיבה אחת במקף כמו שנמצא ברוב המקומות ובין בית אל שנכתב בשתי תיבות בלי מקף ובשתי תיבות נפרדות כמו שמצינו בפרשת וישלח ויסעו מבית אל דאם נכתב בשתי תיבות ושתי תיבות מורה השם קל על סמיכת הענין והוי כמו שנכתב של קל וכמו בית יעקב בית פרעה שכתבו המדקדקים ומתרגמינן הבית של קל והוה קודש ויכול לכתבו בשתי שיטין אכן אם נסמכו במקף ובתיבה אחת הוי תיבת קל תואר לבית ומתרגמינן הבית האלקים ולא הוי השם קל קודש וצריך לכתבו בשיטה אחת דאם נכתבו בשני שיטין ונצרכו לקדשו דהשם יורה על סמיכת הענין כאמור והיינו טעמא דמבואר במסכת סופרים פרק ד' הלכה ח' כגירסת נחלת יעקב עמנואל ועמנואל הראשון חול והשני קודש הראשון אינו נחלק והשני נחלק דהראשון בישעיה ז' י"ד נכתב עמנואל ביחד כמבואר בתנ"ך בשם המסורה משום הכי הוא חול מה שאין כן המבואר בסי' ח' ב' פעמים נכתב בנפרד ושתי תיבות והוי קודש ויפה העיר: ומכל מקום ענין הלכה לא אדון הנני בדבר זה ויש לחוש לדברי מלאכת הקודש ולקדש מספק וגם הכלל שכתבתי לעיל דהמקף מורה על תיבה אחת אינו אמת רק שמורה על תיבה אחת ועיין בתשב"ץ סוף סי' קע"ז מה שכתב שהאות שהשבא מורה על תיבה אחת אינו אמת ואין להאריך כאן יותר וראיתי דרך אגב ברדב"ז ח"א סי' ע"ז שכתב דאם כתב שם שלא בכונה גם רבנן מודין דמעביר בקולמוס ולא פליגי רק בכתב שלא לשמה כגון בכתב יהודה

ולא הטיל בו דלי"ת עי"ש וקצת צ"ע מהא דאמרינן באזכרות שלא כתב לשמן ומקשה וליעבר עלי' קולמוס כמאן דלא כרבי יהודה והרי מדאמרינן אזכרות לא כתבתי לשמן ולא אמרו כתבתי שלא לשמן מוכח שאמר שכ' סתמא בלא כונה כמו שהוכיח במרדכי הובא בטו"ז ריש סי' רע"ו ואמאי אמר דלא כר' יהודה ואפילו דלא כר' יהודה עדיין קשה דבזה אף רבנן מודו ושמא רדב"ז לא יפרש כהמרדכי ועדיין צריך עיון דשמא לא פסק כן המרדכי במסקנא ומה שכתב הרדב"ז מדינא סתמא כשר כשם דסכין משכתן למה שהן כדאמרינן בקדשים קצ"ע דשם כבר הוא קדשים משעה שהוקדש ואין צריך רק לדבר איזה קרבן הוא מה שאין כן בשם שלא נתקדש עדיין ועיין בספרי חלק יו"ד ח"ב סי' ק"ב אות ק"ו בדין עקירה בטעות בשמות והנה מה שכתב כת"ה דדרך להשליך המעטפה גם בלי השמות אין רשאי להשליך בבזיון דבר הנדפס בלשון הקודש כמבואר בפוסקים.

והנני ידידו דו"ש באהבה יצחק שמעלקיש האבד"ק הנ"ל. מכתב כד.

יעקאטרינאסלאוו בשם ה' ית' יום ו' ט"ז שבט שנת תרו"ן כנהר שלום וברכה אל כבוד ידיד ה' וכו' מוהר"ר חיים חזקיאו מדיני הגאבד"ק קאראסובאזאר יצ"ו לכל אשר לו ולכל החוסים בצל תורתו שלום וכל טוב סלה. מכתבו היקר לי הגיעני לשמחת לבבי על שלומו ועל שלום תורתו כן ישמרהו ה' הטוב לנצח ועל דבר חשש זלזול בשם שדי חמד אשר רב אחד התעורר בזה ודורש כבודו שיחי' לחות דעה בזה וכו' למען עשות רצון ידידי שיחיה הנני להשיב מה שנראה לדעתי בזה: מתחילה נקדים מה שכתב בספר בכור שור במסכת סנהדרין דף ס"ה ע"א שהביא שם ראיה להבית חדש אורח חיים סי' פ"ד דאסור לקרוא בבית המרחץ שם שלום אף שכונתו לאדם מהא דקיימא לן ביורה דעה סי' ר"מ גבי אביו וסי' רמ"ב גבי רבו דאפילו אדם אחר ששמו כשם אביו או רבו אסור להזכיר בפני אביו או רבו מפני השומעים שיסברו שלאביו או לרבו קרא בשמו אם כן קל וחומר לשכינה במקום שאסור להזכיר שמו שאסור לקרוא לאחרים שם בשם זה מטעם הנזכר ולדעתי אין זה מוכרח דאביו או רבו הכל קורין אותם בשם זה לכן יטעו השומעים ויסברו שהוא קורא להם גם כן בשם זה אבל שם שלום לא הורגל בפה שום אדם לקרוא את שם ה' בשם שלום כנודע אם כן השומע שקורא בבית המרחץ שם שלום לא יטעה שכוונתו לשמים:

תו כתב בבכור שור שם ועוד קלת ראיה מסוטה דף יו"ד ע"א אמר ר' יוחנן שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא נקרא ופריך אלא מעתה לא ימחה ואין לפרש דהכי קאמר אי כתב על הקדוש ברוך הוא שמשון לא ימחה דקשה דילמא האמת כן דאין לומר דהמקשה פשיטא ליה בשום מקום דשרי כדכתב מוהרש"א שם דמה"ת נזכר עד עתה בשום מקום

לכתוב שמשון על שם הקדוש ברוך הוא דהא השתא דחדש ר"י לומר כי שמשון על שם הקדוש ברוך הוא נקרא והנראה דהכי פריך אלא מעתה שם שמשון הנכתב על שמשון בן מנוח לא ימחה וזה פסיקא ליה דכל שמשון הנכתב בקרא נמחק ואם כן מאי קפריך כיון דהכונה היה על האדם ולא על השם יתברך אלא דכל דכותב השם אפילו כונתו על האדם אינו ראוי למחוק ואף דאם כותב שם אלקים על האדם מותר למחוק עיין שפתי כהן יורה דעה סי' רע"ו ס"ק י"ב שאני התם דשם אלקים שכותב על האדם אינו שייכות לשמו של הקדוש ברוך הוא ואדרבה אמרינן דעבודה זרה נמי איקרי אלקים מה שאין כן שמשון שנקרא על שם של הקדוש ברוך הוא ואם כן אדם הנקרא שלום משמע שנקרא על שם מעשה השלום שהוא שמו של הקדוש ברוך הוא והוי כשאילת שלום כמו שכתבתי דהתם נמי אינו מכוון לשם הקדוש ברוך הוא עכ"ל ולדעתי גם זה אינו מוכרח לפי מה שכתב הרדב"ז הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' רע"ו ס"ק כ"ח וז"ל דמה שיש ליזהר היינו בזמן שאילת שלום דבאותה שעה מתכוין לתת שלום לחברו מאת בעל השלום כמו שאמר בועז לקוצרים ה' עמכם אבל אם בא לכתוב שיש שלום בעולם אין בין פלוני לפלוני וכיוצא בזה שהוא סדור דברים אין צריך ליזהר שהרי אינו מכוון לשם ולא חל עלייהו קדושה ולהכי מותר לכתוב מלת אמת עכ"ל מעתה גם שם שלום שמכנין לאדם בודאי אין הכונה לשם השם יתברך והוה ליה דומה ממש לשיש שלום בעולם ואינו דומה לשם שמשון דפריך בסוטה אלא מעתה לא ימחה בפירוש רש"י שם על שמו של הקדוש ברוך הוא משמע שכינהו בשמו של הקדוש ברוך הוא ממש ולכאורה תיבת שכינהו היא מיותרת והוה ליה למימר משמע שהוא שמו של הקדוש ברוך הוא ממש ולפי מה שכתבתי יש לומר דרש"י אשמועינן דמשום הכי לא ימחה דאף דהכונה לאדם מכל מקום כיון שכינהו בשם של הקדוש ברוך הוא הוה ליה כשאילת שלום:

ובעיקר ראיתי הבכור שור מגמרא דסוטה איכא למישדא בא נרגא דיש לפרש קושית הגמרא אלא מעתה לא ימחה קאי על השמש דפשיטא ליה לר' יוחנן לפי האמ' דהוא שמו של הקב"ה ות"ל כי כן מצאתי בתשב"ץ ח"א סי' רע"ו שהעלה שם דעיקר תלוי בכונה ואם כונתו לאדם שרי והא דמאריך בסוטה אלא מעתה לא ימחה לא קאי על שם שמשון רק על השמש ע"ש וכן משמע מלשון השואל ר' מצליח בתשובות הרא"ש כלל ג' ה' ט"ו דשאל רק על שם שלמה בשיר השירים דאין רשאי למחוק ולא על כל שם שלמה במקום אחר והנה דעת הרא"ש שם דגם שם שלום מותר למוחקו ולכאורה תקשה מהך דסוטה הנ"ל דפריך אלא מעתה לא ימחה ואף אם נימא דקאי על השמש מאי פריך הא אפי' שם שלום דפשיטא לכולי עלמא דהוא שמו של הקב"ה מכל מקום

ליכא איסורא להרא"ש ונראה ליישב בפשיטות על פי מה שכתב הרא"ש שם דלא מצינו מי שאוסר למחוק שלום ויש לפרש דכונתו מדלא חשיב שם שלום בין הנך שמות דתני בברייתא בשבועות דף ל"ה ע"א דאינם נמחקין ולכאורה למה לא נימא דתני ושייר רק יש לומר דתקשה מאי שייר דהאי שייר כדרך הש"ס בהרבה מקומית א"כ יש לומר דכל זה למסקנא דסוטה שם דשמש ושמשון אינו שמו של הקב"ה אבל לפי האמת שסובר ר' יוחנן דשמש שמו של הקב"ה אם כן איכא תרתי שלום ושמש שפיר יש לומר דתרווייהו אסורים למחוק והא דלא חשיב להו בברייתא בשבועות הנ"ל דתנא ושייר הנך תרתי והרא"ש שפוסק שאין איסור מחיקה בשם שלום קאי למסקנא דשמש אינו שם כלל וכן יש להוכיח מדברי התוספות סוטה שם דקאמרי הא דלא חשיב שם שלום בהדי שמות שאינם נמחקין נראה דתני ושייר ע"ש והא תקשה מאי שייר דהאי שייר אמנם אם נימא דהתוספות קיימי לפי האמת דגם שמש הוא שמו של הקב"ה אם כן שייר תרוייהו ולמסקנא יש לומר דמודו התו' להרא"ש דליכא איסור בשם שלום כן נראה לי וראיתי בנקודת הכסף סוף סי' רע"ו שרצה לומר כן בשם יש מפרשים דהתוספות קיימי לפי האמת וקיצר בדבריו וכתב שמהתוספות לא משמע כן ולדעתי אדרבה יש לזה הוכחה מדברי התוספות:

ולכאורה יש סתירה לדברי התשב"ץ הנ"ל שסובר דתליא בכונה ואם כונתו לאדם ליכא איסורא ומדברי הרא"ש שם ממה שכתב וז"ל ולא מצינו מי שאוסר למחוק שלום ובכל איגרות כתובים שלום וזורקין ונמחקין וכו' ע"ש ולהתשב"ץ ליכא ראיה כלל מזה דהא אינם מכוונים להשם יתברך אך יש לומר דסבירא ליה להתשב"ץ כדכתב הרדב"ז ומפרש מה שכתב הרא"ש הראיה מכל אגרות דכותבין שלום היינו שאילת שלום ומברכו בשלום מבעל השלום כמו שכתבתי למעלה: עתה נבוא לנדון דידן דפשיטא אף להבכור שור דמחמיר טובא וסובר דאף אם כוונתו לאדם גם כן אסור במחיקה זהו דוקא אם מתחילה נקבע השם על שם השם יתברך כמו גבי שמשון לפי האמת בסוטה או בשם שלום לפי דעת הבכור שור דהוקבע לשם השם ומדמה לשאילת שלום אבל בכתיבת שדי חמד שלא היתה הכונה מעולם על שם הקב"ה בודאי ליכא איסור מחיקה כמו בתנובות שדי וכן בין שדי ילין או צורי שדי ועיין תשב"ץ שם דפשיטא דכל אלו לא נאסרו במחיקה הרי זה דומה לשם אלקים אחרים ואיך שמביא בבכור שור שם בודאי יהיה לב כבודו שי' שקט ובטח כי לא יצא מכשול מתחת ידו חלילה דכיון דמותר לאבדו בידים ולמוחקו פשיטא דלא חיישינן לזילזול: ומה שכתב כבוד שי' שהרב המערער תמך יסודו על מה שכתב בס' מעיל צדקה סי' כ"ג דאפילו בשם שאינו מקודש אסור במחיקה הנה המעיין

בס' הנ"ל יראה ההיפך דמתחילה הביא מה שכתב הטורי זהב בשם הגהות מיימוניות שם שנכתב שלא בקדושהאין בו קדושה משמע דאין בו קדושה כלל מכל מקום נראה דשם מיירי שטעה לכתוב שלא היתה כונתו כלל לכתוב שם אבל אם מתכוין לכתוב שם אלא שאינו אומר בתחילת כתיבתו שכותב לשם קדושת השם אף דספר תורה פסולה מכל מקום לענין איסור מחיקה בקדושה קאי וכו' ע"ש הרי להדיא בנדון דידן שלא היתה הכונה מעולם לשם ודאי מותר למוחקו וכו' המקום ברוך הוא יהיה עזר לו להוציא פרי מחשבתו אל הפועל ויגבר חיילים ויהיה ה' עמו כחפץ לבבו הטהורה ולב ידידו עוז בנימן זאב וואלף בהרה"ג מוהרט"ו ז"ל זקהיים חופ"ק הנ"ל.

אילה שלוחה אילה (אימרא יאה לגדולי הדור) שלוחה הנותן אמרי שפר לישרי לב שמחה שופך שיחה דורש סליחה ידעתי בינ"י איני כדאי להרים ראש לעמוד במקום גדולים אמנם בהורמנותא דרבנן קדישי פארי הדור הדרה ארעא והדרה גדולי דורנו אשיחה ואדברה להעירם בדבר נחוץ ולעורר זכרונם הטוב על דבר כבוד שמו יתברך קטני הבא לשנות הדברים נכונים שכבר נאמרו מפום ממלל רברבן לפני איזה שנים הלא זה הוד מוצהל משובח ומהולל מאמר נעים (נפלא עמוק יקר מתוכם) המובא בספר הנכבד והיקר עיטור סופרים לידידי הרב הגאון המפורסם לשבח ותהלה הכהן הגדול כקש"ת מוהר"ר אברהם יצחק הכהן קוק אבד"ק זימעל יצ"ו בחלק ראשון דף יו"ד וי"א והם להבות דברות אחד קדוש צדיק כתיב ביה גאון נפלא וכבוד ה' מלא, יחיה לאורך ימים טובים אשר במאמרו ברא פעלים לתורה לכונן דרכי התורה בהנהגת ההוראה בדור יתום כזה וכל דבריו אמת וצדק ראוים הם למי שאמרם ולפי שכבר נשכח המאמר הנכבד הזה ולא יצא לפועל אמרתי הנה באתי בסעדא דשמיא לחדשו ולעטר את ספרי זה בו ואולי על ידי התערותא דלתתא יעיר ה' רוח ממרום קדשו ויתן בלב רבנינו גאונינו מאורי עינינו לעשות משפט כתוב בו והנני להעתיק דברים שבכתב ככל אשר כתוב בכפר היקר עיטור סופרים ואחלה פני קדושים אראלים ותרשישים גאוני דורנו יצ"ו ישיתו לב לדברי הגאון הצדיק הזה וצדקה תהיה לי שתתגלגל זכות זו על ידי וזכות תורתנו הקדושה תגן בעדם למען ירבו ימיהם בטוב ובנעימים ועיניהם תחזנה בשוב ה' את שיבת ציון ובנין אפריון כנהר וכנפש המתאבק בעפר רגליהם חח"מ מה להבל דמה:

המחבר ואלה הדברים בספר עיטור ספורים אמורים הנה בהחלק העיקרי לתכלית ההלכה הנקוב בשם פעלים לתורה אשר כל ישענו וחפצנו בו רק להגדיל תורה ולהאדירה להורות לבני ישראל את המעשה אשר יעשון על ידי קיבוץ גאונים גדולים רבים שיתנו עדיהם ויצדקו בכל דבר גדול הנוגע למעשה ולהתאמץ בעזה"י בכל עז

שיהיה העיטור סופרים שער פתוח לכל דורשי תשובה בדבר ה' בהלכה למעשה להקל משא הכבד מעל הגאונים הזקנים המצויינים שיחיו לאורך ימים אשר לפי רפיון מזגם כשל כח סובלם להשיב לכל איש ואיש וגם תועלת גדול מאד יצמח מזה כי לא יהיה המשיב יחיד רק רבים וגדולים אשר כל אחד יראה דברי חבירו ויעמיק בהם ויצא לאור משפט והנה האמת אגיד כי החלק העיקרי הזה הוא העבודה היותר קשה להוציאה לפעולת אדם מהמון סיבות רבות גדולות מאד אשר יעמדו עלינו לסוך בסירים דרך הקודש אבל עם כל זה אחור לא נסוגותי ואף כי אולי לא אשיג את התכלית הנכבד הזה בחלקים הראשונים אתאמץ בכל עז להשיג בעזה"י בעוד ימים יבואו עלינו לטובה על ידי עמל ויגיעה רבה להקים בישראל דבר חוק ומשפט ובתור מבוא להמקצוע הנשגב הזה הנני מציג בזה דברי אחד קדוש אלקים מכובד גאון וחסיד קדוש וטהור אשר כתב במכתבו לכבוד חותני הגאון שליט"א אשר פקודתו חזקה שלא לקרוא את שמו על דבריו הקדושים אבל זאת נדע בטח כי הדברים היוצאים מפה קדוש ונאמרים בקדושה ובטהרה וברוב חכמה ישפיקו לי בתור מבוא ובקשה רבה מאת גדולי הגאונים לכונן את יסודי הבנין הגדול המקודש הזה אחרי אשר אנכי מוכן לשרתם בקודש בעזה"י ולהאיר אור דברי קדשם לזכות את הרבים בטח בכל נפשם יראו גם המה מצדם שבניננו המקודש יבנה ברב פאר והדר ויתרון הכשר וגם על השאלות הרמות והנכבדות שהעיר עליהם הגאון הקדוש הזה יחשפו אף הם את זרוע קדשם לחוות דעתם הקדושה ואנו יודעים בטח כי הגאון הצדיק הזה ישמח מאד ויברך באהבה גם את כל הסותרים דבריו בצדק ויען כי נושא דבריו הנפלאים הוא להאיר אור בהיר על דרכי העיטור סופרים ותהלוכותיו אשר נקוה כי בעזה"י יהיה עמנו ללכת בדרכו הסלולה בכל כוחנו ואקרא דבריו מטעם זה ועוד טעם הכמוס עמדי בשם זוהר אור בהיר ואלה דבריו.

אל החלק הנקוב בשם פעלים לתורה אשר בו יבואו דינים מלוקטים משו"ת ראשונים ואחרונים אשר לא באו בספרי המלקטים למען להגיע לתכלית השלימות אשר יהיה לתועלת להרבנים הגאונים והקטנים מהם טוב אשר יתאחדו בזה כל הרבנים והלומדים יראי ה' מכל ארצות פזוריהם לקבץ מכל הפוסקים ושאלות ותשובות ישנים גם חדשים אשר יצא לאור הדפוס ואשר עודם בכתובים הידועים לנו כל המדובר בהם בשאלות השכיחות למעשה עם כל יסודי טעמיהם וגם מה שבא לספרי המלקטים רק בלא טעמים יקבצו לכאן עם כל יסודי הטעמים.

א) ולא יצטרכו לכפול כל הטעמים של כל אחד כי הרבה פעמים יחכוונו טעמי האוסרים אם לא כל הטעמים על כל פנים רובם וכן טעמי המתירים ולא יצטרך לכפול מה

שניתוסף באחד על חבירו ודבר זה לתועלת גדול להרבנים הגאונים כי כל פוסק ישיב על שאלה אחת הלכה למעשה כפי רוחב דעתו להיתר או לאיסור ולא ידע כי כבר קדמו אחר ופסק להיפוך ואילו ראה דבריו וטעמיו אשר היה מודה לו ובפרט כי יכול להיות שרבו עליו חביריו וכתבו להיפוך דהא הטעם שהלכה כבתראי הוא רק משום שראו דברי הראשונים וטעמיהם וחלקו עליהם כמו שכתב בשלחן ערוך חושן משפט סי' כ"ה סעיף ב' בהג"ה וזה לשונו כל מקום שדבריהראשונים כתובים על ספר וכו' וכו' ואי הוו שמיע להו הוו הדרי בהו על כן לפי עניות דעתי מחוייבים כל הלומדים המוכשרים לזה לקיים לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה.

ראשית כל דבר א) לקבץ כל הדעות האוסרים והמתירים עם כל יסודי טעמיהם בשאלות השכיחות למעשה ויקדימו השכיח יותר ואחר כך אם יהיה להגאונים הבקיאים והחריפים דבר לענות בו לסתור טעמי האוסרים או טעמי המתירים או לחזק דעות המתירים או האוסרים עם ראיות חדשות יענו על זה דעתם ויבררו הלכה למעשה כדי שידעו המורי הוראות איך להתנהג: ב) לבקר ספרי הפוסקים ושו"ת ישנים וגם חדשים בשאלות השכיחות למעשה אם לא כיוונו להלכה (או אם רבו עליו חבריו.

כמו שכתבתי לעיל אות א') ואם אמרו חז"ל כתובות דף ק"ו ע"א מגיהי ספרים שבירושלים היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה (ופירש רש"י מגיהי ספרים של כל אדם ואדם שאסור להשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהלך עולה וראו בית דין שהיו מתעצלים בדבר והפקירו תרומת הלשכה לכך וכן פסק הרמב"ם פרק ד' הלכה ז' משקלים) ומה זה שמוטל על כל אדם וביד כל אחד ליתן שכר לבעל מגיה לתקן תיקנו כך.

טעות שבספרי הפוסקים שאין ביד כל אחד לתקן רק ביד הגאונים לבקר את דבריהם שלא יסמכו עליהם בעלי הוראה שאין בכחם לבקר את דבריהם בודאי מוטל עליהם לתקן זאת: ג) כל דבר הקשה בהלכה למעשה אצל רב או אצל מי שיהיה אשר יהיה נצרך לשאול את גאוני הדיר יציע אותה השואל בספר עיטור סופרים וראשית דבר יתנו לב אם נמצא שאלה כזו בספרי הפוסקים ושו"ת ישנים וגם חדשים לקבץ כל הדיעות האוסרים והמתירין עם יסודי הטעמים כמו שכתבתי באות א' ואחר כך אם יהיה להם דבר לחדש בה יענו חלקם ולברר ולהכריע בין הדיעות להלכה למעשה ולא ישיב גאון אחד לבדו אם יהיה נשאל מטעם שכתבתי באות א' כי כל פוסק יהיה נשאל על שאלה אחת ויאמר ראה זה חדש הוא וכבר היה לעולמים בספרי הפוסקים ושו"ת אשר לא ראה אותם והם פסקו להיפוך ממה שמעלה בדעתו ואם היה רואה אותם וטעמם היה חוזר בו

וגם בשאלה חדשה אשר בא זכרונה בספר והיה נשאל גאון אחד מרב אחד וישיב להיתר וגאון אחר יהיה נשאל מרב אחר בזמן אחר שאלה כזו וישיב לאיסור ואילו ראה זה דברי זה היו באים לדעה אחת ואם יציע השואל שאלה חדשה אשר לא נמצא בספר ישיב רב אחד גאון בקי וחריף דעתו להיתר או לאיסור בספר עיטור סופרים רק בתורת הצעה אם יסכימו חביריו ולא כדבר ברור ולא יחתום שמו ואחר כך אם יהיה לשאר הגאונים דבר לחדש בו לסתור ולבנות להיתר או לאיסור יענו וגם כן לא יחתמו שמם וגם כן רק בתורת הצעה למען לא יבואו לגדר נצחון ושלא יבואו למחלוקת הרלנ"ח והמוהר"י ב"ר בקונטרס הסמיכה ואם יחלקו דעותם ישאו ויתנו יחד עד אשר יבואו לכלל דעה אחת להלכה למעשה:

ואפשר להביא ראיה מיבמות ק"ט דשם איתא תוקע עצמו לדבר הלכה בדיינא דאתי דינא לקמיה וגמר הלכה ומדמי מילתא למילתא ואית ליה רבה ולא אזיל משאל וע"ש ברש"י וברמב"ם פרק כ' מסנהדרין הלכה ח' וחו"מ סי' ס"ב ובבית יוסף יו"ד סי' רמ"ב כדאיתא ביבמות וקדושין תלמיד חכם שמורה ולכה ובא אם קודם מעשה שומעין ו ואם לאו אין שומעין לו וכתב רבינו ירוחם נתיב ב' בשם הרמ"ה דדוקא בדורות הראשונים דהוי גמרי לה הגמרא בעל פה אבל עכשיו שאין יכול להורות אם לא שיהיה לו עיקר בגמרא אפילו לאחר מעשה שומעין לו וכתב הרא"ש דעכשיו נמי כל מעשה שבא אינו בגמרא אלא מדמי מילתא למילתא ואיכא למיחש שמדמי מילתא דלא דמי ובשו"ת ר"י אבן מגא"ש סקי"ד כתב ואותם שמדמים להורות מעיון ההלכה ומחוזק עיונם בתלמוד הם שראוי למונעם מזה לפי שאין בזמנינו זה מי שיהיה ראוי לכך ולא מי שהגיע בחכמת התלמוד לכלל שיורה מעיונו מבלי שיעמוד על דברי הגאונים ומי שמורה מעיונו בהלכה אפשר שהוא חושב שאותה הלכה מחייבת אותה הוראה והיא אינה מחייבתו ומטעתו עיונו או טעה בפירושה ואין בזמנינו זה מי שיגיע לגדר שיוכל לסמוך להורות ממנו וכבר באו לידי תשובות קצת אנשים בדברים שהורו בהם והם חושבים שהורו כדין ושהוא ברור כשמש והם טעו בהוראותיהם ותלו הדבר ההוא אל מקום בלתי מקומו ולמדו הדין ממקום שאין ללמוד אותו ממנו וכבר היה בין הדבר שדנו ובין הדבר שנתלו בו לאותו הדין חילוק דק ודקדוק נעלם ונסתר ולא הרגישו בו והיו לוקחים ההלכה בכללה כפשוטה ולא הרגישו בחילוק הדק שבה ומדמין הנידון שלהם לה ואינם מרגישים בחילוק הדק שביניהם עד שאני אומר שמי שאינו סומך על עצמו אם הוא נתלה בתשובת הגאונים ובהוראתם שהם הלכות פסוקות וסברות קצרות ברורות הוא יותר משובח מאותם המדמים להורות מן התלמוד כו' ובשו"ת מהרי"ק סקל"ט כתב ואפילו לדברי

אותה ההג"ה לבי אומר לי שרוצה לומר דאף על גב דבימי התלמוד היה אסור להורות בכל ענין עכשיו אין איסור להורות בכל ענין כלומר היכא שההוראה מבוארת בפוסקים אבל היכא שאינה מבוררת האיך נוכל לומר שכל הדברים כתובים והרי אנו רואים כל הימים שהרבה והרבה ספיקות נופלות בין הלומדים ואין איש יכול לעמוד על בירור הדברים אפילו עם כל הפוסקים וגם ברוב הדברים נחלקו גאוני עולם וצריך חכמה ותורה להכריע כמי ראוי לנהוג כו' ע"ש ואף שהרמב"ם כתב ויש במדינה גדול ממנו ובש"ע כתב ויש עמו בעיר שם לא איירי רק מי שמשיב לשואל בעירו אבל מי שמשיב לעיר אחרת אפילו אם יש גדול ממנו בסוף העולם אסור להשיב ואפילו אין גדול ממנו בכל העולם אפשר לומר.

א') אם יכול לגלות דעתו לרבים אסור להשיב לבדו כי רבים אפילו קטנים ממנו חשובים כמו גדול ממנו כמו שהביאו הפוסקים ראיה מיבמות דף י"ז דפסקינן כבית הלל אף דבית שמאי מחדדי טפי כיון דב"ה רובא ורבו חביריו עליו אפילו אחר הויכוח עמו ובפרט אם לא הגיע לארבעים שנה לפי מה שפסק ביו"ד סי' רמ"ב ס"ק ל"א והשפתי כהן ס"ק נ' החמיר כדעת התוספות דאפילו אם הוא שוה לא יורה וראיתי מובא בשם שו"ת תמ"א (תשובה מאהבה) ח"ג סיאן שע"ה נדפסה תקנה משנת תקו"ם איסור שלא להדפיס על ש"ס ופוסקים טרם יגיע לשנת מ' מטעם ש סוברים שכל מה שיוצא לאור ראוי לסמוך על הדברים ע"ש: ב) אם אין חיוב בדבר אם יש מצוה בדבר להשואל להציע לפני רבים ולא לשמוע דעת יחיד הנה לענין השואל אפשר להביא ראיה מסנהדרין ל"ב ב' צדק צדק תרדוף הלך אחר בית דין יפה ואין לך בית דין יפה מדעת הרבים אפילו קטנים ממנו כמו שכתבתי לעיל ולענין הנשאל מצינו גם כן בחו"מ סי' ג' סעיף ג' אף שיחיד מומחה לרבים מותר לדון יחידי מצות חכמים שיושיב עמו אחרים ושם בסעיף ד' אף על פי שבית דין של שלש בית דין שלם הוא כל זמן שהם רבים הרי זה משובח ומוטב שיחתוך הדין באחד עשר מעשרה וכן מצינו בתשובת רש"ג ארב שרירא גאון) בס' יוחסין המובא לקמן:

ג) יש לחקור אם הנשאל סמוך לעיר השואל והדבר נחוץ לשעתו אם הנשאל מותר לענות הדין עד אשר יציע בספר עיטור סופרים לפני רבים אם בענין טריפות שיכול להתקלקל המאכל ואם הוא בענין טהרות אשה לבעלה ידוע הטעם מה שכתבו הפוסקים שאין בו דבר שיש לו מתירין ובזה לכולי עלמא אסור לענות הדין אם הוא ברור לו לפי דעתו כמו שכתב הרב פתחי תשובה סי' רמ"ב סק"ט בשם משנת חכמים שבהוראת איסור והיתר תלוי במחלוקת רש"י והרמב"ם ולענין לטהר אשה לבעלה לכולי עלמא אסור

לעכב ההוראה רק אפשר לומר לפי לשון הרמב"ם פרק כ' מסנהדרין הלכה ו' וחו"מ סי' י"ז סעיף י"א שאם מענה הדין ומאריך בדברים ברורים כדי לצער אחד מבעלי דינים הרי זה בכלל לא תעשו וכו' נראה דווקא בכגון זה ולכאורה יש להביא ראיה מתוספתא דפרה פרק ו' שאמרו שם הלכה זו עלו עלי' בני עסייא שלש רגלים ליבנה וברגל שלישי הכשירו להם ובחולין מ"ח התליע הכבד זה היה מעשה ועלו עליה בני עסייא שלש רגלים ליבנה וברגל שלישי הכשירו להם פירש רש"י בשני רגלים לא אמרו להם כלום ובשלישי עמדו למנין ורבו המתירים והתירוה ובדף ע"זא' אתא לקמיה דאביי שהייה תלתא רגלי פירש רש"י לשאול להחכמים הנאספים ברגל וביבמות דף קכ"ד אתיא לקמיה דאביי שהתה תלת רגלי ע"ש ברש"י רק יש לדחות אולי לא היה ברור להם עדיין ובס' יוחסין בתשובת רש"ג בסופה כתב וכך היה מנהגם בתשובות השאלות בכל יום מהחודש (חודש כלה שהוא אלול בקיץ ואדר בחורף) אדם מוציא אליהם כל השאלות שהגיע אליו וניתן להם רשות שישיבו תשובה עליהם וכו' ואז מדברים כל אחד ואחד לפי דעתו וחכמתו ומקשין ומפרקין ונושאים ונותנים בכל דבר ודבר ומעיינין יפה יפה וראש ישיבה שמע את דבריהם ומבין כל שאומרים ומקשין זה לזה ועומד ומעיין בדבריהם עד שיתברר האמת ומיד יצוה להסופר להשיב ולכתוב וכך היה מנהגם לעשות בכל יום ויום עד שמשיבים כל השאלות שבאו להם השנה מקהילות ישראל ובכלות החודש יקראו השאלות ותשובות במעמד כל החבורה כולה וחותם עליהם ראש הישיבה ואחר כך שולחים אותם לבעליהם ואז מחלק הממון עליהם עכ"ד אף שיש לדחוק ולומר שכל אלו השאלות לא היה רק בפירוש הגמרא ולא בהלכה למעשה כי מסתימת הלשון לא משמע כן רק שהיה ממתין עד שהיו התלמידים מתקבצין בחודש כלה כי חמשה חדשים היו לומדים כל אחד בביתו כמו שכתב שם ולכאורה אפשר לומר דבגנאי גדול שרי לעבור איסור דאורייתא (עיין אורח חיים סי' ג') בשב ואל תעשה דגדול כבוד הבריות דדוחה לא תעשה שבתורה בשב ואל תעשה ואם יכשל בהוראה יהיה גנאי גדול בפרט אם ישיב בכתב על כן צריך למלוך בתלמידים וכל זמן שאין הרוב מסכימים עמו אין יכול להשיב:

ד) לפי מה שכתב הרא"ש בבבא קמא פרק ד' סי' ד' דמאיזה טעם עשו חכמי הגמרא כלל זה לפסוק הלכה כשמואל בדיני וכרב באיסורי בכל מקום לפי שידעו ששמואל היה רגיל יותר כו' ע"ש וכן היה ראוי לייחד רבנים גאונים אשר ישיבו על כל השאלות הבאות בס' עיטור סופרים לענייניים לבד (וגם לעורר מעצמם בדברים חדשים בשאלות איסור והיתר ונדה בדברים השכיחים אשר לא יתעוררו מעצמם המורים ולהצילם מטענותיהם השכיחים בשאלות איסור והיתר כאלו) לכך שיהיו ראוים לכל הדברים כי דברי תורה

עניים במקום זה ועשירים במקום אחר (עיין רמב"ם פרק ד' מסנהדרין הלכה ה' ע"ש) וז"ל הברכי יוסף יו"ד סי' רמ"ב בשיורי ברכה בקצת ערי אשכנז וליטא שמעתי דמלבד הרב אב"ד ובית דין המיוחדים לגיטין ודיני ממונות ממנין חכמים להורות באיסור והיתר לבד ועוד ממנין חכמים להורות בדיני נדה לבד והוא מנהג ותיקין שבית דין המתמנה על חלק הפרטי ההוא כל מעייניו וכל עיוניו בו והוא בקי מאד בפרטי הדינין ההם ואשכחן בחולין דף נ"ה שאלתינהו לכולהו טרופאי כו' וכן יסד מהרימ"ט בקושטאנטינא דמלבד הבתי דינין ממנין חכמים לאיסור והיתר ומצינו רב אחאי ממונה אגיטי: קיצור הדברים מכל מה שבאתי בשאלה לפני הדר"ג.

א') אם מחויבים על פי דין תורה (לענין ידיעת התורה ועיין שלחן ערוך להרב רש"ז מלאדי בהלכות תלמוד תורה) כל לומדי תורה וביחוד הרבנים הגאונים ומורי הוראות להשתדל לידע כל מה שנמצא בס' בשאלות השכיחות למעשה בון גדולים מהם בין קטנים מהם כמו שאמרו ומתלמידיי יותר מכולם וממילא מחויבים לסייע בפרט זה כל הלומדים יראי ה' מכל המדינות הקרובות והרחוקות.

ב') אם מחויבים לבקר את כל ספרי הפוסקים ושו"ת ישנים וגם חדשים בשאלות השכיחות הקודמים ואחר כך בשארי שאלות אם לא כיוונו להלכה ואם רבו עליו חבריו.

ג') א') אם מחויב כל רב וגאון אשר נשאל שאלה מעיר אחרת אם יכול להודיע דעתו לרבים אם יסכימו עמו אם מחויב לעשות זאת ב') אם אין מחויב אם יש מצוה בדבר ג') ואם אין מצוה אם רשאי לענות הדין עד אשר יודיע דעתו לרבים אם יסכימו עמו אפילו שהדבר ברור אצלו לפי דעתו ועוד שלא יחתום שמו מי שמשיב על איזה שאלה שבאה בס' עיטור סופרים וגם כן בתורת הצעה אם יסכימו חביריו עמו או מי שיצא לדון בדבר החדש לא יחתום שמו ורק בתורת הצעה ולא כדבר ברור כדי שאם לא כיון כהלכה יהיה נקל בעיניו לקבל האמת ממי שאמרו ואפילו מקטן ממנו הרבה ואין אדם עומד על דבר הלכה אלא אם כן נכשל בה ולא יחזיק דבריו הראשונים ולא ישאר מחלוקת.

ד) אם יש מקום לומר שטוב יותר לייחד הרבנים המשיבים על שאלות הבאות בעיטור סופרים לענינים עניים על כל הדברים האלו אבקש את הדר"ג להעמידנו על האמת ולהשיב לי דעתו בזה ואם יסכים כ"ת לדברינו אלה אם לכולם או לאיזה פרטים אבקש אתכם להודיע דעתו בזה בחוברת הראשונה של עיטור סופרים רק לא משמי רק סתם גולייריין מתגרים וגבורים יורדין ומנצחים ויחזק בראיות מגמרא ופוסקים למען ידעו הקוראים פרטי תהלוכותיו: ריהטא דחקלאי מכתב לכבוד הגאון המחבר שליט"א בדבר האמור עם הספר במאמר הנחמד "אילה שלוחה".

בעה"י מלאתי שמחה וגיל. ועיני אורו באור תורה המאיר ובא בחסד עליון נותן התורה ב"ה דיהיב חכמה לחכימין האיר על גדול ישראל בהאי ספרא רבא ויקירא שדה אשר ברכו ד' הלא המה ספרי "שדי חמד" מכבוד מר ידידי ורחים לבאי הגאון הגדול צדיק ועניו המחבר שליט"א.

אשר במכתב קדשו הרבני בענותו והציע לפני את אשר ברוח צפון עם לבבו הטוב לזכות את הרבים להעיר לב הרבנים הגאונים גדולי הדור שליט"א להשכיל אל דבר הנוגע מאד לכללות עמוד ההוראה אשר בא זכרונו במאמר כתוב מידי איש צדיק תמים וגאון אשר ברב ענות צדק יחפוץ בעלום שמו.

אשר הוצאתי המאמר הנכבד ההוא לאור עולם בחסד השי"ת בספר "עיטור סופרים" שיצא לאור על ידי הצעיר וקראתיו בשם "זוה"ר אור בהי"ר" יען אשר הוא אור נוגה על דרך ההוראה לברר וללבן דברים כשמלה לדון ולהורות לשעה ולדורות. לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא רבתא באורח נכון ובטוח מכל מכשול.

גם רמזתי בו שם הגאון החסיד בעל המאמר שליט"א ושם אביו זצוקלל"ה. והנה המחשבה הטובה אשר העיר הרב הגאון בעל המאמר שליט"א אשר לא באה לידי מעשה מסבת דבר אשר בעוה"ר עמדו עלי מכשולים בדרך הקודש והוכרחתי להפסיק עבודת "העיטור סופרים" מפני מחלת אשתי הראשונה אשת נעורים תנצב"ה בת כבוד מ"ח הגאון הגדול איש האמת מוהר"ר אליהו דוד שליט"א הגאבד"ק מיר שהיה חלי' ארוך בעוה"ר אשר בו נפטרה לחיי עוה"ב.

ומאז השברתי מאד ל"ע ועברו זמן זמנים טובא אשר רבו טרדותי ויגון בלבבי ולא היה לאל ידי לצאת המערכה לערוך בעבודת "העיטור סופרים" אשר חשבתי בע"ה להכינו ולסעדו לזכות את הרבים בכמה דברים טובים ומועילים לתורה ולתעודה. ע"כ נשתכח הדבר והמחשבה הטובה עדיין לא נצטרפה למעשה.

ועתה אור ד' ויאר לנו ע"י כבוד הגאון המובהק מחבר ספר "שדי חמד" שליט"א אשר כל ישעו וחפצו ומחשבתו הרצויה הניכרת מתוך מעשה תקפו וגבורתו רק לזכות את הרבים ולישר מסילה העולה מלבונ"ה של הלכה לבית אל אלקי ישראל אשר אין לו ית"ש בעולמו מיום שחרב ביהמ"ק כ"א ד"א של הלכה בלבד.

ועתה הובא המאמר ההוא האמור עם הספר "עיטור סופרים" אל תוך ספרו היקר. ומאתי הצעיר דרש דרש אם יש עמדי משלי או מאיזה רב מה להוסיף על דבריקודש אמר"א יאי הדא.

והנה החילותי בעניי אז בעת עריכת "העיטור סופרים" להעיר ולהוסיף ע"ז איזה דברים "בלשכת הסופר" ובא קצת הדברים אפס קצתו בחלק הראשון מהעי"ס ויותר מהם בחלק השני אך גם שם לא באו כל אשר העירותי ע"ז אז. ע"כ הנני בא לעשות רצון צדיק מר ידינ"פ הגאון המובהק המחבר שליט"א ואעתיק הדברים בצירוף הנדפס עם הכתוב אצלי ואהי' נטפל לעושה מצוה.

ונקיטנא בשיפולי גלימיה דמר הגאון המחבר שליט"א ובהורמנא דכבוד הגאון הצדיק בעל המאמר שליט"א הנני בא לדון בקרקע לפני הדרת גאון תורתם. ואני תפלה לאלקי השמים.

יהיה לנו אל למושעות לכונן מעשי ידינו לשנים הבאות. לטובה על ישראל ועל רבנן למופת ואות ומחשבת ישרי לב על "שדה חמד" יפריח.

כגנה זרועיה תצמיח. וחפץ ה' בידינו יצליח: הנה בעיקר העצה הנאמנה.

שכתב כבוד הגאון בעל המאמר שליט"א להביא אל החלק "פעלים לתורה" גם אותן הדינים שבאו בספרי המלקטים רק בלא כל יסודי הטעמים ודרך רוב המלקטים הוא שלא להביא הטעם ואם יביאו לא יביאו כל עיקרי הטעמים כ"א מקצתם, ולפעמים המחבר בעל התשובה בעצמו סמך על קיבוץ איזה טעמים יחד.

והנה לענין הלכה והנראה אם הטעם מעכב. עד שיהיה אסור להורות עד שידע טעם הדין או לא תליא באשלי רברבי והרמב"ם ז"ל שחיבר ספרו הגדול משנה תורה והיתה כונתו בזה להורות מתוכו הלכה למעשה לכן כתב בהקדמתו שלא יצטרך אדם לספר אחר כ"א ספר התורה והמשנה תורה.

וכ"כ בש"ע להגאון רש"ז זצ"ל בהלכות ת"ת בקו"א פ"ב הל' א'. ובודאי הדבר מוכרח לומר כן שכונת הרמב"ם במה שכתב לא יצטרך אדם לספר אחר היינו לענין הנראה למעשה המוכרח אבל לענין לימוד הרי בעצמו כתב בה' ת"ת פ"א הלכה י"א וי"ב שחייב כל איש לעסוק בשליש בתלמוד שהוא הבנת דבר מתוך דבר ואחרית דבר מראשיתו.

א"כ מה שאמר שיספיק ספר התורה עם ספרו היינו להורות וכן משמע בכסף משנה שם בישובו על השגת הראב"ד שכתב שהרמב"ם תיקן על מי שירצה לסמוך על ברירתו ואם ירצה מי לעיין בגמרא ופוסקים מי מעכב על ידו משמע מזה שאין חיוב כלל אפילו למי שיש בידו לירד לסוף דעתו בגמ' ופוסקים רשאי לסמוך על ברירתו של רבינו רק אם ירצה יוכל לעיין ויותר ממה שכתב בכסף משנה שם בסוף שגם חד בדרא כמו הראב"ד ז"ל יוכל לסמוך אם יהיה נחפז משמע מזה שאין איסור כלל ואין חיוב לענין הוראה לעיין אחר הטעמים רק שידע הדין על בוריו כפשטי'.

וכ"מ דעת הראב"ד שלא השיג עליו כ"א מכח טעם אחר שלא הביא ראי' לדבריו (ולא כתב הדברים בשם אומרם) ע"כ אין כדאי לסמוך במקום שהכריע כדעה אחת מדעת הגאונים אבל משום חסרון הטעם לא השיג: והנה מדברי הגאון רש"ז ז"ל נראה דרש"י פליג בזה על הרמב"ם וס"ל שאסור להורות בלא ידיעת הטעם וצ"ע מנ"ל שי"ל שאין כאן מחלוקת שהרמב"ם שעשה את ספרו משנה תורה כונתו היתה רק להורות מה שמפורש בתוך הספר מפורש (ומתוך כך לא הביא גם הוא ז"ל כי אם מה שמבואר בגמרא ובשאר דברי חז"ל ולא מה שאפשר ללמוד מפלפולי הלכה) אבל להורות ע"י דמיון מלתא למלתא לא נתכוין מעולם וזה וודאי אי אפשר ואסור בלא ידיעת הטעמים וכן נראה ג"כ דעת רש"י שלא אסר רק להורות ע"י דמיון.

כמו שמדויק בלשון הזהב בס"פ אלו מציאות שכתב לא דמית לה מעשה הבא לידך עיש"ה. רק מטעם אחר יש איסור להורות מתוך המשנה אפילו אותו הדין עצמו משום שמא דברי יחיד הוא או שיש לה פירוש נעלם כעין חסורי מחסרא וכיו"ב אבל בחבור הרמב"ם שאין בו חשש זה וכיו"ב כל הפוסקים הקצרים י"ל שאין איסור להורות מהם רק ע"י דמיון מלתא למלתא ולא דבר המפורש: והנה עפ"ז מתבאר לנו דרך הלימוד שכתבו השל"ה ועוד רבנן קדישי בספריהם ללמוד בכל יום הלכה בפלפול וגם גמרא בלא פלפול.

ולפי המבואר הוא בנוי על מוסדות הלכה מאוששת. דהנה להרמב"ם שנראה שעיקר הדין המפורש מותר להורות גם בלא ידיעת הטעם (וכן משמע קצת מתשו' הר"י ן' מיגש שכתב שיותר ראוי להורות הבקי בפסקי הגאונים אע"פ שלא גברה ידו כ"כ בתלמוד ממי שקופץ להורות מהתלמוד עצמו ועיין בספר נתיבות עולם להגאון מוהר"ל מפראג ז"ל סוף נתיב התורה משמע היפך מזה, ויש מקום להעמיד הדברים עיין שם היטב) אם כן צריך לומר לדידי' עיקר תועלת לימוד התלמוד בזמנינו הוא להבין ולחדש וכמש"כ בלשונו בה' ת"ת פ"א והיינו לחדש הלכות או דרשות שהכל בכלל התלמוד.

ונראה שהיא מצות שינון שיהיו ד"ת מחודדין ולענין חידוש לימוד דבר מתוך דבר. אבל לענין ידיעת עצם הדין המבואר להוראה אין זה נחוץ.

א"כ צ"ל להרמב"ם שיוצא יד"ח תלמוד גם אם ילמוד בהלכה אחת בעיון גדול ופלפול רב ע"ד האמת כמו שעשו אחרים מגאוני הדורות שהאריכו והעמיקו הרבה בסוגיות מיוחדות וגם בזמנינו ישנם קצת רבנן הנוהגים כן כי אין תועלת חידוש הלכות חדשות והבנת דבר מתוך דבר אחת היא לו אם יעמיק בכמה הלכות בחידושים קצרים או יחדור בענין אחד לחדש הרבה באורך בו.

אבל אם נאמר שלא כדעת הרמב"ם שגם לענין הוראת הדין המפורש איסור כ"א בידיעת טעמו ומקורו א"כ אין עיקר התלמוד לחדש כ"א לדעת טעמי ההלכות כדי להבינם להורות א"כ חיוב התלמוד הוא דוקא טעמי ההלכות אף שלא יחדש מעצמו דבר. ולפ"ז י"ל שענין הפלפול וחידוש סברות והלכות במחלוקת שנויה אם הוא מכלל מ"ע דושננתם שעלי' דרשו חז"ל בפ"ק דקדושין החובה לשלש הלימוד ועי' לבוש ה' ברכות סי' מ"ז משמע מדבריו שהיא דרשה גמורה הנדרשות מיתור הנו"ן דהול"ל ושניתם ועי' בדברי הגאון הגדול ריש מתיבתא הנצי"ב זצ"ל הנדפסים בעיטור סופרים ח"א בענין שונה דלהרמב"ם עיקר החיוב לחדש בכל יום כשהוא בר הכי ולהפוסקים כהרא"ש בתשובה כלל ל"א סי' ט' הובא בקו"א להגרש"ז בה' ת"ת דס"ל דיסוד התלמוד נחוץ לענין הוראה מפני שאיסור להורות גם הדין המפורש רק בידיעת טעמו א"נ החיוב של שליש בתלמוד הוא למגמר כמו שנאמרו הדברים בגמ' ובפוסקים המפרשים ז"ל, ולדידהו לימוד הפלפול י"ל דהוא מדרבנן שהרי שואלים ליום הדין פלפלת בחכמה הבנת דבר מתוך דבר (שבת מ"ו): ובאמת מדחז"ל הללו צ"ע לפו"ר ע"ד הרמב"ם ז"ל דאם עיקר הפלפול והבנת דבר מתוך דבר הוא עצם החובה של שליש בתלמוד א"כ הוא נכלל בכלל שאלת קבעת עתים לתורה ובשל"ה דייק עתים לשון רבים.

א"כ כל חלקי הלימודים המחוייבים בכלל. א"כ כמו של"א במאמר זה דשואלין אותו בפ"ע למדת משנה מקרא וכיו"ב (אף שבמדרש משלי רבתא אי' בפרטות) א"ו שהכל נכלל בכלל קבעת עתים לתורה א"כ לשי' הפוסקים דתלמוד נקרא פשטא דגמרא וזהו עיקר חיוב דשליש בתלמוד ממקרא דושננתם.

אלא שיש חיוב נוסף מדברי סופרים למאן דאפשר ליה לפלפל בהלכה שפיר קמ"ל דגם בזה שואלים אותו שואלים אותו. ואינו נכלל בכלל קבעת עתים לתורה.

אבל להרמב"ם שזה הפלפול בחכמה והבנת דבר מתוך דבר היא עצמו חובת השליש בתלמוד א"ו כבר הדבר נכלל בכלל קבעת עתים לתורה. ואולי אפשר ליישב לדעת הרמב"ם עפמש"כ שם בפ"א מהל' ת"ת שם דחיוב לשלש ימיו הוא רק למתחיל בלמודו אבל מי שכבר מילא כריסו במקרא ומשנה החיוב להיות רוב עסקו בהבנת דבר מתוך דבר.

וי"ל שאיש כזה מדינא דאורייתא גם הוא יוצא יד"ח ת"ת ע"י שיעסוק שליש זמנו בתלמוד מ"מ בדין שואלין אותו כיון שהוא יכול להתעמל ולחדש ע"י עמלו נענש על אשר מנע הטוב ממנו ומן העולם כי החובה עליו להיות עמל בתורה. והוא רוצה להקל ע"ע וללמוד שני שלישי זמנו דברים שאין צריך להם כ"כ כיון שכבר למדם.

מ"מ לדעת הרא"ש בתשובה שעיקר חובת תלמוד הוא בעצם הלימוד של גמ' ומפרשים כדי לדעת טעמי ההלכות להורות דלא סגי בלאה"כ ולד' הגרש"ז י"ל ג"כ דעת רש"י כך הוא: ומדברי רבינו חננאל בס"פ אלו מציאות הבינותי בעיני שיטה חדשה בענין לימוד משנה ותלמוד. שאינה לא כדברי הרמב"ם ולא כד' הרא"ש ז"ל.

וז"ל ת"ר העוסקים במקרא פי' במקרא לבד ואינו מתעסק גם בתלמיד מידה שאינה מידה היאשהרי לא נתעסק בפתרון המצות במשנה מדה שנוטלין עליה שכר פי' המתעסק בפתרון המשנה שיש בה הרבה מן המצות שהם קבלה והן תלויות במשניות החיצונית. וכשהוא מתעסק במשנה צריך לעיין באותן הברייתות כולן ופתרוני החכמים יש לו בזה שכר מצוה.

אבל המתעסק בתלמוד ומורה ומבאר המצות כתיקונן ומגיד הלכה למעשה אין לך מדה גדולה מזו כי בתלמוד פתרון התורה והמשנה והמצוה שהן בקבלה הלכה לממ"ס עכ"ל. מדבריו משמע שגם לימוד המשנה הוא עם הטעמים השנויים בברייתות לברר הדבר כפי האפשר.

ולא דברי המשנה לבד. אלא שהתלמוד הוא להורות הלכה למעשה ונראה שהיא שיגיע להוראה ע"ד חדש שיתבאר לו מתוך באורי המשנה והתורה ע"פ התלמוד.

אבל טעמי הדינים נראה שגם חובת משנה אינו יוצא לדעת הגאון ז"ל עד שידע. וזהו שלא כד' פוסקים הנ"ל שלא הצריכו בענין משנה לדעת טעמי המשנה.

ולענין תלמוד דבריו מטין לדעת הרמב"ם אלא שלדעת הרמב"ם נראה שמקיים ענין תלמוד ע"י חידושים אע"פ שאינם להלכה. ולפ"ד הגאון ז"ל הוא דוקא במה שיסיק שמעתתא אליבא דהלכתא הלכה למעשה.

עכ"פ נראה מדבריו ז"ל ג"כ שאפי' הדבר המפורש אסור להורות כ"א ע"י ידיעת הטעמים דאל"כ למה הצריך אפי' למשנה ידיעת הטעמים. וי"ל לפ"ד שזהו כונת דחז"ל במש"א משנה מדה ונוטלין עליה שכר.

שיפלא וכי איכא דבר מצוה שלא תהיה בכלל נטילת שכר ואפי' שכר שיחה נאה אין הקב"ה מקפח וק"ו לתורה שלימה. אלא די"ל כמו דאמרו חז"ל כל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב וכו' ה"ה בכל המצות כשלומד בענין שיודע ענין המצוה לעשותה נוטל שכר עשי' ג"כ וזהו אי אפשר כ"א כשלומד בענין שהעשי' אפשרית לו ע"י לימוד זה ע"כ הצריך שידע הטעמים משום דס"ל דבלא ידיעתם אין העשי' אפשרית א"כ לא יטול כ"א שכר לימוד דלא צריך למימרא שנוטל.

אבל לא שכר העשיה. ומה שכתבתי שלד' רש"י כאן בסוגיין מוכח דדוקא ע"י דמיון מלתא למלתא אסור להורות בלא ידיעת הטעם הוא מדיוק לשון רש"י שכתב וזה לשונו שלא ידעת טעם המשנה ונתת בה טעם אחר ומתוך כך דמית להדין או ההוראה הבא לידך ולמדת הימנה שלא כדת שאין הטעם כמו שהיית סבור שאילו ידעת טעם המשנה לא דמית לה מעשה הבא לידך עכ"ל מבואר שדוקא ע"י דמיון יש מכשול מהוראה בלא ידיעת הטעם ואם הי' דעת רש"י כדעת הרא"ש בתשובה שאפי' אותו הדין עצמו המפורש אסור להורות בלא ידיעת הטעם.

למה נקיט דוקא מכשול של דמיון דבר לדבר ואולי יש ליישב שגם רש"י ס"ל כדעת הרא"ש בזה וכדפשיט ליה להגרש"ז ז"ל וי"ל דלעולם אם לא ידע הטעם אפשר לטעות ג"כ בפירוש הפשוט של עצם הדין רק ע"י שידע הטעם ויכוין ע"פ את פירוש המשנה שוב לענין הוראה של עצם הדין אין צריך לחזור על הטעם רק יחזור שיהיה בקי בפירוש המשנה שנתברר לו ע"פ הטעם.

אבל לענין דמיון מלתא למלתא אסור להורות עד שיהיה בקי בהטעם כי אם ישכח ממנו הטעם אף שידע הפירוש והורגל בו יפה יחדש טעם שאינו וידמה עי"ז דמיון שאינו דומה. ולכאורה פירוש זה מוכרח בדברי רש"י דסוגיין שהרי לענין לימוד המשנה ודאי יש מכשול בהוראה גם בלא דמיון מלתא למלתא שהרי לפעמים היא מתפרשת ע"י חסורי מחסרא וכיו"ב ולמה פי' שהמכשול היא ע"י דמיון דבר לדבר.

א"ו אפי' אם ידע הפירוש ע"י מה שהפעם הראשון יראה הטעם וע"פ הטעם יחזור על משנתו לפרשה רק לא ישמור שלא ישכח הטעם יש בזה מכשול של דמיון שלא כדין. ונראה שהתנאים הללו שאמרו עליהם מבלי עולם כך היו למדים.

דאם מתחילה לא היו מעמידים משנתם כראוי לא הי' ראוי ליתמה על זה והלא מישבי עולם הם בסוטה דכ"ב כיון שלמדים שלא כאמתה של תורה בפירוש המשנה. אלא שלא היו זהירים לחזור על הטעם ע"כ כשלא יורו הלכה מחודשת הם מישבי עולם.

אבל כשיורו בחידוש דמיון מבלי עולם הם. וניחא השתא לשון הוי זהיר בתלמוד. דל"א למוד תלמוד. רק שיהיה זהיר גם לחזור על טעם המשנה האמור בתלמוד שזהו עיקר תלמוד לדעת רש"י והרא"ש לפשוט ומבואר ביותר ע"פ מה שכ' הגרש"ז בה' ת"ת בקו"א דפ"ג שעיקר חובת הזכירה הוא על ההלכות הפסוקות וטעמיהם אבל הפלפול אינו חובה זכירתו ומביא ראיה מנ"ד פירוקי דריש לקיש ודרשב"י וכיו"ב שלא נכתבו ולא חשו לשכחתם.

א"כ ה"א דה"נ הטעם אינו חובה להזהר בו קמ"ל ששגגת תלמוד עולה זדון ע"י מכשול של דמיון מלתא למלתא: אמנם בפי' דברי הגמ' דב"מ הנ"ל מאי דריש כדדריש ר"י ב"ר אלעי וכו' וכדתנן ר"י אומר הוי זהיר בתלמוד דברי הר"ח ז"ל מופלאים אצלי בענייי שפי' שעי"ז דרש להם שיהו רצים יותר אל המשנה מפני ששגגת תלמוד עולה זדון וסביביו נשערה מאד ששגגות נחשב להם כזדונות.

ולא אבין וכי רשאי האדם להרחיק את עצמו ח"ו שלא יהי' בכלל וסביביו נשערה אם בר הכי הוא. הלא כל מה שאפשר לאדם להשיג ולא השיג הוא נתבע ע"ז ואיך יהי' זה טעם לחדול ממה שרצו אחרי הגמרא מפני רוממות מעלתה.

ואציע קדם רבותינו לפרש דברי הר"ח ז"ל על נכון: ואולי י"ל שגם הר"ח ז"ל יודה שלענין חיוב של שליש במשנה יוצא גם בלא ידיעת הטעמים ובסוגיין דחקתו דיוקא דלשון הברייתא העוסקים במשנה ולא קאמר הלומדים ע"כ פי' בידיעת הטעמים כענין שכ' הט"ז באו"ח סי' מ"ז סק"א לענין ברכת לעסוק בד"ת: עכ"פ לד' רש"י והרא"ש אסור להורות גם הלכה מפורשת בעצמה עד שידע הטעם.

ויש להסתפק אם יש לדין אחד טעמים רבים. אם אסור להורות בו עד שידע כל הטעמים או שדי בטעם אחד.

ולע"ד יש בזה איזה חלוקות. אם הטעמים הרבים מספיקים כ"א לבדו.

או שכ"א צריך לחבירו. והנה אם כ"א מספיק לבדו י"ל דיכול להורות עפ"י ידיעת טעם האחד בין בעצם הדין המפורש.

בין ע"י דמיון מלתא למלתא. שהרי חשש טעות בעצם הפי' אין כאן כיון שעכ"פ יודע הוא טעם אחד המספיק וע"פ יכוין הפי' היטב.

ולענין חשש דמיון מה שאינו דומה ג"כ אין כאן. שהרי זה אינו כ"א ע"י מה שיחדש טעם שאינו וכדפירש"י והרי יודע הוא טעם עקרי.

ואם יהי' דמיונו מספיק רק לפי טעם זה ולא לטעם אחר הרי הורה כהלכה. רק לענין חובת מצות תלמוד תלוי בטעם תכלית התלמוד דלד' רש"י והרא"ש עיקר טעם התלמוד כדי להבין ההלכה שבמשנה על בוריו.

א"כ ע"י חזרת טעם אחד הוא מקיים מצות תלמוד. וי"ל ששאר הטעמים הרי הם בכלל פלפול שאין חובת החזרה עליו כ"ד הגרש"ז בקו"א הנ"ל שהרי ע"י הטעם האחד ידע אמתת פירוש ההלכה בין לענין למודה בעצמה בין לענין לדמות ממנה לדין אחר כיו"ב.

ולהרמב"ם שחיוב למוד התלמוד הוא כדי לחדש דבר מתוך דבר א"נ ע"י כל טעם בפ"ע יוכל לחדש ענינים אחרים והחובה עליו ללמוד כל הטעמים הנאמרים באמת על כל

הלכה. אמנם כ"ז הוא כשאין הטעמים צריכים זל"ז אבל כשהם צריכים זל"ז ה"נ לא מבעי לענין הוראה שלד' הרא"ש שבלא ידיעת הטעם יטעה בעצם הפי' א"נ גם כשלא ידע כל הטעם המוכרח הטעות אפשרי לו.

ומכש"כ לענין דמיון שידמה ע"פ הטעם הידוע לו ואינו מספיק ועל ידי הצירוף לא יעלה הדמיון והוא לא ידע ויתעה. ואפי' לדעת הרמב"ם נלע"ד דכשידע טעם בלתי מספיק גרע ממי שלא ידע טעם כלל למשנתו.

דזה לא ידמה שיחשוב כיון שידיעת הטעם חסרה לו איך ידמה אולי ע"י הטעם יבטל הדמיון. אבל מי שידע טעם אחד והוא בלתי מספיק בעצמו ידמה שלא כראוי.

וישים מכשול ח"ו. א"כ נראה שהדבר נכון מאד מתוקן ומקובל ללכת בעצת צדיק הגאון בעל המאמר שליט"א שכל מעתיק הלכות לזכות בהם את הרבים לתועלת הוראה שבכלל זה הוא ג"כ דמיון מלתא למלתא.

חובה גדולה היא להעתיק כל הטעמים אם כולם נצרכים. (וזהו ברוב פסקי תשובות רבותנו האחרונים ז"ל חזו לאצטרופי הטעמים זל"ז ע"פ רוב): וגם זאת למדנו שע"פ ההלכה לצאת ידי פלוגתא דרבוותא ללמוד תלמוד בלא אריכות עיון בשיעור קבוע.

וליחד ג"כ זמן לעיון וחידוש כדי לצאת יד"ח תלמוד לד' הרמב"ם גם לדעתרש"י והרא"ש.

ועוד יתבאר קצת אי"ה בדברינו: ומש"כ עוד הגאון בעל המאמר שליט"א לבקר ספרי שו"ת להבחין את הוראתם אם הדין עמם.

ד"ז הוא שאלה גדולה אם החיוב הוא מן הדין לכ"א מהמורים לירד לסוף דעת הפוסק בשו"ת ולבחון הדברים קודם שיפסוק (להוראה בדברים שאין בהם שוגין דעלמא אך לפסוק כמו מקרים המתחדשים שרבו השינוים מענין לענין כידוע) או כיון שיראה הדין בעצמו או גם בטעמו לכל מר כדאית ליה כמשכ"ל רשאי לסמוך עליו ולפסוק גם בלא הבחנה: והנה יש רבים מרבותינו גדולי האחרונים ז"ל שצווחו ע"ז שסומכין להורות בכל דין שכתוב בספר אחרון בלא בדיקה.

עי' הקדמה בתשובת רע"א במכתבו. ורבים גדולים הזהירו מענותם שלא לסמוך עליהם עד שיבחנו דבריהם האמת אתם.

אבל לא ידענו אם זו היא דרך טובה וישרה לבד להמורה ודרך ענוים להמחבר. אבל מסתפקינן אם עומק הדין היא ג"כ כך לחייב לבדוק ולעיין אחר הדין הפסוק כבר.

דמה דאי' בפ"ק דסנהדרין דינו לבוקר משפט אם ברור לך כבוקר אמרהו אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך וכו' (והני תרתי י"ל לענין ספק סברא הדומה לראית החושים כמו ולבי ראה הרבה חכמה דימה לנוקר המנקר ראית

האדם דבר התלוי בגמרא וקבלה דימה לאחותך שהיא אסורה הידוע לך מצד קבלת התוה"ק) י"ל שהוא בדין שאינו מפורש בספר אבל אחרי שסמך איזה בעל הוראה והורה בדבר אין צריך בחינה אחרת ובירור אחר בירור.

והנה בהקדמת הרמב"ם שכתבנו לעיל כ' הראב"ד שלא הועיל הרמב"ם שאין לסמוך על ברירתו כיון שאינו יודע ראיה לדבריו והכסף משנה כתב דמ"מ מי שאינו יכול לבחון יכול לסמוך על דבריו וגם חד בדרא כהראב"ד אם יהיה נחפז יסמוך עליו. ולכאורה צריכים דבריו ז"ל ביאור.

דממנ"פ אם נאמר שאסור להורות עד אשר יבקר הדבר וירד לסוף דעת נטיית ההלכה מעצמו. א"כ יהיה אסור להורות רק חד בדרא שיכול לבחון ולהכריע ולא שבקת חיי לכל בריה קלה כמונו היום בעוה"ר.

וביותר זה הגדול שיכול לבחון כיון שהחובה להבחין ולבדוק ובלא זה אסור להורות מה יועיל אם הוא נחפז. הרי אסור להורות עד שיחמיץ את הדין וימצה את עומקו.

ואם באמת לכל ובכל זמן מותר להורות בלא ביקור והבחנה א"צ לכל זה האריכות דשפיר הועיל הרב ז"ל לכל אדם ובכל שעה. ולענ"ד נראה בטעמא כיון דכלל גדול היא למיזל בתר רובא הוא דבר פשוט כי אף שלא ימלט אפי' הגדול שבגדולים משגיאה וכדחז"ל אין אדם עומד ע"ד תורה אא"כ נכשל בה מ"מ רוב הלכות והוראות היוצאות מבעלי הוראה הם מתוקנות ומכוונות להלכה והם ודאי רובא דרובא נגד השגיאות והבלתי מכוונות להלכה.

א"כ מדינא יש לסמוך ולמיזל בתר רובא. אלא כיון דקיי"ל דבמקום האפשר לברורי אין סומכין על הרוב כיו"ד סי' א' ע"כ חובה לברר כשאפשר.

אף שצריך שיהי' אפשר לברר בלא טורח ובירור הלכה ולבונה טורח גדול הוא ועבודה קשה תושי' המתשת כוחו של אדם. אך כיון שבלא"ה החובה לפלפל בחכמה א"כ א"ז טורח נוסף כלל למאן דאפשר לו וחייב להזקק למעשה יותר מפלפול אחר כדקיי"ל מעשה ושאינו מעשה נזקקין למעשה.

אבל מאן דאינו בר הכי אין בידו לבדוק ושפיר סמך ארובא כדליכא גדול ממנו באתרי' (דבלא"ה אסור להורות עד שימלך בגדול) ואפי' כשלא נודע אם היה מחבר הספר גדול בדור י"ל רו"מ אצל הוראה ג"כ מומחה כרוב מצוין אצל שחיטה וכדנקטו הפוסקים האי רובא ג"כ בשאר דברים כבניקור בסי' ס"ה דיור"ד וכיו"ב כתבו רבותינו האחרונים בתשובותיהם לענין מילה.

והארכתי בזה בע"ה במק"א וכן גדול שיש בידו לברר כשהוא נחפז וטרוד ואי אפשר לו להעמיק שפטור ע"פ דין מהעמיק ויוצא יד"ח ת"ת בלימוד בלא עיון עי' ה' ת"ת להגרש"ז מש"כ בזה א"כ בכלל הא איכא לברורי א"כ החובה על גדולי הדור ודאי לברר עכ"פ לכתחילה כעצת הגאון בעל המאמר שליט"א כיון שתהלי"ת אפשר להם לברורי עליהם המצוה.

ולפ"ז יש להסתפק לפמשכ"ל בדעת רש"י והרא"ש דחיוב תלמוד הוא לדעת טעמי ההלכות ולא החידוש והפלפול א"כ קודם שיצא יד"ח תלמוד זה לא נתחייב בפלפול לפ"ד ז"ל א"כ אפי' אם יהי' בעל שכל חריף כיון שלא גמר עדיין כל התלמוד בגירסא היטב. י"ל באיש כזה יוכל לסמוך על הוראה הנאמרת בספר מטעם רובא דלא שייך לומר שאין טורח בבירור מטעם שבלא"ה מחויב כיון שעדיין אינו מחויב במדה זו.

רק לדעת הרמב"ם שעל כל לומד החובה לעיין ולחדש כדאפשר לו וזוהי שליש בתלמוד י"ל שמדה זו נוהגת בכל אדם אך י"ל שבתחילת למודו אינו חייב כ"א בשליש זמנו לעיין אפי' לד' הרמב"ם א"נ אם בירור זה דורש יותר חשוב ע"י טורח ויכול לסמוך ארובא. רק בגדולי הדור שכבר גמרו בגירסא התלמוד ושאר דחז"ל להלכה שרוב זמנם חייבים לעסוק בחידוש כד' הרמב"ם להם אפשר לברורי חשיב בלא טורח.

דליכא בהו נפקותא כ"א ממסכתא למסכתא ולמעשה עדיף כמש"כ: ובדברי בזה אעיר במש"כ בתשובת מוהרי"ק שורש קס"ג ליישב דעת רש"י בפי' התורה פ' תזריע שתפס ד' ר"ש והניח ד' ר"י נגד הכלל הנמסר לנו עירובין ל"ו ר"י ור"ש הלכה כר"י. מטעם שאין הכרעות ההלכות וכל הני כללי שנתנו רז"ל באים מצד שהכריעו חכמים בכל דין בפ"ע שמצד גדולת התנאים ל"ה אפשר להכריע כ"א כשראו תנא אחד היה חריף יותר או מקובל יותר מרבותיו סמכו עליו להורות כמותו זולתי במקומות מעטות יוצאות מהכלל.

ע"כ אין הכללים קבועים כ"א בדינים הנהוגים אבל בדיני קדשים וטהרות וכיו"ב דלא נהיגי ליתניהו להנהו כללי. ובס' אגודת אזוב תמה על דברים אלו דאדרבא איפכא מסתברא שאם היו ההלכות נחלטים מטעם הכרעה בכל דין בפ"ע שייך לומר שבדיני קדשים וטהרות דלא נהיגי לא הכריעו.

אבל כשההכרעה היא כללית היה ראוי להיות כוללת ג"כ קדשים וטהרות דמאי שנא. ודוחק לומר שלא מצאו אותו היתרון כ"א בהלכות הנהוגות דמנ"ל לחדש כזה שאינו מפורש עיש"ה, ולע"ד דברי מוהרי"ק ז"ל ברורים בטעמן.

דבאמת אין לומר שמה שראו שהאחד יותר חריף או יותר מקובל מרבותיו הוא הכרח גמור שההלכה כדבריו דלפעמים הקטן מכוין אל האמת יותר. ובפרט שרוב החולקים

היו קרובים זל"ז במעלתן ורובם חבירים היו ואפי' אם יהי' מטעם רוב ג"כ להאמר מנא לן דהכי הוא ועוד שהמוהרי"ק כתב ויש כח ביד חכמים לעשות כן ואי הוי רוב בזה א"צ כח של חכמים דדינא הכי הוי.

אלא נלע"ד שעיקר הטעם שראו חז"ל לקבע כללי הלכות הוא מפני שרבו מחלוקת החכמים ברוב דיני התורה וחשו למחלוקת בישראל ושלא תעשה תורה כשתי תורות ח"ו ע"כ קבעו כללי הלכות בהסכם כל חכמי ישראל או רובם כענין שכ' הרמב"ם בהקדמה בענין התלמוד וחתימתו. וכיון שהוצרכו לקבע הלכה לצורך הגדול הזה וראו שאלו ואלו דא"ח הם ומ"מ הרי הדבר צריך הכרע ע"כ הכריעו המשקל ע"י מה שמצאו יתרון בהאיש אבל כיון שעיקר דבר זה אינו בירור גמור ולא נעשה כ"א לצורך תיקון העולם שלא להרבות מחלוקת במעשה המצות א"כ א"צ לכ"ז בדינים שאינם נהוגים שמחלוקת במעשה לא תצא מהם ע"כ בהם אין הכללים אמורים.

כי לא ראו חז"ל צורך לעמוד ע"ז למנין ולקבע הכללים. כי לולא מגדר מלתא שלא לרבות מחלוקת היה שורת הדין נותן להניח ההכרעה בידי חכמי הדורות ואין לך אלא ב"ד שבימיך אלא שהצורך הביאו להכריע ע"כ לא הכריעו כ"א כפי ההכרח.

ללמד לדורות הבאים שלולא ההכרח מדת ההכרעה בדיני התורה ראויה להיות מסורה לכל דור ודור לחכמיו: ומש"כ עוד הגאון בעל המאמר שליט"א לחפש בדברי שו"ת האחרונים אם יש חיוב לחפש אחרי כל דין מה שהורו בזה רבנן או כיון שכבר עלה בידו מעיון בשיקול דעתו וראיות נכונות י"ל שדי בזה.

והנה בודאי גדולים כאלה שכשיראה דבריהם אין מקום לחלוק עליהם ודאי החובה כ"מ דאפשר לדעת דעתם וכדבר האמור בספרי הפוסקים ז"ל דדמי למורה הלכה בפני רבו ח"ו. אבל בספרי אחרונים די"ל אפי' כשיראה דבריהם לא יהי' ס"ל כיון שעלתה ההלכה בידו בראיות.

ויש לדון כזה מדין ס"ס שמא לא נמצא שלא כדבריו והוראתו, ואת"ל נמצא שמאיתקיימו אצלו דבריו ג"כ אחרי רואו האמור עם הספר להיפך ואולי ל"ה מתהפך דא"ל שמא אין הדין עמו שמא לא נמצא בספר להיפך דמ"מ א"א להורות כן. אך י"ל דא"צ להתחיל כ"א מס' שמא לא נמצא היפך מדבריו ולא הוי שום ריעותא ואינו בגדר ספק דומה למש"כ הש"ך בס' על בכללי ס"ס דההכרח להתחיל שמא לא על והוי כמתהפך.

אך בלא"ה כדאיכא לברורי לא יועיל ס"ס. אך י"ל כד' הגרע"א בתשובה ע"ו דכשישאר ג"כ ספק אח"כ ל"ש איכא לברורי ה"נ הרי א"א לקבץ כל הספרים שבעולם.

אך י"ל דליק הגז"ל דבריו כ"א כשאח"כ יהיה צריך להחמיר רק מפני הספק אבל כשאפשר לברורי בירור כזה שאח"כ יהיה צריך להחמיר מכח ס"ס לחומרא דהוי כרוב וכודאי חשיב שפיר איכא לברורי. אם כן הכא נמי מבעי למיחש שמא ימצא שלא כדבריו ויחזור בו.

מאי תאמר שמא יש עוד פוסקים הסותרים דברי הפוסקים שמצא ואם היה רואה דבריהם היה מקיים דבריו הרי עכשיו חוזר הס"ס הנזכר שמא אינם ואת"ל ישנם שמא היה חולק על דבריהם ומקיים דברים הללו שמצא א"כ הוא נקיט מטעם ס"ס כדברי הפוסקים שימצא וכיו"ב י"ל דהוי בירור ודאי ולא של ספק.

מ"מ גם ס"ס י"ל דא"צ לברר כ"א בלא טורח א"כ בנחפז הוי דינא לכאורה לענין חיפוש בדברי הפוסקים כדלעיל בענין ביקור הטעמים וההבחנה וכמש"כ בס"ד: ולכאורה מסנהדרין ז' ב' מכניף בי עשרה כי היכא דלימטי' שיבא מכשורא משמע דבלאה"כ אין חובה לחקור שמא יסתרו דבריו וחזקה שהורה כהלכה ואפי' כשיסתרו דבריו י"ל שיסתור סתירתם שוב א"ל כי אם מה שעיניו רואות.

וי"ל כד' המג"א סי' תל"ז דבמקום דל"א איסורא אינו חייב לברר בס"ס: ולר' הפוסקים בבדיקת הריאה מטעם מיעוט המצוי ודאי י"ל אין דומה ספר לספר כי יש ספר שמיעוט ההוראות שראוי לפקפק בהם מצוי הוא עכ"פ. וכל כיו"ב ודאי חובה ומצוה רבה למען קדושת תוה"ק להעמיד על מכון בקיבוץ חכמים גדולי הדור אנשי השם שליט"א: וי"ל ג"כ דאיכא נפקותא בין מידי דאורייתא לדרבנן כדאיתא עירובין ס"ז ב' בדאורייתא מותבינן תיובתא והדר עבדינן עובדא בדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא: עד כה העירותי מעט בעניי והחפזי ע"ד הגאון בעל המאמר שליט"א: ועתה אשיב אל הראשונות הנה עיני כל חכמי לב רואות כמה גדול ונכבד הוא היסוד הנאמן שהיה בדעתי העניה בענין עריכת ספר העיטור סופרים שעיקרו היה לשם זה התכלית של בירור הלכה ברורה המזדמנת חדשים לבקרים ע"פ רוב דעות של גדולי הדור החיים אתנו יוסיף השי"ת על ימיהם ימים.

ואם כי עברו שנים ולא נעשה דבר. ועריכת העיטור סופרים נשבתה בעוה"ר.

עוד יש לי תקוה כשיגזור השי"ת בחיים ויזמין לי היכולת לשוב לחדש עריכתו בעה"י ביתר שאת בחסד עליון יתי'. רק חסר אנכי עדנה מכסת הכסף הדרוש להתחלה הקשה כי אין חפצי לבקש דמי קדימה.

והנני מצפה לישועת השי"ת שיזמין לי ע"ז סיבות נכונות בחסדיו המרובים. והנני מחוה קידה קדם מרנן ורבנן גדולי הדור שיחי'.

וחותם בברכה ותודה רבה לכבוד רחימא דנפשאי מר הגאון המחבר שליט"א אשר זיכנו להיות נטפל מעט לדבר קדשו בזה. והנני בזה זקוק, בברכתי לבא על ספר חקוק: הצעיר אברהם יצחק הכהן קוק.